

Rekonstruksjon og autentisitet

Et studium av autentisitetsaspektet i arkeologiske rekonstruksjoner,

med Borg i Lofoten som eksempel

SILJE LILLEVIK

Masteroppgave i arkeologi

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2011

Forside: Det rekonstruerte høvdinghuset på Borg i Lofoten (Foto: Silje Lillevik)

Forord

Da var jeg ved veis ende, endelig er masteroppgaven ferdig. I disse dagene før innlevering er det mange tanker som strømmer gjennom hodet. Først og fremst en stolthet og lettelse over å være i havn. For meg er dette en stor personlig seier. Å fullføre en mastergrad var noe jeg aldri i livet hadde forestilt meg å klare. I den forbindelse er det mange som fortjener en takk. Dette hadde jeg ikke klart alene!

Først og fremst vil jeg takke min utrolig gode venninne Marianne Hem Eriksen som ikke bare har lest korrektur på oppgaven utallige ganger, men som også alltid har stilt opp når jeg har trengt støtte. Du har pushet meg, støttet meg, latt meg gråte på skulderen din, heiet på meg og vært en trofast følgesvenn på quiz, puben, de ville arkeologifestene/jentekveldene, og for ikke å snakke om på dansegulvet! Du er den beste. Samtidig vil jeg også takke alle i Blindernveien 11 for noen utrolig fine år sammen. All tid som er tilbrakt på pauserommet og i hagen utenfor har vært utrolig viktig for at jeg har trivdes så godt her. Takk for alle ville fester, sene kvelder på lesesalen, lange pauser(!) og de gode samtalene på pauserommet. Takk for at jeg fikk muligheten til å bli kjent med dere! Jeg kommer aldri til å glemme disse fantastiske årene.

En stor takk rettes også til veilederen min, Siv Kristoffersen, som alltid har møtt meg med et stort smil og godt humør. Dine innspill og kommentarer har vært til utrolig stor hjelp i denne prosessen. Takk til Lofotr Vikingmuseum for økonomisk støtte og tilrettelegging under mitt studieopphold på Borg høsten 2009. Takk for interessante samtaler, Lars Erik Narmo og Tom A. Larsen.

Min kjære familie fortjener også en stor takk. Søsken, foreldre og steforeldre har vært støttende og positive gjennom hele studietiden. Takk for at dere har holdt ut med mitt arkeologiprat til alle tider. Takk mamma, for at du alltid støtter meg, og som orket å lese gjennom hele oppgaven på leting etter noe å sette fingeren på.

Tilslutt vil jeg takke Kristian, min elskede. Takk for at du er i livet mitt, og for at du aldri mistet troen på meg. Du er alt for meg.

Oslo, 06. juni 2011

Silje Lillevik

Innholdsfortegnelse

Forord	iii
Innholdsfortegnelse	iv
Figurliste	vi
1. Introduksjon	1
1.1. Problemstilling.....	2
1.2. Oppbygging av avhandlingen	3
2. Begrepsavklaring.....	5
2.1. Rekonstruksjon.....	5
2.2. Autentisitet.....	6
2.3. Eksperimentell arkeologi – erfaringsarkeologi.....	9
2.4. Eksperimentell arkeologi og rekonstruksjon – prosessuell eller postprosessuell? 10	
3. Forskningshistorisk perspektiv	12
3.1. Rekonstruksjonens begynnelse.....	12
3.2. Rekonstruksjoner i Skandinavia	13
3.3. Bruk og misbruk av vikingtiden	13
3.4. Museum eller opplevelsessenter?	16
3.5. Nye rekonstruksjoner	17
3.6. Publikasjoner	18
3.7. Oppsummering	19
4. Presentasjon av Borg i Lofoten	21
4.1. Høvdinggården på Borg.....	21
4.2. Hallen.....	24
4.3. Bakgrunn for Lófotr - Vikingmuseet på Borg.....	25
Museets oppbygning.....	26
Aktiviteter og tilbud på Vikingmuseet.....	27

4.4.	Andre kilder til analysen	28
4.5.	Metodisk tilnærming	29
4.6.	Utfordringer med materialet – kildekritikk.....	30
4.7.	Oppsummering	30
5.	Forholdet mellom utgangspunkt og rekonstruksjon på Borg	31
5.1.	Sentrale konstruksjonselementer i analysen.....	31
5.2.	Rominndeling og innganger.....	32
5.3.	Takbærende stolper og tak	37
5.4.	Vegger	44
5.5.	Ildsteder.....	47
5.6.	Gulv.....	48
5.7.	Bestemmende faktorer for utformingen av høvdinghuset	49
6.	Rekonstruksjon og autentisitet	50
6.1.	Rekonstruksjon og konstruksjon	50
6.2.	Autentisitetsbegrepet.....	52
	Autentisitet og kulturarv.....	53
	Buddhastatuer og Thesevs' skip	55
6.3.	Kriterier for autentisitet.....	57
	Prosessuell autentisitet	58
	Kontekstuell autentisitet.....	61
	Visuell autentisitet.....	64
6.4.	Turisme, formidling og autentisitet.....	67
6.5.	Avslutning.....	71
7.	Oppsummering.....	75
	Bibliografi.....	76
	Appendiks	84

Figurliste

Figur 1. Klar til dyst. Ridderturnering i Visby, Gotland. Foto: Silje Lillevik	6
Figur 2. Vikingene i nazistisk propaganda (Etter Myhre 1994:119).	15
Figur 3. Vikingskip i logoen til Yara (Yara 2011)	15
Figur 4. Vikingskip i logoen til bilprodusenten Rover (J&J Trading corporation 2011)	15
Figur 5. Kart over Nord-Norge med ringformede tunanlegg markert. (Etter Johansen 2003:28).	21
Figur 6. Flyfoto av Borg med det utgravde høvdinghuset innringet. Foto: K. Kristiansen (Etter Näsman og Roesdahl 2003:285), innsirkling av høvdinghuset gjort av forfatteren.	23
Figur 7. Plan over Borg I:1a, viser stolpehullnummer og tolkning av rominndeling og innganger. Tegning: Dorthe Kaldal Mikkelsen, digitalisert av I. Radoor. (Etter Herschend og Mikkelsen 2003:52).	35
Figur 8. Plan av rekonstruksjonen. Tegning: Gisle Jakhelln (Etter Jakhelln 2005:140)	36
Figur 9. Hogbackstone fra Brompton, Yorkshire. Tegning av Holger Schmidt. (Etter Schmidt 1999:165).	39
Figur 10. Detalj av tak på Borg. Foto: Silje Lillevik	39
Figur 11. Torvtekt tak og lite synlig i terrenget. Jernaldergården på Ullandhaug, Stavanger. Foto: Silje Lillevik	40
Figur 12. Spontak på det rekonstruerte høvdinghuset på Borg. Foto: Gisle Jakhelln. (Etter Jakhelln 2003:304). ..	40
Figur 13. Saltenstavlina. Tegning av Gisle Jakhelln. (Etter Schjelderup 1998:8), bygningstekniske forklaringer gjort av forfatteren.	42
Figur 14. Rekonstruksjonsmodell med begrepsforklaring. Tegning av Gisle Jakhelln. (Etter Jakhelln 2005:141).	43
Figur 15. Spor etter torvvegg. Foto: K. Kristiansen. (Etter Herschend og Mikkelsen 2003:57).	44
Figur 16. Grøft som støtte for indre trevegg. Foto: K. Kristiansen. (Etter Herschend og Mikkelsen 2003:57). ...	45
Figur 17. Strengur. Tegning: H. Ágústsson. (Etter Gestsson 1982:163).	46
Figur 18. Vegg bygget av strengur på fundament av stein. Foto: Marianne Hem Eriksen	46
Figur 19. Viktigheten av å være autentisk (Cartoonstock 2011).	52
Figur 20. Ødelagt Buddhastatue. Autentisk for oss, men for buddhistene selv? (Flickr 2011)	56
Figur 21. En autentisk utstilling? Forsidebilde til en reklamebrosjyre om museet på Borg (Etter Glørstad 1995:14).	59
Figur 22. Originale kopier? (Etter Holtorf 2005:126).	65

1. Introduksjon

I rekonstruerte hus og gårdsanlegg har man mulighet til å forestille seg at man opplever fortiden. Med mennesker kledd i draktkopier, sauer som beiter utenfor husene og nystekt brød lagd over ildstedet, danner slike anlegg ramme for en opplevelse utenom det vanlige. De besøkende får bruke sansene sine og får prøve forskjellige redskaper og teknikker (Skår 1992:7). En slik opplevelse kan føre til nysgjerrighet og interesse for å lære mer om den fascinerende fortiden. Bodil Petersson understreker i sin doktoravhandling viktigheten av formidlingen ved slike rekonstruksjoner: ”Mötet med en rekonstruktion, av vilket slag det vara må, kan väcka ett intresse hos någon, som sedan går vidare och söker ytterligare kunskap. Kanske upptäcker personen kunskapens relativa karaktär” (Peterson 2003:275).

En slik opplevelse dannet grunnlaget for min fascinasjon for fortiden, i form av et besøk på Jernaldergården på Ullandhaug i Stavanger som femteklassing. Inntrykkene fra dette besøket skapte en interesse for historie og arkeologi som igjen resulterte i en utdanning innenfor faget. Det er ikke et mål at alle skolebarn eller besøkende ved slike anlegg skal utvikle et ønske om å utdanne seg til arkeologer, men det er positivt for den fremtidige forskningen og forvaltningen at fremtidens politikere og velgere deler vår entusiasme for forhistorien. Slik vil de i fremtiden forhåpentligvis dele vårt syn på verdien av å bevare sporene etter fortiden.

Arkeologisk forskning har ofte et mål om å rekonstruere fortiden. Enten det er samfunn, hendelser eller gjenstander som rekonstrueres, er det med samme mål om å gjenskape forhistorien slik at den kan viderefortelles. De siste årene har antallet rekonstruksjoner i Norden eksplodert. Flere prosjekter er igangsatt for å rekonstruere steinalderboplasser og vikingskip, fortidsbyer, viking- og middelaldermarkeder. Fascinasjon for fortiden gir grunnlag for utvikling av turistattraksjoner. Dette fører til at kommuner ønsker seg fortidsbyer og disse er ofte sponset av næringslivet. *Re-enactment* grupper etableres og har oppvisninger, vikingmarkeder og middelalderfestivaler arrangeres. Listen på rekonstruksjonens mangfold kan gjøres lang (Petersson 2003:11-12; Sletvold 2001:127). I 2003 fantes det til sammen 114 rekonstruksjoner av hus fra ulike perioder i Norge, Sverige og Danmark. Det er boplasser fra steinalder, langhus fra bronsealder og jernalder, vikingbyer, gildehaller, middelalderhus og byer. I tillegg finnes det også et hundretalls rekonstruksjoner av båter og skip (Petersson 2003).

Denne avhandlingen handler om arkeologiske rekonstruksjoner. På hvilken måte er de autentiske? Rekonstruksjonene har stor innvirkningskraft på publikum, og blir derfor ofte populære attraksjoner både blant lokalbefolkningen og tilreisende turister – men kan også bli ofre for kritiske arkeologer (Skår 1992:11; Glørstad 1995; Herschend 1990). Autentisitetetsaspektet i arkeologiske rekonstruksjoner og kriterier for autentisitet vil diskuteres, og det rekonstruerte høvdinghuset på Borg i Lofoten vil brukes som eksempel for å belyse problemstillingen. Diskusjonen vil dreie seg om forholdet mellom autentisitet og rekonstruksjon, og hvordan andre faktorer som turisme og økonomi kan påvirke dette forholdet.

1.1. Problemstilling

Problemstillingen i denne avhandlingen er delt inn i tre deler: hovedproblemstilling, underproblemstillinger og spørsmål knyttet til materialet som vil fungere som et konkret eksempel i analysen.

Hovedproblemstillingen omhandler:

- *forholdet mellom arkeologiske rekonstruksjoner og forståelsen av autentisitetsbegrepet, belyst gjennom rekonstruksjonsprosessen på Borg i Lofoten.*

Jeg ønsker å diskutere om autentisitetsbegrepet kan brukes om arkeologiske rekonstruksjoner, og på hvilken måte. Kan man i det hele tatt si noe om autentisitet i disse rekonstruksjonene? Denne hovedproblemstillingen kan konkretiseres gjennom følgende underproblemstillinger:

- *Hva legges i begrepet autentisitet?*
- *Hvilke kriterier må rekonstruksjonen oppfylle for å være autentisk?*
- *Kan rekonstruksjoner ha ulike grader av autentisitet?*
- *Hvordan fungerer de ulike forståelsene av autentisitet i forbindelse med arkeologiske rekonstruksjoner?*

Problemstillingen vil belyses gjennom en analyse av forholdet til autentisitet i rekonstruksjonsprosessen av høvdinghuset på Borg i Lofoten, og gjennom en overgripende diskusjon rundt autentisitetsbegrepet. Sentrale spørsmål vil være:

- *Er det samsvar mellom det arkeologiske materialet og de løsninger som er valgt?*
- *Hvis ikke, hvilke argumenter er brukt for å underbygge disse valgene?*
- *Har autentisiteten måtte vike for andre hensyn?*
- *Hvordan er rekonstruksjonen i dag i forhold til den opprinnelige målsetningen?*

Sentrale konstruksjonselementer i denne delen av analysen vil være rominndeling, tak, vegger, innganger, ildsteder og gulvløsninger.

Mot slutten av diskusjonen vil jeg trekke frem spørsmål om viktigheten av autentisitet i arkeologiske rekonstruksjoner, og hvordan dette påvirkes av forhold som økonomi og turisme. Hvor viktig er det å opprettholde det vitenskapelige aspektet? Hvordan påvirker dette forholdet mellom autentisitet og formidlingsverdi? Hva er viktigst – å være faglig korrekt eller å skape en arena for interesse, nysgjerrighet og engasjement?

1.2. Oppbygging av avhandlingen

Kapittel 2 vil inneholde en redegjørelse for de sentrale begrepene som vil bli brukt i avhandlingen, og hva som legges i disse begrepene. Dette er kun en kort introduksjon, og flere av dem vil bli videre diskutert og utdypet i kapittel 6. Videre vil jeg i kapittel 3 gi en oversikt over fremveksten av rekonstruksjoner og friluftsmuseer, og sette Borg inn i et forskningshistorisk perspektiv. Her vil jeg dessuten trekke frem forholdet mellom museum og opplevelsessenter, og vise hvordan vikingtiden er blitt brukt og misbrukt – både i vår nære fortid, og opp til i dag. Presentasjon av museet på Borg og bakgrunnen for oppbyggingen av rekonstruksjonen vil gjøres i kapittel 4, og her vil det også bli redegjort for min metodiske tilnærming. Selve analysen av høvdinghuset på Borg gjøres i kapittel 5, hvor det arkeologiske materialet vil gjennomgås, samt de løsningene som er valgt på Borg. Dette kapittelet vil gi svar på flere av spørsmålene knyttet til rekonstruksjonsprosessen. Dette vil bringe oss videre inn i kapittel 6, hvor hoveddelen av problemstillingen vil diskuteres. Innledningsvis vil jeg

trekke inn begrepene fra kapittel 2 og diskutere betydningen av dem, samt bruken av dem i min avhandling. Spørsmålene om autentisitetsaspektet i rekonstruksjonsprosessen på Borg vil også trekkes frem her, og bidra til en utvidet forståelse av forholdet mellom autentisitet og funksjonalitet i rekonstruksjoner. Tilslutt vil jeg samle trådene og oppsummere avhandlingen i kapittel 7.

2. Begrepsavklaring

I diskusjonen om rekonstruerte bygninger, prosessen bak rekonstruksjonen og hvordan slike bygninger formidles til publikum, vil en rekke begreper være aktuelle. Flere av disse er hyppig diskutert og forsøkt definert, både blant arkeologer, men også kulturhistorikere (Reynolds 1999; Coles 1973; Petersson 2003; Hoem 2004; Pedersen 2000; Larsen 1995; Larsen og Marstein 1994; Holtorf 2005; Lovata 2007). I dette kapittelet vil jeg kun gi en kort redegjørelse for begrepene, deretter vil to av dem trekkes frem i kapittel 6 hvor jeg går i dybden og diskuterer betydningen av dem.

Følgende begrep vil presenteres i dette kapittelet:

- Rekonstruksjon
- Autentisitet
- Eksperimentell arkeologi – erfaringsarkeologi

2.1. Rekonstruksjon

Ordet rekonstruksjon er avledet av det latinske *re-* og *constructio*, og selve ordet betyr gjenoppbygging, gjenoppretting; omdannelse (Kunnskapsforlaget 2008:456; Petersson 2003:17). I dag blir ordet rekonstruksjon ofte brukt for å beskrive oppføringen av forhistoriske hus, båter eller gjenstander, hvor man forsøker å rekonstruere på grunnlag av et arkeologisk materiale, skriftlige kilder eller ulike analogier. Dette gjøres uten nødvendigvis å inneha den totale kunnskapen om hvordan disse gjenstandene eller bygningene egentlig har sett ut, men med grunnlag i kvalifiserte tolkninger. Høvdinghuset på Borg i Lofoten er bygd opp med grunnlag i det arkeologiske materialet etter utgravningen som ble utført på 1980-tallet. Man kan si at arkeologisk forskning handler om å rekonstruere fortiden, og da kan man også innlemme andre typer aktiviteter som *re-enactment* og markeder/festivaler som en del av rekonstruksjonsbegrepet. *Re-enactment* er en engelsk betegnelse på gjenskapelse av et slag eller en historisk hendelse (figur 1) (Vike 2005). I Skandinavia finnes det flere markeder eller festivaler relatert til vikingtid eller middelalder. Det kan nevnes *Medeltidsveckan i Visby*, Gotland; *Ribe Vikingemarked*; *Nordisk Vikingmarked på Borre*, Vestfold og *Oslo middelalderfestival*.

Figur 1. Klar til dyst. Ridderturnering i Visby, Gotland. Foto: Silje Lillevik

I forbindelse med slike markeder eller festivaler er det gjerne ulike grupper som utfører håndverk, lager mat eller rekonstruerer kampscener og konkurranser fra bestemte tidsperioder. Dette begrepet vil jeg komme tilbake til i kapittel 6, med en mer utdypende diskusjon og definisjon av begrepet.

Det stilles ofte spørsmål til rekonstruksjoners autenticitet – hvilket bringer oss videre til neste begrep.

2.2. Autenticitet

Ordet autenticitet kommer fra det latinske *authenticus*. Dette har opprinnelse fra det greske *authentikos* som er avledet fra ordet *autentes*, hvilket betyr forfatter (Larsen 2004:16; for mer om opprinnelsen til begrepet se Jokilehto 1995). Begrepet ble brukt i gresk-romersk kultur i forbindelse med verifisering av opphavet til bestemte tekster, gjerne med religiøst eller juridisk innhold, som kunne spores tilbake til forfatteren eller originaldokumentet. Først da kunne man si at den var autentisk, og ikke kopiert (Larsen 2004:16). I dag bruker vi begrepet når vi snakker om noe ekte, pålitelig eller tilforlatelig (Kunnskapsforlaget 2008:48).

”Det absolutte autentiske eksisterer [derfor] kun i øyeblikket” hevder Siri Hoem i en artikkel i Fortidsminneforeningens årbok fra 2004. Hun argumenterer med at det ikke finnes noe fra fortiden som kan kalles autentisk, fordi gjenstanden eller bygningen ikke lenger er en del av sitt opprinnelige miljø. Omgivelsene til en bygning vil alltid være i endring, og derfor kan den ikke kalles autentisk i vår tid. Hvordan kan det da ha seg at vi diskuterer om en rekonstruksjon er autentisk? Det er en selvmotsigelse, ettersom ingen rekonstruksjon er ekte. I den post-prosessuelle tradisjonen er arkeologi en humanistisk, fortolkende vitenskap hvor det er umulig å oppnå en absolutt sannhet (Olsen 1997:61). Denne oppfatningen betyr at det ikke er mulig for oss å gi et svar på om noe er autentisk eller ikke, ettersom vi aldri kan vite sikkert hvordan fortidens samfunn og konstruksjoner var. Likevel mener jeg man bør kunne diskutere autentisitet som et relativt begrep, og ikke som en absolutt sannhet. I Peterssons avhandling tar hun opp forholdet mellom det autentiske som noe ekte og opprinnelig, og *følelsen* av autentisitet. Hun refererer til en artikkel av Cornelius Holtorf og Tim Schadla-Hall (1999), hvor de har funnet ut at følelsen av noe autentisk avhenger av den enkelte kontekst. Den autentiske opplevelsen av en og samme gjenstand kan variere i ulike sammenhenger. Dette vil jeg utdype videre i kapittel 6. Petersson argumenterer med at når noe kan frembringe en følelse av ekthet, når man tror at noe er ekte og man får en følelse av kontakt, da er det for noen nok til å kalle det autentisk (Petersson 2003:247-249). I visse tilfeller kan rekonstruksjonen da være *pålitelig* nok til å få frem følelsen av det ekte og autentiske hos publikum. Men hvordan blir en rekonstruksjon pålitelig nok?

”...autentisitetsbegrepet må forholde seg til flere aspekter og egenskaper ved en bygning” skriver kulturhistoriker Ragnar Pedersen i en artikkel i tidsskriftet *Dugnad* fra 2000. I denne artikkelen definerer han flere autentisitetsbegrep som kan bidra til å gjøre en rekonstruksjon mer pålitelig eller autentisk (Pedersen 2000:33-34).

1. *Prosessuell autentisitet*
2. *Kontekstuell autentisitet*
3. *Visuell autentisitet*

Prosessuell autentisitet kan også kalles *material- og håndverksautentisitet*. Pedersen bruker begrepet materialautentisitet hvor det er brukt samme type materialer som i den opprinnelige konstruksjonen. Lars Roede (2003) bruker imidlertid begrepet *materiell autentisitet* når det handler om de opprinnelige og originale konstruksjonsdelene. Dette kan sjelden brukes om en arkeologisk rekonstruksjon, ettersom materialene fra den opprinnelige konstruksjonen ofte er helt nedbrutt. Det er i tilfelle kun når det kommer til steinmateriale vi kan snakke om materiell autentisitet i arkeologiske rekonstruksjoner. Det kan være lett å blande materiell- og materialautentisitet, men i denne avhandlingen forholder jeg meg til Pedersens definisjon. Denne kan overføres til prosesser i arkeologiske rekonstruksjoner. Håndverksautentisitet kan brukes om prosesser i rekonstruksjonen hvor fortidens verktøy og teknikker blir brukt under oppføringen. Prosessene i rekonstruksjonsarbeidet skal være som i fortiden, for eksempel vil det være å bruke middelalderke håndverksteknikker i rekonstruksjonen av en middelalderkirke. *Prosessuell autentisitet* er et begrep som samler begge disse aspektene, og vil derfor brukes i denne avhandlingen.

Begrepet *kontekstuell autentisitet* kan anvendes når man knytter autentisitetsbegrepet til ulike kontekstuelle faktorer som bruk og miljø. Om man tilstreber samme bruk i dag som i fortiden er det en form for *bruksautentisitet*. Dette kan for eksempel være en rekonstruert smie, hvor det arbeides med bearbeiding av metall – en aktivitet som er lik den i fortiden. Om man benytter begrepet *miljøautentisitet*, henviser dette til miljøet og omgivelsene rundt en rekonstruksjon, enten det er et historisk industriområde eller et jordbrukslandskap. Så lenge miljøet rundt ligner den rekonstruerte bygningens forhistoriske miljø, kan man bruke dette begrepet. Begrepet *kontekstuell autentisitet* vil brukes som en fellesbetegnelse for disse to aspektene.

Visuell autentisitet kan brukes som benevnelse hvor moderne teknologi er brukt for å etterligne konstruksjonen. Dette blir en etterligning hvor det er lagt vekt på det visuelle. Hvilke metoder eller materialer som er brukt er ikke like viktig som ved *prosessuell autentisitet*. I følge Roede (2003) er det imidlertid viktig for rekonstruksjonens troverdighet at i det minste overflaten skal være *prosessuelt autentisk*, mens det ikke er like kritisk for de underliggende konstruksjonene.

Noenlunde samme aspekter blir også lagt fram av den finske arkitekten Jukka Jokilehto i 1994. Han legger frem aspektene slik:

- a) Authenticity in design
- b) Authenticity in materials
- c) Authenticity in workmanship
- d) Authenticity in setting (Jokilehto 1994:21)

Flere av disse autenticitetsbegrepene passer bedre å bruke på nyere kulturhistoriske bygninger, der man kjenner historien til bygningene i større grad, og har bedre grunnlag for å si noe om hvordan de har sett ut eller vært brukt. Begrepene er derfor også ofte benyttet av kulturhistorikere og i kulturminnevernet, særlig innen bygningsvern. Til tross for dette, mener jeg at de også vil være fruktbare når det kommer til rekonstruksjoner i arkeologisk sammenheng, noe jeg vil vise gjennom diskusjonen i kapittel 6.

Å ta stilling til om en rekonstruksjon er autentisk er en vanskelig problemstilling, men jeg mener det kan være mulig å diskutere i hvilken grad den er det, og på hvilken måte, med grunnlag i den kunnskapen vi har fra det arkeologiske materialet og ved hjelp av de ulike autenticitetsbegrepene jeg har gjennomgått ovenfor. I kapittel 6 vil disse begrepene diskuteres nærmere, og det vil bli redegjort for hvordan de kan brukes som kriterier i diskusjonen om rekonstruksjoners autenticitet.

For å øke vår kunnskap om fortidens byggeteknikker og metoder, og gjøre oss i stand til å øke graden av autenticitet i slike rekonstruksjoner har eksperimentell arkeologi spilt en viktig rolle for forståelsen av fortidens håndverk. Dette bringer oss videre til neste begrep.

2.3. Eksperimentell arkeologi – erfaringsarkeologi

I eksperimentell arkeologi blir det gjort forsøk eller eksperimenter med fortidens materielle kultur (Reynolds 1999). Det kan være eksperimenter utført for å bedre forståelsen av for eksempel skinnbearbeiding, smiing, tilvirking av ulike typer redskaper eller keramikk. For å prøve ut en teori eller en hypotese, utfører man eksperimenter for å gi forsøket en vitenskapelig legitimitet, eller for å plassere det i en vitenskapelig sammenheng (Pettersson 2003:21). Arkeologen John Coles blir sett på som en av opphavsmennene til eksperimentell arkeologi, og hans utredning fra 1973, *Archaeology by Experiment*, blir ofte sitert. Han definerer eksperimentell arkeologi som en samling av fakta, teori og fiksjon som er blitt opparbeidet gjennom et århundre med interesse for rekonstruksjoner og forhistoriske

gjenstanders funksjon (Coles 1973:13). Peter J. Reynolds (1999) har argumentert for ulikhetene mellom eksperimentell arkeologi og erfaringsarkeologi. Der eksperimentell arkeologi bestreber en vitenskapelig legitimitet og man forsøker å følge naturvitenskapelige prinsipper, viser begrepet erfaringsarkeologi til å tilegne seg erfaring av arkeologi gjennom å prøve ulike teknologier fra forhistorien (Reynolds 1999:156-157). Disse aktivitetene kan for eksempel være flintknakking, tekstilfarging eller bueskyting. Man forsøker å gjenskape noe ved hjelp av arkeologisk teknologi, og opparbeider seg erfaring gjennom prøving og feiling. Der eksperimentell arkeologi kan kalles en forskningsmetode, er erfaringsarkeologi mer en pedagogisk metode.

I prosessen med å rekonstruere et forhistorisk hus er det elementer av både eksperimentell arkeologi og erfaringsarkeologi. Selv om huset på Borg ikke ble bygget og gjennomført som et fullstendig vitenskapelig eksperiment, var likevel eksperimentell arkeologi en av de viktigste metodene i gjennomføringen. Forholdet mellom teori og praksis kommer godt til syne i rekonstruksjonsprosessen. Hvordan man tror huset har vært konstruert, kan vise seg å være feil når man prøver det ut i praksis.

Eksperimentell arkeologi er en relativt ny gren innenfor arkeologien som kan hjelpe oss til å få en bedre forståelse av fortidens materielle kultur, og dermed også av fortidens mennesker. Den kan gi nye innfallsvinkler og perspektiver i arkeologiske spørsmål og fortolkninger, og "...gir en følelse av tid og rom når man utøver sin forskning, på en måte som kontorforskning ikke gjør" (Schenck 2009:12).

2.4. Eksperimentell arkeologi og rekonstruksjon - prosessuell eller postprosessuell?

De svenske arkeologene Bodil Petersson og Lena Edblom har behandlet spørsmålet om eksperimentell arkeologi og rekonstruksjon/levendegjøring tilhører enten den prosessuelle eller den postprosessuelle retningen innenfor arkeologisk forskning (Petersson 2003:274-275; Edblom 2004:8). Etersom eksperimentell arkeologi er basert på målbare eksperimenter og hvor tyngdepunktet hviler på naturvitenskapelige idealer, mener Edblom at denne retningen tilhører den prosessuelle arkeologien. Videre mener hun at rekonstruksjon og levendegjørende arkeologi tilhører den postprosessuelle arkeologien, ettersom postprosessualismen har fokus på den humanistiske kontekstuelle opplevelsen, i motsetning til de naturvitenskapelige idealene i prosessualismen (Edblom 2004:8). Petersson på sin side hevder at blant arkeologer

som arbeider med rekonstruksjoner ligger tyngdepunktet på et naturvitenskapelig ideal, og selv om den postprosessuelle arkeologien dominerer blant de fleste arkeologer i dag, gjelder det ikke innenfor rekonstruksjon. ”Rekonstruktion som behandlar känslor uppfattas som oseriös” (Petersson 2003:274-275). Edblom mener her at de aller fleste av 1990-tallets anlegg har blitt oppført på helt andre premisser enn de vitenskapelige, og ettersom flesteparten av anleggene ikke er drevet av verken universitet eller andre innenfor arkeologisk forskning har derfor ikke arkeologene førsterett på fortolkningen av historien. Her får andre mulighet til å tolke rekonstruksjonene ut fra sin kompetanse og erfaring. Hun avskriver imidlertid ikke vitenskapelige eksperimenter som en del av rekonstruksjonene, men hevder at ”...viktigare blir den komplexa fullskaliga tolkningen, hantverket och identiteten” (Edblom 2004:8). Kanskje ligger rekonstruksjonene i brytningen mellom den prosessuelle og postprosessuelle tradisjonen, alt etter hva som vektlegges på de ulike anleggene. Enten det er de vitenskapelige eksperimentene som utføres under oppføring og i etterkant av rekonstruksjonen, eller det er formidlingen av anlegget i sin helhet, så kan de passe inn i begge disse forskningstradisjonene.

Autentisitet- og rekonstruksjonsbegrepene som er presentert her vil være sentrale gjennom hele avhandlingen, og de er mer komplekse enn hva som kommer frem i denne redegjørelsen. Disse vil derfor bli videre utdypet og diskutert i kapittel 6.

3. Forskningshistorisk perspektiv

Rekonstruksjon av bygninger fra forhistorien er ikke et nytt fenomen. I dette kapittelet vil det gjøres rede for bakgrunnen til rekonstruksjonsarbeidet i Europa, med vekt på Skandinavia. Det vil også vises hvordan fortiden har blitt brukt – og fortsatt brukes – i politisk og økonomisk øyemed.

3.1. Rekonstruksjonens begynnelse

Allerede på 1600-tallet begynte interessen for rekonstruksjoner å øke i Norden. I forbindelse med Gustav II Adolfs kroning i 1617, ble det avholdt en stor ridderturning etterfulgt av en glitrende fest (Petersson 2003:42). Det er imidlertid litt lengre frem i tid vi ser de første rekonstruerte hus slik vi kjenner de i dag. Lejre Forsøgscenter ble grunnlagt av Hans-Ole Hansen i 1964 i Danmark, med den visjon om å gjenoppbygge de nødvendige fasiliteter og fysiske rammer for å gjennomføre arkeologiske eksperimenter (Petersson 2003:41, Meldgaard og Rasmussen 1996:12, Hansen 1964). Dette senteret har vært forbilde for flere andre rekonstruksjonsprosjekter i Norden, blant annet jernaldergården på Ullandhaug (Petersson 2003:41, Møllerop 1992:16). Den tyske arkeologen Claus Ahrens (1990) har laget en oversikt over arkeologiske friluftsmuseer i Europa, og beskriver et ”boom” av rekonstruksjoner brukt i pedagogisk og eksperimentell øyemed. Oversikten hans viser rekonstruksjoner fra 1880-årene frem til 1990, der Tyskland og Danmark har vært tidlig ute med oppbygging av forhistoriske hus (Ahrens 1990:22-23). Ti år etter denne utgivelsen har rekonstruksjonene i Tyskland økt i omfang, og det er kommet en oppfølger til Ahrens oversikt, av Hartwig Schmidt (2000) som viser historiske og forhistoriske rekonstruksjoner på tysk område. I Norge var jernaldergården på Ullandhaug det første tilfellet av en arkeologisk rekonstruksjon, og ble gjenoppbygget etter utgravinger på slutten av 1960-tallet. Utgravingene avdekket et gårdsanlegg fra folkevandringstid, og på begynnelsen av 1970-årene ble gården rekonstruert oppå de opprinnelige tuftene (Møllerop 1992). Dette anlegget utgjorde starten på rekonstruksjonsvirksomheten i Norge, som kom ordentlig i gang først på 1980- og 90-tallet. I likhet med Danmark og Sverige har det vært en markant økning i rekonstruksjonsarbeidet de siste tiårene (Petersson 2003:150-151).

3.2. Rekonstruksjoner i Skandinavia

I Peterssens avhandling fra 2003 har hun laget en oversikt over rekonstruksjoner i Skandinavia. Denne oversikten tar for seg alle typer rekonstruksjoner, både hus, båter og forskjellige markeder og festivaler. Denne gjengis i en tabell i appendiks 1. Det er imidlertid kun rekonstruerte hus som er tatt med her. Som vi kan lese av tabellen, er det tydelig at både Danmark og Sverige har flere rekonstruksjoner enn Norge, og vi kan også se at våre naboland generelt sett har vært tidligere ute med å rekonstruere forhistoriske hus. 1990-tallet skiller seg ut når vi ser på antall rekonstruerte hus i dette tiåret. I Norge var 64,2 % av rekonstruksjonene oppført i dette tiåret (av dem hvor det var oppgitt årstall for oppføring/ferdigstillelse). I Sverige er 62,5 % av rekonstruksjonene oppført på samme tid, og i Danmark ligger andelen på 51,1 %. Denne trenden, som var tydelig på 1990-tallet, kan i følge Ian Hodder forklares med vår samtids krav til underholdning, kommersialisme og lett tilgjengelig informasjon (Hodder 1992:275; Edblom 2004:7). I Norge kan det også ses i sammenheng med oppblomstringen av nasjonalfølelsen under planlegging og gjennomføring av de olympiske leker på Lillehammer i 1994. Bruken av norsk forhistorie og dens symboler er et typisk eksempel på hvordan Norge ønsket å fremme den norske identiteten overfor omverdenen. Som et eksempel ble det bygget en idrettshall formet som et vikingskip, og slik skulle Norge assosieres med vikingtiden (Petersson 2003:151-152). OL-maskotene Kristin og Håkon var vikingbarn, og helleristningsfigurene skulle illustrere de ulike grenene i OL. Den økende graden av turisme som følger av at Norge ble satt på kartet og oppmerksomheten rundt OL kan ha hatt innvirkning på utviklingen av rekonstruksjoner. På samme tid som rekonstruksjonen på Borg var under planlegging hadde sentrale myndigheter omtrent 30 forslag til vikingsentre rundt om i landet; det er tydelig at interessen for vikingtid og rekonstruksjoner var i vinden på 1990-tallet. I 1994 lagde Norsk kulturråd en liste over planlagte vikingattraksjoner i Norge, hvorav to av 37 prosjekter ble realisert; Vikingmuseet på Borg og Vikinglandet temapark i Tusenfryd (Sletvold 2001:139).

3.3. Bruk og misbruk av vikingtiden

Vikingtiden er en periode som har vært mye brukt innenfor både turistnæringen, men også i nasjonalistisk sammenheng (Sletvold 2001; Rolfsen 2003; Myhre 1994). Under andre verdenskrig ble vikingtiden og dens symboler hyppig brukt av Nasjonal Samling (NS) (Myhre 1994). Nasjonale symboler og forhistorien ble romantisert og heriosert av NS, og fortiden ble slik et politisk kampvåpen under krigen (Myhre 1994:97). NS ønsket å knytte partiet til en

norsk storhetstid, og vikingtiden ville gi et inntrykk av nasjonalt fellesskap og vinne flere tilhengere for nasjonalismen (Rolfsen 2003:82). Etter nazistenes bruk av vikingtids symboler i propaganda har vikingtiden ofte fremkalt negative assosiasjoner (se figur 2). Håkon Glørstad (1995:12) skriver at vikingtiden har et "...kvalmende postludium", og påpeker at norsk nasjonalisme har hentet all sin inspirasjon fra vikingtiden. Det er imidlertid mulig at disse negative assosiasjonene kun kommer frem i fagmiljøet, og ikke hos folk flest. Det har i alle fall ikke lagt noen demper på bruken av vikingtiden i turistnæringen de siste årene.

Som tidligere nevnt, var vikingtiden med på å markere en norsk identitet under OL i 1994. Vikingbegrepet blir også hyppig brukt til kommersielle formål, som fotballklubben Viking, Viking redningstjeneste, Viking støvler og Viking dekk. Vikingskip er brukt i logoene til flere store selskap som Norsk Hydro, Yara og Rover (se figur 3 og 4). Vestfold fylkeskommune har sammen med Riksantikvaren utformet en søknad om å få norsk vikingtid på UNESCOs verdensarvliste med noen utvalgte vikinglokaliteter i fylket (Fossum 2011). Hva gjør dette med folkets oppfatninger av vikingtiden? Vikingtiden blir fremstilt som en storhetstid i Norge, og Glørstad skriver at nordmenn i utlandet i noen tilfeller omtaler seg selv som vikinger, og dermed påberoper seg retten til å drikke seg stup fulle, bråke og oppføre seg som en barbar (Glørstad 1995:12). I fagmiljøet er man mer opptatt av vikingtidens samfunnsorganisering som bosetting, rettsvesen, språk og håndverk. Mens den folkelige oppfatningen dreier seg om krig, erobring, voldtekt og hedenske ritualer (Sletvold 2001:127).

I 1995 åpnet en annen turistattraksjon som omhandlet vikingtid, nemlig Vikinglandet på Tusenfryd utenfor Oslo. Dette var en del av fornøylesparken, og kommersielle interesser stod derfor sterkt (Fossum et al. 1995). Vikinglandet var bygget opp rundt en kaupang, en vikinggård og et vikingskip. En del av underholdningen var et skuespill og mulighet til å være med på vikingtokt. Moderne teknologi ble tatt i bruk for å gi et inntrykk av hvordan det var å være på havseilas og tokt i vikingtiden. I kaupangen var det mulig å handle ravsmykker, tresverd, perler og runepinner. Det ble også solgt mjød, barkebrød og "vikingsnitter". Det var tydelig at profitt var en viktig del av attraksjonen, og selv om fagfolk hadde hatt viktige roller i oppbyggingen av Vikinglandet, var det likevel en del myter om vikingtiden som ble opprettholdt gjennom denne attraksjonen (Fossum et al. 1995:27). Vikinglandet er i dag nedlagt.

Figur 2. Vikingene i nazistisk propaganda (Etter Myhre 1994:119).

Figur 3. Vikingskip i logoen til Yara (Yara 2011)

Figur 4. Vikingskip i logoen til bilprodusenten Rover (J&J Trading corporation 2011)

I denne økningen av rekonstruksjoner fra vikingtid og andre perioder, kan det være stor variasjon når det gjelder det faglige innholdet i rekonstruksjonene. Dette åpner for diskusjonen om de skal defineres som museum eller opplevelsessenter, og en videre diskusjon om autentisitetsaspektet i rekonstruksjonene.

3.4. Museum eller opplevelsessenter?

Rekonstruksjoner skaper ofte debatt og er blitt kritisert for mangel på arkeologisk verdi. I følge Edblom er det ikke uten grunn, ettersom ”många rekonstruksjoner inte alls har en arkeologisk dialog som en del av målsättningen” (Edblom 2004:9). Men til tross for at flere anlegg har arkeologi som et viktig element i driften, er det en vanskelig balansegang mellom økonomisk inntjening og arkeologisk vitenskap. Slik kan ofte de økonomiske kravene være årsak til kutt i den vitenskapelige kvaliteten (Edblom 2004:4). I 1995 publiserte Håkon Glørstad en artikkel hvor han rettet krass kritikk mot museet på Borg. Denne artikkelen var skrevet med bakgrunn i hans ansettelsesforhold på Borg i startfasen til museet. Hans hovedsynspunkter gikk ut på at ledelsen av prosjektet ikke hadde kunnskap på arkeologifeltet og kun var styrt av økonomisk og politisk kapital. Fagpersonene som var hentet inn til prosjektet, fungerte kun som konsulenter og skulle ”...levere varen uten spørsmål” (Glørstad 1995:15). Ettersom prosjektet hovedsakelig var styrt av andre interesser enn de faglige, valgte Glørstad å bruke definisjonen fornøylespark i stedet for museum, hvor ”...prosjektet var gjennomstyret av en forretningsmessig interesse” (Glørstad 1995:12). Et museum er definert av ICOM (*International Council of Museums*) slik:

”A museum is a non-profit, permanent institution in the service of society and its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits the tangible and intangible heritage of humanity and its environment for the purposes of education, study and enjoyment” (ICOM 2011).

Museet på Borg er en kommersiell institusjon som mottar liten økonomisk støtte fra det offentlige. Graden av egeninntjening er derfor høyere enn på andre museer, og krever derfor en større grad av kommersialisering (Lofotr Vikingmuseum 2006). Utfordringen her er å unngå at de faglige interessene blir nedprioritert som følge om krav om inntjening. I Sverige har Ulf Näsman (1990) og Frands Herschend (1990) heftig debattert rekonstruksjonene på

Eketorp på Øland, hvor Näsman mener anlegget er styrt av kommersielle interesser i stedet for faglige. Ettersom mange av rekonstruksjonene har turisme som en viktig del av driften, er det en risiko for at de kommersielle interessene kan overstyre de faglige, slik Glørstad opplevde det i sin tid på Borg.

3.5. Nye rekonstruksjoner

Til tross for at det finnes mange rekonstruerte anlegg i Norge i dag, er det fremdeles interesse for å bygge flere. Jochen Komber (2003:224) har påpekt at man lett kan falle for fristelsen å kopiere eksisterende rekonstruksjoner når man først har rekonstruert én bygning. Videre gir han et eksempel på slik kopiering når det gjelder taktekkingsmateriale. I Norge er det torv som er brukt som taktekking i historisk tid (bortsett fra stavkirkene), og derfor blir det tatt for gitt at alle forhistoriske hus har vært dekket av torv. Komber trekker også frem Ullandhauggården som eksempel på hvordan en rekonstruksjon kan være normgivende for hvordan livet i jernalderen oppfattes. Ettersom Ullandhauggården var det eneste rekonstruerte anlegget i Norge mellom 1970- og 1990-tallet, og man ikke hadde noe annet å sammenligne med, ble dette anlegget et symbol for jernalderens byggeskikk (Komber 2003:227-228).

Terje Gansum (2008) har argumentert for at hallene hadde hevet midtskip, og var forløpere for de tidligste stavkirkene. Etter at en hallbygning ble påvist i Vestfold er det igangsatt bygging av en gildehall ved Midgard Historiske Senter, hvor det tas utgangspunkt i stavkirkekonstruksjonen. Hallen skal etter planen bli rundt 34 meter lang, 9 meter bred og 12 meter høy, med hevet midtskip (Brunvatne 2011). Gansum baserer seg på funn av eldre bygninger under dagens stavkirker, og mener at konteksten kan peke mot en steds- og kultkontinuitet (Gansum 2008). De eldste stavkirkene var ikke bygget med inspirasjon fra steinkirkene, og de var plassert på topografisk dominerende steder i landskapet. Han støtter seg på Jan Brendalsmos doktoravhandling fra 2006 som understreker at stavkirkene er knyttet til lokaliteter som har en historie koblet til utøving av makt. De er ikke tilfeldig plassert, men forholder seg til maktens landskap, slik hallene også gjorde tidligere (Gansum 2008:202-203). Han trekker også inn Lars Jørgensens (2002) teori om muligheten for at hallen på Tissø kan ha hatt to etasjer, og at det åpner for alternative tolkninger av jernalderens hallkonstruksjon. Dessuten var hallbygningene fra yngre jernalder knyttet til aristokratiet, og det var også aristokrater som var de tidligste kirkebyggerne (Gansum 2008:208). For øvrig var også stavkirkene et av utgangspunktene for rekonstruksjonen på Borg, der arkitektens hensikt har

vært å etterligne stavkirkenes arkitektur (men uten hevet midtskip) (Pettersson 2003:185). Gansum setter spørsmål til hvorfor ikke de tidligste kirkene kan være bygget på mange hundre års erfaring og kontinuitet når tidligere bygninger fra jernalderen har vist seg å gjøre det? Han mener det er vanskelig å begrunne hvorfor disse bygningene ikke skulle ha noe med hverandre å gjøre, ettersom de ligger så nært hverandre i tid og sted. Takkonstruksjonen i hallbygninger har sjelden vært gjenstand for alternative tolkninger, og Gansum utfordrer derfor tidligere tolkninger av hallene, og jobber for en rekonstruksjon som avviker fra andre. Han skriver at det er umulig å si noe sikkert om hvordan hallene kan ha sett ut, men holder fast på fellestrekkene mellom hallene og de tidligste kirkene og fremmer ideen om en alternativ hallkonstruksjon.

I formidlingen av jernalder er det nyttig å få frem andre tolkninger som kan vise publikum at det finnes flere muligheter for hvordan jernalderhusene har sett ut, og at det ikke bare er en fremstilling som er ”riktig”. Gildehallen på Borre utgjør derfor et friskt tilskudd til samlingen av rekonstruksjoner her i landet. Denne debatten om utforming av rekonstruksjoner viser at de ofte er fremstilt noe ensartet, og det har ikke vært mange som utfordrer de tidligere tolkningene. Dette viser at det er behov for større fokus på – og diskusjon om rekonstruksjoner, noe som igjen kan bidra til ny forskning og alternative tolkninger.

3.6. Publikasjoner

Til tross for antallet rekonstruksjoner i Skandinavia er de diskutert forholdsvis lite i litteraturen. I Norge har Jochen Komber bidratt med forskning både på bronsealder- og jernalderhusets konstruksjon, og har vært en viktig bidragsyter i oppbyggingen av bronsealderhuset på Forsand og høvdinghallen på Borg i Lofoten (Jakhelln 2003:305; Komber 1989 og 1998). I Sverige har Bodil Pettersson og Lena Edblom, som begge er referert til flere steder ovenfor, skrevet doktoravhandlinger om rekonstruksjoner (Edblom 2004; Pettersson 2003). Ulf Näsmans og Frands Herschends artikler om Eketorp er nevnt tidligere (Näsman 1990; Herschend 1990). Dessuten har Cornelius Holtorf markert seg i svensk arkeologi, spesielt med tanke på boken *From Stonehenge to Las Vegas* (2005), der han diskuterer arkeologi som populærkultur. Av rekonstruksjonene i Norge er det Borg og Ullandhaug det er publisert mest om. Forfatterne av disse publikasjonene har vært knyttet til rekonstruksjonsarbeidet ved disse stedene, og jeg kan nevne Oddmund Møllerop (1992), Dorthe Kaldal Mikkelsen (1992) og Gisle Jakhelln (1994, 1997, 1999, 2003 og 2005). Disse

har i overveiende grad diskutert det arkeologiske materialet og de valg som er gjort i tilknytning til de aktuelle rekonstruksjonene. Det er imidlertid lite publisert materiale som kan si noe om hele rekonstruksjonsprosessen, og de endringer som har måttet foretas underveis i selve prosessen men også i etterkant. For rekonstruksjonsprosessen er en kontinuerlig prosess som fortsetter etter selve bygningen står ferdig oppført.

Mens det er lite skrevet om rekonstruksjonsbegrepet, er det langt flere publikasjoner som omhandler autentisitet, slik det fremgår av kapittel 2. Dette gjelder innenfor arkeologifaget, men også i litteratur som omhandler bygningsvern. De viktigste dokumentene som omhandler autentisitetsbegrepet er *The Venice Charter* (1964) og *Nara Document on Authenticity* (1994). Disse dokumentene vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 6. Nara-dokumentet ble utarbeidet i forbindelse med en konferanse i byen Nara i Japan, og det ble også publisert en artikkelsamling i etterkant av konferansen (Larsen 1995). Artikkelsamlingen har som hensikt å diskutere betydningen av autentisitetsbegrepet på et internasjonalt nivå, og artiklene viser hvor komplekst begrepet er og hvor bredt det favner. Denne publikasjonen vil være svært aktuell i min overordnede diskusjon om autentisitetsbegrepet. Foruten disse dokumentene er autentisitetsbegrepet diskutert mye innenfor norsk kulturminnevern. Fortidsminneforeningen utga i 2004 en årbok hvor temaet var autentisitet, og artiklene i denne årboka er også svært aktuelle i denne avhandlingen (Balto og Dammann 2004).

3.7. Oppsummering

Med denne avhandlingen ønsker jeg å sette fokus på rekonstruksjonsprosessen. Det vil bli vist at det er vesentlig å få belyst de valgene som er tatt, både underveis i prosessen og etter ferdigstilling av rekonstruksjonen, for å oppnå en økt bevissthet og refleksjon om forholdet mellom autentisitet og funksjonalitet i slike rekonstruksjoner. Samtidig er det et mål å øke bevisstheten om dokumentasjonen av slike rekonstruksjonsprosjekter. Som jeg har nevnt tidligere var det vanskelig å finne opplysninger som kunne gi informasjon om hele rekonstruksjonsprosessen, og dette gjør det også vanskelig for andre aktører som ønsker å dra nytte av den kunnskapen de har opparbeidet seg på Borg, i forbindelse med oppføring av andre rekonstruksjoner. På Ullandhaug er den samme problematikken nevnt i en artikkel av Else Johansen Kleppe (1994). Erfaringene viser at de skulle stilt enda høyere krav til dokumentasjon av prosessen, og resultatet er en mangelfull dokumentasjon av rekonstruksjonsarbeidet. En sammenfatning av informasjon fra prosessen ble gjort i 1978 og

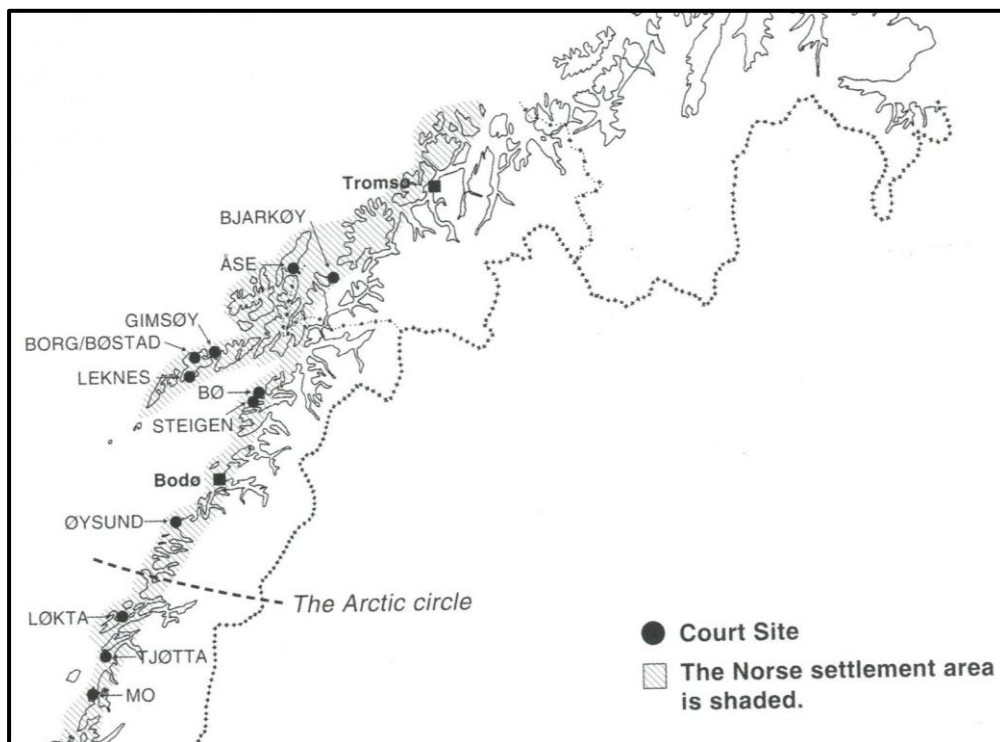
en oppmåling av bygningene ble ikke gjort før i 1992 (Kleppe 1994:81). Ved hjelp av en fylldig dokumentasjon av arbeidet vil det være lettere for andre å dra veksler på tidligere erfaringer, og det kan forenkle deler av rekonstruksjonsprosessen for nye aktører.

4. Presentasjon av Borg i Lofoten

4.1. Høvdinggården på Borg

Borg ligger sentralt plassert på Vestvågøy i Lofoten, ikke langt fra Leknes. Vestvågøy er en av de største jordbrukskommunene i Lofoten. Med store, flate jorder som er omkranset og beskyttet av høye fjell, ligger forholdene vel til rette for et rikt jordbruk. Selv om jordbruket har spilt en viktig rolle her, har lofotværingene dessuten måttet livnære seg av fiske, fiskeproduksjon og fangst (Røde 1996:12-13).

For rundt fjorten hundre år siden valgte en høvding å bygge sitt hus her. Det er det største huset som er funnet i Skandinavia, anslagsvis 80 meter langt og 9 meter bredt (Johansen og Munch 2003:13). Hvem denne høvdingen var, vites ikke med sikkerhet, men en tolkning er at det var Olaf Tvennumbruni, kjent fra *Landnámabok*, som etter hvert forlot Borg for å etablere seg på Island (Nielsen 2003:278). Selve navnet Borg er kjent helt tilbake til 1335 og kommer angivelig etter det opprinnelige navnet *Borgar*, og i dag er *Borge* navnet på bygden og kirken (Johansen og Munch 2003:12).

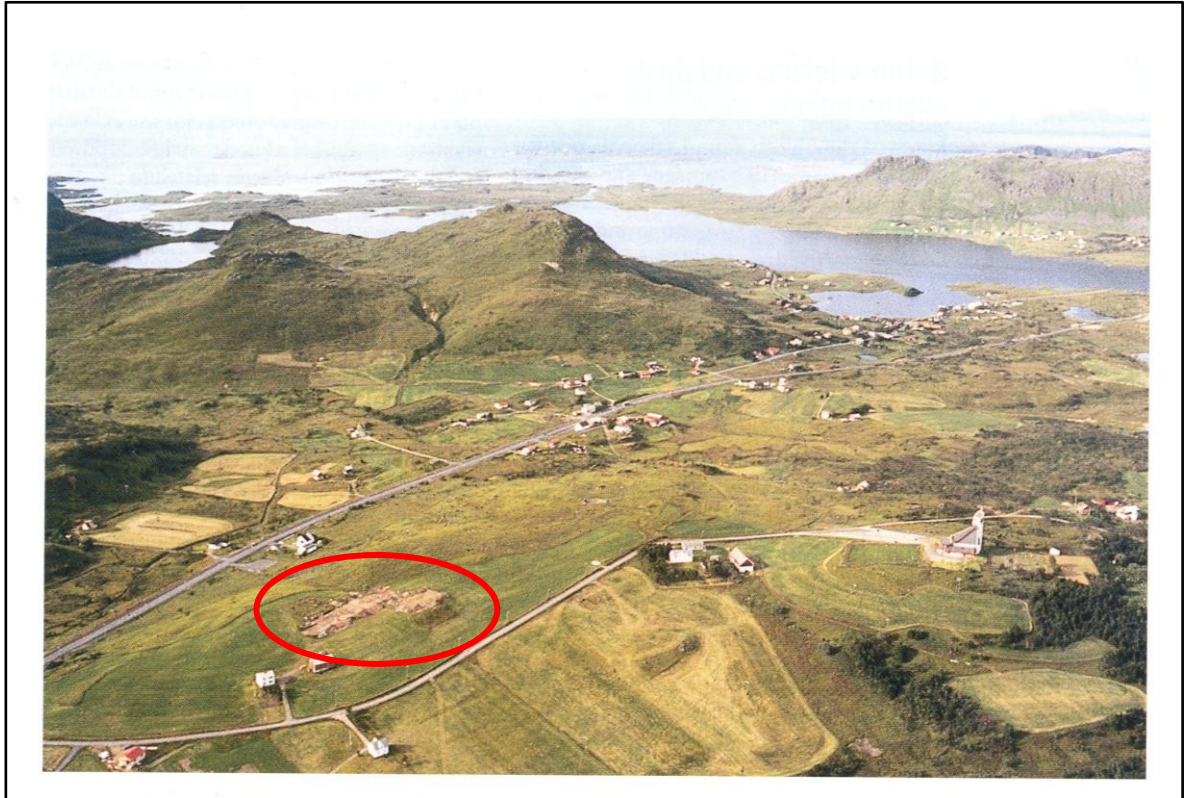

Figur 5. Kart over Nord-Norge med ringformede tunanlegg markert. (Etter Johansen 2003:28).

I Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne* skrives det om Borg: ”Borgar, Flt. af borg f., befæsted eller Befæstning skicket Høide. Gaarden ligger paa et lidet, isoleret Plateau. Det synes, som om Gaardnavnet opr. har havt Flertalsform, men senere er gaaet over til Ental, medens den ældre Form er bevaret i Sognavnet Borge.” (Rygh 1905:324). I innledningen til verket skriver Rygh at Borg-navnet ofte betegner landskapsformer som ”Høider, Fjeldknatter, Fjeldtoppe, Høiderygge, Fjeldsletter, fremskydende Spidser af Fjeld og Høider” (Rygh 1898:28). Denne landskapsbeskrivelsen brukes ofte i forbindelse med hallbygninger, noe huset på Borg er tolket som. Hallene ligger gjerne høyt i landskapet med oversikt over landskapet og ferdselsårene rundt (Eriksen 2010:appendiks 1).

Gjennom jernalderen var handel og gaveutveksling en viktig del av samfunnet, og råvarene som fantes i de nordlige deler av Skandinavia var av høy kvalitet og ettertraktet over hele Europa. Skip ble lastet med pelsverk, skinn, dun og hvalrosstener, og brakt til handelsplasser i Sør-Norge eller på kontinentet. Tilbake fra disse handelsreisene ble det brakt tekstiler, glass, keramikk, edelmetall, smykker og matvarer. I løpet av vikingtiden økte omfanget av både nær- og fjernhandel, og dette får vi spesielt innblikk i gjennom høvdingen Ottars nedtegnelser (Roesdahl 1989:122-123; Gustin 2004). Else Roesdahl (1989) hevder at Ottar trolig bodde i nærheten av Tromsø, kanskje på Bjarkøy like sør for Senja. Etersom det finnes et ringformet tunanlegg her, og nordnorske høvdingseter ofte knyttes til slike tunanlegg, mener hun at det er sannsynlig at Ottar hadde sete i nærheten. På Vestvågøy i Lofoten, ikke langt fra høvdinggården på Borg, finnes det også et slikt tunanlegg (se figur 5 for oversikt over ringformede tunanlegg i Lofoten og området rundt). I tillegg til dette tunanlegget, trekker Roesdahl også frem beliggenheten til høvdinghuset (se figur 6). ”Den ligger højt og fornemt på en forblæst bakke med storslået udsyn over landet og med sikre og gode tilsejlingsforhold” (Roesdahl 1989:123-124). Disse faktorene, samt at det er funnet gull, sølv, glassbeger og kostbare kanner, i tillegg til et stort naust, øker sannsynligheten for at det var en mektig og velstående høvding som hadde sitt sete her.

Undersøkelsene på Borg begynte i 1981, da det under pløying ble oppdaget frankiske perler og skår av en keramikkanne. Det ble foretatt prøvegravninger i 1983 og 1984 for å undersøke omfanget av lokaliteten, og i årene 1986-1989 ble det utført en større forskningsutgraving på Borg (Mikkelsen 1992:9).

Figur 6. Flyfoto av Borg med det utgravde høvdinghuset innringet. Foto: K. Kristiansen (Etter Näsman og Roesdahl 2003:285), innsirkling av høvdinghuset gjort av forfatteren.

Forskere fra både Norge, Danmark, Sverige og Finland deltok i utgravningen av det som skulle vise seg å være den hittil største kjente høvdinggård fra vikingtiden, med rike og unike gjenstandsfunn som setter stedet i en særstilling (Mikkelsen 1992:7, 9-10). Etter planen skulle flere bosetningsstrukturer på Borg undersøkes i årene 1986-1989, men på grunn av den stadig økende størrelsen på hovedbygningen Borg I:1 (høvdinghuset), ble alle midler satt inn i den ressurs- og tidkrevende utgravningen av denne (Munch 2003a:23). Det viste seg at Borg I:1 hadde bestått av to bygninger som delvis overlappet hverandre. Det eldste huset hadde vært ca. 64 meter langt og 7-8 meter bredt og ble datert til 400-500 e. Kr. Det yngste huset var ca. 80 meter langt og 7,5-9 meter bredt, datert til 600-tallet, og synes å ha blitt forlatt på slutten av 900-tallet (Johansen og Munch 2003:13).

Under utgravning ble husets grunnplan avdekket, og det ble funnet spor etter de ytre veggene, ildsteder, innganger, gulv og takbærende stolper. Bygningen er tolket til å ha vært inndelt i fem hovedrom; boligdel, inngangsrom, gildegård, lager og fjøs (Herschend og Mikkelsen 2003:62-63). Blant gjenstandsfunnene kan det nevnes skår av en tinnfoliert frankisk keramikkanne, glassperler, draktnål av bronse, gullgubber og et filigransmykke av gull. I følge Olav Sverre Johansen og Gerd Stamsø Munch (2003:17) som var en del av

forskningsteamet på Borg på slutten av 1980-tallet, hersker det ingen tvil om at Borg I:1 var et sentralt sted i periodene folkevandringstid til vikingtid, noe størrelsen også tyder på. Bygningen er som nevnt den største i sitt slag fra yngre jernalder i Skandinavia.

Mer utfyllende beskrivelser av utgravingsmaterialet vil legges frem i kapittel 5, hvor jeg sammenligner det arkeologiske utgangspunktet og den ferdige rekonstruksjonen.

4.2. Hallen

I hovedpublikasjonen om Borg (Munch et al. 2003) blir begrepet *hall* brukt i forbindelse med det utgravde husfundamentet. Det relateres til rom C i huset, som blir betegnet som et *hallrom*. Arkeologen Frands Herschend som har arbeidet mye med hallene, hevder at de opprinnelig bestod av et rom med et minimum antall stolper, men at de også kunne være separate bygninger på gården (Herschend 1995:209, 216). Han mener at en hall kan defineres ut fra disse fem kjennetegnene:

- 1) They belong to big farms
- 2) Originally they consisted of one room with a minimum of posts
- 3) They are singled out by their position on the farm
- 4) Their hearths were not used for cooking or for handicraft
- 5) The artefacts found in the houses are different from those found in the dwelling part of the main house on the farm (Herschend 1998:16)

Hallen hadde antageligvis rituelle, sekulære og religiøse funksjoner, og fungerte som et sosialt og politisk møtested. Alliansebygging, maktforhandling, representasjon, blot og gjestebud har trolig funnet sted her for den lokale eliten (Steinsland 2005:269). Under blotene ble det ofret til de norrøne gudene, antagelig for å oppnå kontakt mellom dem og menneskene. Et slikt ritual kunne involvere en *volve*, en spåkvinne og profetisk medium som var bindeleddet mellom menneskene og gudeverdenen (Solberg 2003:256; Steinsland 2005:312-213). Ofringen dannet grunnlag for et kontraktsforhold mellom gudene og menneskene, der ideen bak var å blidgjøre gudene (Solberg 2003:258). Bergljot Solberg påpeker at disse blotgildene ikke har vært åpne for alle, men har vært knyttet til herskerne i samfunnet. Ledelsen av slike ritualer har vært basis for herskernes maktposisjon (Solberg 2003:259). I det avlange ildstedet i hallrommet på Borg ble det ikke funnet noe brent bein eller aske, noe som kan tyde på at det

er rensert og rengjort etter bruk. På grunnlag av dette er det tolket som et ildsted som kanskje bare ble brukt i spesielle anledninger, som for eksempel blot (Munch 2003b:260; Solberg 2003:258). Museet på Borg har i dag et dramatisert blot som en del av tilbudet til de besøkende, som jeg vil komme tilbake til senere i diskusjonen. Andre bygninger i Skandinavia tolket som hallbygninger er for eksempel Tissø, Järrestad og Lejre (Jørgensen 2002; Söderberg 2005; Christensen 1994). Bygningen på Borg blir omtalt både som hall og høvdinghus, men ettersom denne avhandlingen ikke har hallaspektet spesielt i fokus, vil jeg derfor videre bruke betegnelsen høvdinghus gjennom oppgaven.

4.3. Bakgrunn for Lófothr - Vikingmuseet på Borg

Etter utgravningene og med bakgrunn i funnene som ble gjort på Borg, ble det tatt initiativ til å etablere et museum. Dette initiativet kom både fra Vestvågøy Kommune og Vestvågøy Historielag, og det ble dannet en styringsgruppe med personer fra kommunen, fylket og Universitetet i Tromsø. I prosjektplanen til vikingmuseet er målsetningen til museet presentert:

”Det er målet at skabe et funktionelt og levende museumsområde, der kan fungere som et fyrtårn i turistmæssig sammenheng, som lokalmuseum, som forskningsinstitusjon og som historisk/pædagogisk værksted. Her skal formidles den viden, forskningen har bragt for dagen til publikum – på en levende og interessant måde så tæt som mulig på det autentiske sted” (Mikkelsen 1992:12).

I kapittel 1 i prosjektplanen står det at vikingmuseet skal bestå av: ”En *rekonstruksjon af høvdingegården*, et *naust* og en vanlig *vikingegård* i fuld målestok, indrettet og levendegjort så autentisk som mulig, for at give publikum den størst mulige oplevelse – at mærke suset af fortiden” (Mikkelsen 1992:8). Deretter nevnes den igjen i kapittel 2.3 hvor de ulike formidlingsformer på vikingmuseet beskrives: ”*Rekonstruktion*, som er en visuel virkeliggørelse af vor viden om fortiden. Der bygges og indrettes en rekonstruktion af det store høvdingehus. Her skal livet i vikingetiden søges genskapt på en interessant og levende måde” (Mikkelsen 1992:12).

Andre viktige aspekter ved prosjektet var økonomiske interesser og lokal identitet. I prosjektplanen er det lagt frem argumenter til hvorfor man skulle gjøre stedet om til museum og opplevelsessenter:

- Historien om Borg er viktig for *identitet og lokal tilknytning* i landsdelen. Ingen steder i Norge kan vikingetidens høvdingesamfund illustreres bedre.
- Borg er en viktig *pædagogisk kilde* til en dybere forståelse af samfundet i fortiden i forhold til skoleverket.
- Borg representerer et *centralt kulturtilbud*, en attraksjon, som vil styrke så vel lokal som regional reiselivsnæring.
- Borg er egnet til at *markere Lofoten* – ikke blot i Norge – men langt ud over landets grænser
- Virksomheden omkring Borg betyder en *øget økonomisk aktivitet* med nye arbeidsplasser i lokalsamfundet (Mikkelsen 1992:11).

Som vi kan se var det argumenter basert på både lokal tilknytning og identitet, økt aktivitet innenfor reiselivet og økt antall arbeidsplasser. Slik ville museet bidra med økonomisk vekst til hele kommunen. I målsetningen nevnes turismeaspektet først, deretter ønsket om å være et lokalmuseum, for så å være en forskningsinstitusjon. Allerede her vises hva som legges til grunn som det viktigste aspektet ved museet. Det økonomiske aspektet og turistnæringen fremstår som den fremste målsetningen, og hvor forskningen kommer i andre rekke. Hvilken betydning kan dette ha for museet – og rekonstruksjonens autenticitet? Vil prioriteringene gå på bekostning av det faglige aspektet, ettersom målsetningen gir inntrykk av at det er det økonomiske aspektet som veier tyngst?

Museets oppbygning

Det utgravde høvdinghuset skulle rekonstrueres nedenfor de opprinnelige tuftene og fungere som et museumsbygg. Formidlingsformene skulle variere mellom utstillinger, rekonstruksjoner, guiding, kultur- og natursti. Forskning skulle knyttes til aktivitetene, og det skulle også være rom for publikums fantasi (Mikkelsen 1992:12). I en arkitektkonkurranse i

1992 ble BOARCH Arkitekter A/S, under ledelse av Gisle Jakhelln, engasjert til å designe Vikingmuseet på Borg. Jakhelln hadde gjennom tegneprosessen kontakt med flere arkeologer, blant andre Jochen Komber, Frands Herschend, Dorthe Kaldal Mikkelsen, Olav Sverre Johansen og Gerd Stamsø Munch (Jakhelln 2003:301, 305). Museet ble åpnet i 1995 og fikk navnet *Lófotr – Vikingmuseet på Borg*, hvorav navnet Lófotr er det norrøne navnet på Vestvågøy (Nielssen 2003:276-277).

I forkant av rekonstruksjonen av selve høvdinghuset, ble det bygget en kopi av Gokstadskipet, som skulle brukes i forbindelse med de ulike aktivitetene og tilbudene museet hadde til besøkende. Det ble også bygget et naust samtidig med oppføringen av huset, hvor tolkningen er basert på utgravingsmaterialet fra et naust på Nordbø, Rennesøy (Jakhelln 2005:145-146). Som nevnt tidligere, finnes det flere ringformede tunanlegg i Lofoten, og dette inspirerte arkitekten til å plassere adkomstbygningene med lik beliggenhet som tuftene i disse tunanleggene. Inspirasjon ble også hentet fra dagens naust og rorbuer i Lofoten, og resultatet ble adkomstbygninger i naust-/rorbustil samlet i en sirkulær form mot hverandre. Her finnes kafé, billettkontor, toaletter og museumsbutikk. Alle bygningene er imidlertid malt i ensfarget blått, og skaper derfor et skille mellom høvdinghuset og disse bygningene.

Aktiviteter og tilbud på Vikingmuseet

På museet tilbys ulike aktiviteter og arrangementer for de besøkende, hvorav vikingfestivalen antageligvis er det største enkeltarrangementet. Hver sommer samles grupper med historieinteresserte som driver med ulike typer håndverk fra vikingtid, *re-enactment* grupper, lokale og tilreisende for å delta i en levendegjøring av vikingtiden (Lofotr Vikingmuseum 2011a). Dette samsvarer med museets målsetninger om å drive med levende formidling. Det er dessuten mulighet for å være med på en rotur på fjorden med det rekonstruerte vikingskipet, delta i konkurranser, lære håndverk, høre på foredrag og mye mer. Man kan også være med på omvisninger inne i det rekonstruerte høvdinghuset, smake på sodd som er kokt over ildstedet eller studere håndverkerne i arbeid. Høvdinghuset kan bestilles til arrangementer som julebord eller andre selskap, noe som er en viktig inntektskilde for museet. I vinterhalvåret samarbeider museet med Hurtigruten, og arrangerer tur til Borg hvor turistene kan oppleve en dramatisert tolkning av et *blot* og servering av lammekjøtt (Lofotr Vikingmuseum 2011b). Disse aktivitetene samsvarer med museets målsetninger om Borg som

en turistattraksjon og formidlingsarena. Samtidig er det viktig for museet å ivareta det økonomiske aspektet, ved å få inntekter fra disse aktivitetene.

4.4. Andre kilder til analysen

I analysen bruker jeg skriftlig materiale som kilde til rekonstruksjonsprosessen på Borg. Først og fremst er hovedpublikasjonen *Borg in Lofoten – A chieftain's farm in North Norway* (2003) redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl en viktig kilde for å forstå lokaliteten Borg og kjenne til det arkeologiske materialet. Denne publikasjonen tar for seg funndistribusjon, C14-, makrofossil- og pollenprøver, gjenstandene og lokaliteten sett i en større sammenheng. Det er også et kapittel til slutt i boken hvor arkitekten for det rekonstruerte høvdinghuset, Gisle Jakhelln, har skrevet om selve rekonstruksjonen og museet på Borg.

Det er ellers publisert forholdsvis lite om rekonstruksjonen på Borg, og heller ikke om selve rekonstruksjonsprosessen. I den publiserte litteraturen er det derfor lite som viser hvorfor de ulike valgene ble tatt, og hva som ble lagt til grunn for valgene. Jakhelln har i tillegg til sitt kapittel i hovedpublikasjonen, publisert en artikkel om et av rekonstruksjonsforslagene til høvdinghuset på Borg i *Kongehallen fra Lejre – et rekonstruksjonsprosjekt*, en rapport fra en internasjonal *workshop* på Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter, Lejre i 1993 (Jakhelln 1994). Ellers er Borg nevnt i flere andre publikasjoner og artikler, som eksempel på rekonstruksjon, formidling og turistattraksjon (Petersson 2003; Sletvold 2001; Glørstad 1995; Jakhelln 1994, 1997, 1999, 2003, 2005; Nilsen 2003).

Materialet som kan si noe om rekonstruksjonsprosessen befinner seg i arkivet til museet på Borg. Dette inneholder brev og notater fra arbeidet, deriblant korrespondanse mellom arkitekten, diverse fagfolk og styringsgruppa for prosjektet, samt arkitektens notater og skisser. Seminaret som ble arrangert på Borg høsten 1993 var et ledd i planleggingen av rekonstruksjonen og museet. Her deltok arkeologer fra hele Norden, samt styringsgruppa fra Lofotr. I etterkant av dette seminaret ble det ikke publisert noen rapport eller artikler som kunne vise til hva som ble diskutert og hva man hadde kommet frem til. Det ble imidlertid gjort videoopptak av de fleste foredragene, samt den avsluttende diskusjonen. Her ble mange av alternativene til de forskjellige konstruksjonsmessige løsningene diskutert, og de kom også delvis frem til konklusjoner i enkelte spørsmål. Denne videoen vil ikke brukes konkret i analysen, men har bidratt til en utvidet forståelse av hvordan diskusjonen i forkant av

rekonstruksjonsprosessen artet seg, og hvilke problemstillinger arkitekten måtte forholde seg til (Lofotr Vikingmuseum, videoopptak av seminar på Borg, 15.-17. oktober 1993).

Samtidig som dette arkivmaterialet ble gjort tilgjengelig i mitt arbeid med avhandlingen, var det likevel nødvendig å ha kontakt med de som var en del av selve rekonstruksjonsprosessen. Jeg har hatt samtaler med Tom A. Larsen, en av håndverkerne fra teamet som bygde høvdinghuset, og som fremdeles jobber for museet med ansvar for vedlikehold av bygningen. I tillegg har jeg hatt kontakt med arkitekten for museet, Gisle Jakhelln, og de har begge gitt meg en større forståelse av hvilke utfordringer de hadde under selve rekonstruksjonsprosessen og i etterkant. I løpet av mitt studieopphold på Borg hadde jeg også mange samtaler med daværende forskningsansvarlig ved museet, Lars Erik Narmo. Gjennom disse samtalene fikk jeg innblikk i hvilke utfordringer museet stod ovenfor når det gjaldt forholdet mellom økonomi og forskning.

Det ble utformet en prosjektplan for rekonstruksjonen og museet, utarbeidet av Dorthe Kaldal Mikkelsen som også var med på utgravingene på Borg. Planen ble i 1992 godkjent av styringsgruppa for museet, og foreligger som upublisert materiale som jeg vil dra nytte av i den videre diskusjonen.

4.5. Metodisk tilnærming

For å kunne diskutere forholdet mellom rekonstruksjon og forståelsen av autentisitetsbegrepet har jeg i denne avhandlingen valgt å benytte meg av et konkret eksempel for å belyse dette. Ved rekonstruksjonen på Borg sammenligner jeg det empiriske materialet og den ferdigstilte rekonstruksjonen og forsøker å spore valgene som er gjort gjennom prosessen. Dette gjøres for å kunne se hvordan forståelsen av autentisitetsbegrepet har fungert på Borg, og for å undersøke i hvilken grad rekonstruksjonen er basert på et vitenskapelig grunnlag. Videre blir det trukket inn ulike teorier om autentisitetsbegrepet som vil brukes i diskusjonen om rekonstruksjoner og autentisitet. Det rekonstruerte høvdinghuset på Borg skal fylle flere funksjoner, og i målsetningene til museet er disse funksjonene nevnt. Det gjelder spesielt museet som en turistattraksjon og forskningsinstitusjon. Disse vil settes opp mot hverandre for å belyse problematikken rundt forholdet mellom autentisitet/faglig grunnlag, formidling, turisme og økonomi.

4.6. utfordringer med materialet – kildekritikk

I det innsamlede materialet til denne avhandlingen har det vist seg å være noen utfordringer. Det gjelder spesielt det upubliserte materialet, arkivmaterialet og personlige kommentarer fra de ansatte på museet. For det første er det lite materiale som kan fortelle noe konkret og direkte om selve rekonstruksjonsprosessen. For det andre er det materialet som finnes, sterkt fragmentert. Dette kan gjøre det problematisk å få den fulle forståelsen for rekonstruksjonsprosessen på Borg. Mye informasjon har jeg også fått gjennom samtaler med ansatte på museet, noe som har vært til stor hjelp, men vanskelig å håndtere metodisk korrekt i avhandlingen. Ettersom jeg ikke har hatt intervjuer eller dokumentert samtalene med de ansatte på noen måte, er det problematisk å etterprøve disse opplysningene. En tredje utfordring er tilgjengelighet av materialet. Arkivmaterialet finnes kun på Borg, og det er derfor vanskelig å få tilgang til disse dokumentene og videoene. Dersom jeg skulle gjort noe annerledes ville det være å dokumentere mine samtaler med de ansatte på en etterprøvable måte, slik at dette i større grad kunne utnyttes i mitt arbeide og at det i ettertid ville være mulig for andre å bruke disse opplysningene.

4.7. Oppsummering

I dette kapitlet er Borg blitt plassert i en historisk-geografisk kontekst, og hallen som fenomen forklart. Videre har vi sett bakgrunnen for museet og dets oppbygning og aktiviteter. Kilder som vil tas med i videre diskusjon er publisert og upublisert materiale, aktiviteter på Borg og museets målsetninger. Tilslutt er den metodiske tilnærmingen presentert og utfordringer knyttet til materialet er trukket frem. Videre vil rekonstruksjonsprosessen på Borg analyseres, hvor resultatene fra analysen vil trekkes inn i diskusjonen for å belyse hovedproblemstillingen.

5. Forholdet mellom utgangspunkt og rekonstruksjon på Borg

I dette kapitlet vil betydningen av autentisitet bli belyst gjennom rekonstruksjonsprosessen på Borg. Jeg vil legge frem det arkeologiske materialet fra utgravningen av bygningen, og de faktorer og argumenter som ble lagt frem for å underbygge de valgene som ble gjort i prosessen. En del av underproblemstillingene til denne avhandlingen lyder som følger: *Er det samsvar mellom det arkeologiske materialet og de løsninger som er valgt? Hvis ikke; hvilke argumenter er brukt for å underbygge de valgene?* Disse spørsmålene vil bli tatt opp i dette kapitlet, og vil deretter bli videre diskutert i kapittel 6. Fremgangsmåten for analysen vil bestå i å legge frem det arkeologiske materialet som dannet utgangspunktet for rekonstruksjonen, for deretter å vurdere hvilke andre forhold som påvirket valgene som ble tatt. Deretter vil løsningene som ble valgt presenteres. Dette gjelder den yngste fasen av huset (Borg I:1a) ettersom det er denne fasen museet ønsket å rekonstruere. I kapittel 6 vil dette danne utgangspunktet for diskusjonen om autentisitet – på Borg og i videre sammenheng.

5.1. Sentrale konstruksjonselementer i analysen

Da høvdinghuset på Borg skulle rekonstrueres, var det med bakgrunn i det arkeologiske materialet som ble funnet under utgravningen av anlegget. Som nevnt tidligere, ble det funnet to hus som overlappet hverandre, og det var det yngste huset (Borg I:1a) man ville rekonstruere. I forkant av byggeprosessen var det nødvendig med en grundig gjennomgang og diskusjon om hvilke løsninger som burde velges når det gjaldt det konstruksjonsmessige, ettersom det arkeologiske materialet ikke kan gi grunnlag for utformingen av detaljer i konstruksjonen. Høsten 1993 på Borg ble det, som nevnt i kapittel 4, arrangert et nordisk seminar om bygningskonstruksjon i jernalderens langhus. Her ble den planlagte rekonstruksjonen diskutert, og arkitekten fikk mange innspill og forslag fra deltakerne.

Arkitekten for høvdinghuset, Gisle Jakhelln, måtte sette seg grundig inn i fagfelt som han ikke arbeidet med til daglig. Uten arkeologisk bakgrunn var han avhengig av godt samarbeid med arkeologer i Norden og andre med kunnskap om nordisk byggeskikk gjennom tidene. I hans kapittel i hovedpublikasjonen om Borg nevnes noen av dem; arkeologene Frands Herschend, Dorthe Kaldal Mikkelsen, Jochen Komber, Olav Sverre Johansen og Gerd Stamsø Munch, samt trevirkeekspert Jon Bojer Godal, konservator Per Gjærder og Hörður Ágústsson (Jakhelln 2003:305). I tillegg til seminaret som ble avholdt på Borg i 1993, deltok arkitekten

på et seminar i Lejre i Danmark senere samme høst, hvor han presenterte den foreløpige rekonstruksjonsmodellen for Borg, som også ble publisert i en artikkelsamling i etterkant av seminaret (Jakhelln 1994). Det fremgår av denne artikkelen at det fortrinnsvis var det arkeologiske materialet som skulle legges til grunn for rekonstruksjonen. Praktiske, funksjonelle og sikkerhetsmessige hensyn måtte imidlertid også vektlegges.

De konstruksjonselementene som vil bli analysert i kapittel 5 er:

- Rominndeling og innganger
- Tak (høyde og type)
- Vegger
- Ildsteder
- Gulv

Plassering og utforming av høysetet er et annet element som kunne vært en del av analysen, men denne diskusjonen er så omfattende at det ikke er rom for dette i denne avhandlingen.

5.2. Rominndeling og innganger

Som nevnt tidligere var det yngste huset på Borg (Borg I:1a) – datert til 600-900 e.Kr. – ca. 80 meter langt og 9 meter bredt. Det bestod av 38 takbærende stolper og er tolket til å være delt inn i fem rom (Herschend og Mikkelsen 2003). Rominndelingen og rommenes funksjon er tolket ut i fra funnmaterialet og konstruksjonselementer som stolpehull, ildsteder og innganger. Inngangenes plassering er tolket ut fra separate stolpehullpar som ligger utenfor de takbærende stolperekkene. Det er til sammen fem innganger hvor to av rommene har to innganger (se figur 7 og 8 for plantegning og modell for rekonstruksjonen).

Funnmaterialet fra bygningen kan relateres til aktiviteter knyttet til produksjon, dagligliv, håndverk, luksus og annet. Med hensyn til produksjon er det snakk om avfall etter klebersteinskar og slagg, mens det ved dagligliv dreier det seg om klær, keramikk, perler, bakehelle og fragment av en liten brosjé. Spor etter diverse håndverk ses gjennom funn av slipesteiner, vevlodd, spinnehjul, pimpstein og kniver. Luksusgjenstander er skår av glassbegre og en *Tating*-kanne samt gullgubber. Andre funn er kvartsbiter, hvalben, brent og ubrent leire, jernfragmenter, nagler og spiker (Herschend og Mikkelsen 2003:63). Når det gjelder spørsmålet om skillevegger mellom rommene er det basert på konstruksjonsdetaljer som plassering av innganger og ildsteder, samt avstand mellom stolpene og funndistribusjon.

Det er ikke gjort funn av konkrete skillevegger, men det ble funnet en dørterskel-stein mellom to stolpehull i det som tolkes å være skillet mellom rom C og D. På grunnlag av denne dørterskelen hevder Herschend og Mikkelsen at det har vært en skillevegg mellom rom C (hallrommet) og rom D. Ut fra disse konstruksjonsdetaljene og funndistribusjonen blir huset tolket til å være delt inn i:

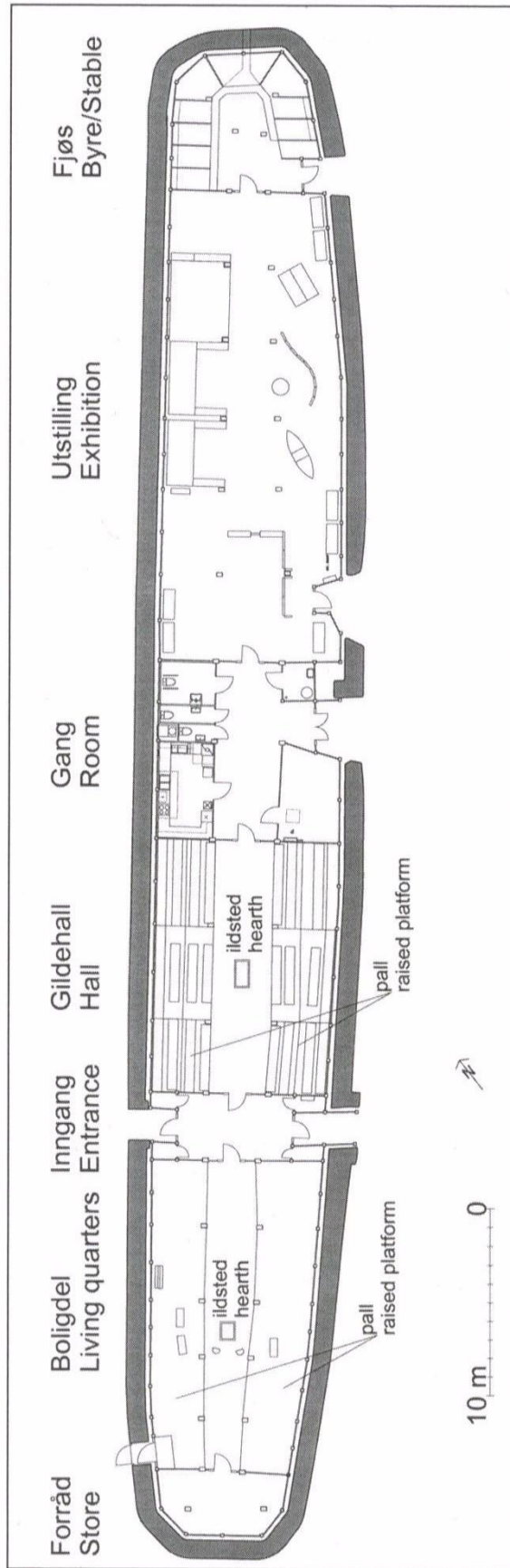
- A. Boligdel
- B. Inngangsrom
- C. Hallrom
- D. Lagerrom
- E. Fjøsdel

Herschend og Mikkelsen åpner for muligheten for at det har vært flere rominndelinger, men påpeker at det ikke er noe i funnmaterialet som kan underbygge dette. Rom A er tolket som boligdel på grunnlag av makrofossil-prøvene i tillegg til gjenstandene funnet i denne delen, samt i møddingen utenfor. Funnene viser til aktiviteter knyttet til dagligliv som for eksempel matlaging, håndverk og annen produksjon. Ut fra lave fosfatverdier i den sørvestlige enden av rom A er det foreslått at det kan ha vært et separat rom. I rom B er det identifisert to innganger, én mot sørøst og én mot nordvest, og dette er tolket som et inngangsrom. Hallrommet (rom C) ligger mellom rom B og D, og ligger plassert på det høyeste punktet i huset. Det er ca. 120 kvm stort, med et avlangt ildsted i midten og rester etter lave og brede benker langs veggene. Her er også de nevnte luksusgjenstandene funnet. Det er imidlertid også funnet andre gjenstander knyttet til håndverk, som tolkes som kvinneaktiviteter. Det gjelder spinnehjul, fragmenter av vevlodd og skår av klebersteinskar (Herschend og Mikkelsen 2003:65-66). Skillet mellom rom C og D er stedet hvor det er størst indikasjon på at det har vært en skillevegg, ettersom det er funnet rester etter en dørterskel her. I rom D er det funnet få gjenstander, og heller ikke rester etter noe ildsted. Dette gjør det vanskelig å definere rommets funksjon. Det er tolket som et lagerrom, hvor det var mulig å oppbevare mat, drikke, redskaper og fine dekorasjoner til bruk i hallrommet. Inngangen til dette rommet var bred nok til å romme en vogn eller slede, og det er mulig at rommet også ble brukt til å lagre dette. Rom E er tolket som fjøsdelen i huset, på grunnlag av rester etter husdyrfôr og spor etter husdyrtråkk gjennom den ene inngangen. Det kan se ut som denne delen har vært delt inn i minst to rom, ettersom det var to innganger til dette rommet. Fjøsdelen var 33 meter lang og det var derfor plass til en betydelig mengde husdyr i tillegg til diverse utstyr og redskaper (Herschend og Mikkelsen 2003:66).

I det rekonstruerte høvdinghuset ble det valgt en rominndeling som i store trekk tilsvarte den som tolkningen av det arkeologiske materialet ga grunnlag for. Når det gjelder rommenes funksjon, er det imidlertid hensyn tilknyttet bygningens funksjon som turistattraksjon og museum som har styrt valget av løsninger. Fjøsdelene er brukt som utstillingsrom, hvor gjenstander fra utgravningen er stilt ut. Rom D er delt opp i kjøkken, toaletter og teknisk rom, samt benyttet som inngang. Hallrommet er innredet med benker og ringbord (til å henge opp på veggen), samt høysete og ildsted. Det mest brukte rommet i huset er boligdelen, som er innredet med forskjellig type håndverksmaterialer og utstyr. Her kan håndverkerne sitte og jobbe med for eksempel treskjæring eller veving.

Figur 7. Plan over Borg I:1a, viser stolpehullnummer og tolkning av rominndeling og innganger. Tegning: Dortha Kaldal Mikkelsen, digitalisert av I. Radoor. (Etter Herschend og Mikkelsen 2003:52).

Figur 8. Plan av rekonstruksjonen. Tegning: Gisle Jakhelln (Etter Jakhelln 2005:140)

5.3. Takbærende stolper og tak

Borg I:1a har vært et treskipet langhus bestående av nitten stolpepar (38 takbærende stolper). Stolpehullene var av betydelig størrelse, rektangulære i formen og ca. 80-120 cm i tverrmål. Basert på dimensjonene på stolpehullene og av steinpakningene i noen av dem, er størrelsen av selve stolpene vurdert til rundt 30-35 x 20-25 cm. Etersom de utgravde stolpehullene var rektangulære, ble også stolpene tolket å være rektangulære i formen. Dybden på stolpehullene varierte fra 26 til 82 cm, og de var plassert med ulik avstand i lengderetningen til huset. Variasjon i avstanden mellom stolpeparene kunne indikere hvordan rommene i huset var organisert (Herschend og Mikkelsen 2003:53). Dybde og dimensjon på stolpehullene kan gi en indikasjon på hvor høyt huset på Borg kan ha vært. Kraftige og lange stolper stabiliserer bygningen bedre og kan derfor bære en større konstruksjon. Som vi kan se av det arkeologiske materialet er det imidlertid varierende dybde på stolpehullene, noe som kan svekke teorien om et høyreist og monumentalt hus. Til sammenligning hadde en utgravd hall på Tissø stolper som var fundamentert tre meter ned i bakken, og kunne da bære en temmelig høy bygning, i motsetning til hva stolpehullene på Borg skulle tilsi (Jørgensen 2002:231). Vi kan imidlertid ikke se bort fra at deler av stolpehullene på Borg har blitt ødelagt under pløying, ettersom det har vært mye jordbruksaktivitet i området. Under utgraving var moderne plogspor godt synlig tvers over hustufta. Til tross for denne aktiviteten var restene etter torvveggen fremdeles godt synlig før utgravingen startet. Selv om stolpehullene på Borg ikke var så dype som i hallen på Tissø, var det likevel store dimensjoner på stolpene. Dersom deler av stolpehullene på Borg er blitt fjernet under pløyingsaktivitet, kan det bety at de har vært fundamentert enda dypere enn hva som ble registrert under utgraving, og dermed også kan ha båret en høy bygning som på Tissø. Det kan imidlertid også være at stolpene på Tissø har sunket ned i undergrunnen, og derfor synes å være fundamentert så dypt (Komber 1989:60).

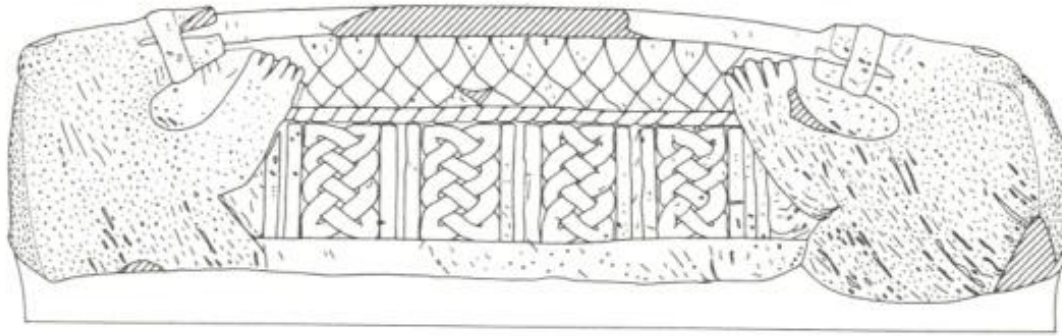
Etersom det arkeologiske materialet ikke kunne gi noe definitivt grunnlag for å avgjøre husets takhøyde, måtte man trekke inn andre faktorer. Stavkirkene er eksempler på bygninger som ble brukt som utgangspunkt og inspirasjon i rekonstruksjonsprosessen. Den topografiske situasjonen og den sosiale sammenhengen som bygningen inngikk i fikk også stor betydning. Den utgravde tufta ligger plassert på et høydedrag og er svært utsatt for vind. Jakhelln hevder at valget av denne ugunstige plasseringen har å gjøre med høvdingens markering av sin posisjon i samfunnet. Herfra hadde han god kontroll over det nærliggende området og ferdselsårene. Huset syntes på lang avstand, som "...et monument over høvdingens makt"

(Jakhelln 2005:140). I tillegg til disse faktorene var også ideen om en hall sannsynligvis av stor betydning.

Hallene blir blant annet fremstilt som høye og store bygninger. De er ofte også plassert på naturlige høyder i landskapet slik at de synes godt langs ferdselsårer og i lokalsamfunnet, som tidligere nevnt i kapittel fire (Roesdahl 1989; Eriksen 2011). Jeg tar utgangspunkt i at ideen om at hallen som et monumentalt bygg i landskapet, var et viktig element i rekonstruksjonsprosessen. Arkitekten nevner selv at han oppfattet det som et krav at ”bygningen måtte markere seg og gis en dominerende utforming” (Jakhelln 1994:69). Høvdinghusets monumentalitet var tydeligvis viktig for ledelsen av prosjektet.

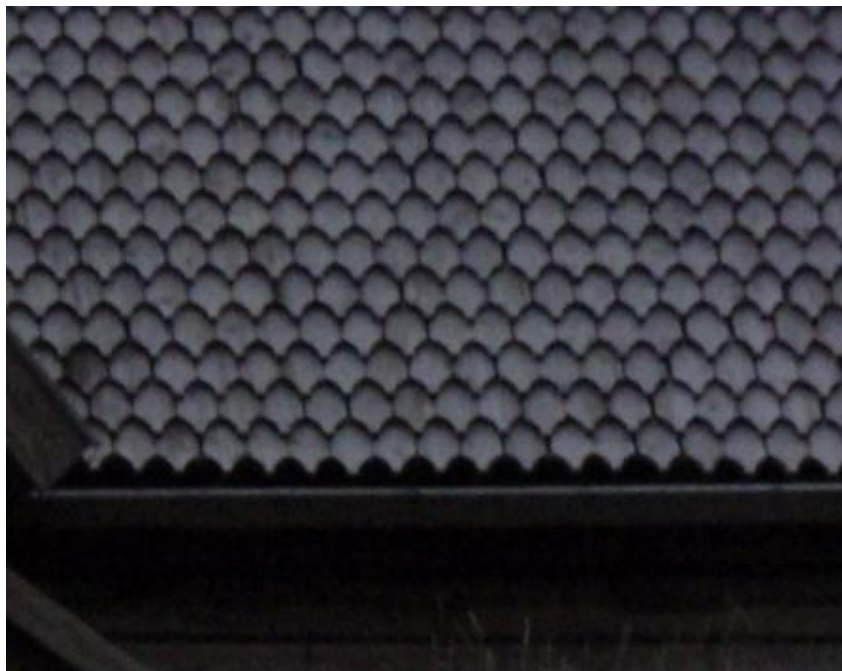
Samtidig som rekonstruksjonen delvis ble basert på forestillingen om en hall, har også stavkirkene vært en inspirasjonskilde for arkitekten. I rekonstruksjonen av høvdinghuset på Borg legger ikke Jakhelln skjul på at enkelte konstruksjonselementer i huset er basert på kunnskap om stavkirkekonstruksjonen. Slik bruker han veggtilene i Urnes stavkirke som forbilde når det gjelder høyden på veggene. Disse har fått en høyde på 2,10 meter (Jakhelln 1994:64, 67). Som nevnt tidligere, har Terje Gansum fremmet ideen om at hallen var en forløper for de første kirkene i Norge; stavkirkene. Gansum argumenterer for at stavkirkene er basert på flere hundre års erfaring og kontinuitet, og trekker blant annet paralleller til kulthuset i Uppåkra og hallen på Tissø, hvor stolpehulldybden har vært 2-3 meter og derfor kan tyde på at bygningene har hatt en betydelig høyde under taket (Gansum 2008).

Utgravingsmaterialet gav ingen indikasjon på hva som var brukt som taktekkingsmateriale, bortsett fra en neverbit som like gjerne kunne vært fra veggen (Hansson 2003:98-99). Av tidligere forskning på gårdshus fra jernalderen i Norge har det vært enighet om at de fleste har vært tekket med torv. Dette har vært basert på neverfunn i kulturlagene (Komber 1989:12). På torvtekte hus legges det flere lag never, deretter to lag torv. Dette ble grundig diskutert på seminaret på Borg høsten 1993. Et av argumentene for å velge spon, var basert på de såkalte hogbacksteinene funnet i Nord-England og Skottland, i områder hvor det er kjent at det har vært bosetning av vikinger (Jakhelln 1994:69). Hogbacksteinene ble brukt som gravsteiner, og var formet som et hus med et konveks kurvet tak (Ritchie 1993:96). På mange av hogbacksteinene kan man tydelig se hva slags type taktekking de forestiller, blant annet på den fra Brompton i North Yorkshire, England (figur 9). Denne gravsteinen trekkes også frem som et eksempel i Jakhellns rekonstruksjonsforslag, og det er sannsynlig at denne har vært et viktig argument for valg av type taktekking på Borg. Han skriver selv at hogbacksteinene

Figur 9. Hogbackstone fra Brompton, Yorkshire. Tegning av Holger Schmidt. (Etter Schmidt 1999:165).

”...viser en rekke varianter på taktekking som bare kan forstås som spontekking” (Jakhelln 1994:66-67). Som nevnt tidligere, var noe av intensjonen med rekonstruksjonen at den skulle være monumental og ha et dominerende uttrykk. Det ville den ikke blitt dersom den ble dekket av torv. Normal hellingsgrad for torvtak i vårt klima ligger på rundt $33,6^\circ$, noe som ville gitt en vegghøyde på ca 1,5 meter og en takhøyde på ca 4,7 meter. Denne lave takhøyden, sammen med et torvtektak, ville gitt et hus som var lite synlig i landskapet. Dette kan vi se eksempel på i Stavanger, på den rekonstruerte jernaldergården på Ullandhaug (figur 11). For et tretak er minimumshellingen på ca 45° , hvilket gir en takhøyde på ca 8,1 meter (Jakhelln 1994:69; 2003:303-304).

Figur 10. Detalj av tak på Borg. Foto: Silje Lillevik

Figur 11. Torvtekt tak og lite synlig i terrenget. Jernaldergården på Ullandhaug, Stavanger. Foto: Silje Lillevik

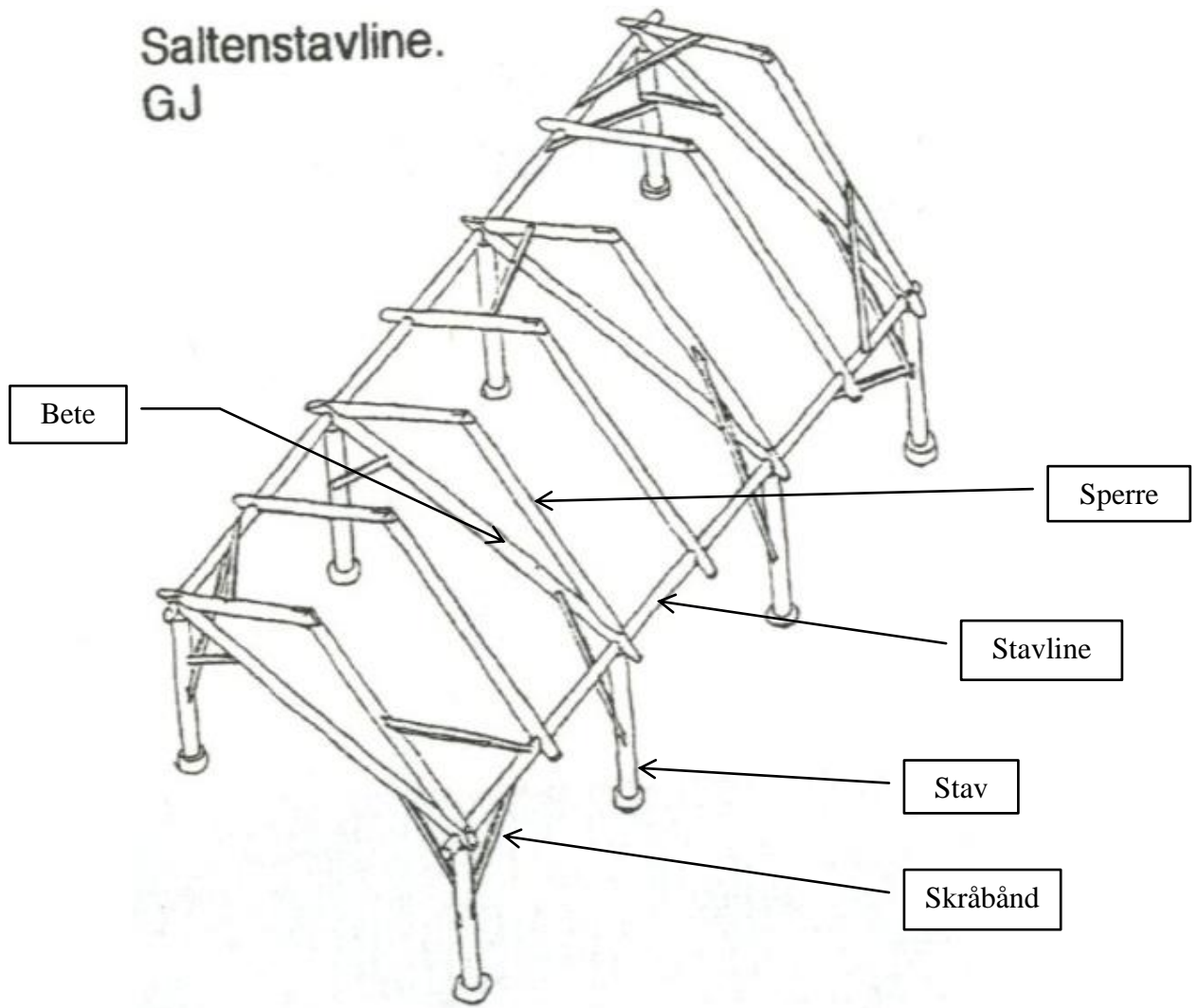

Figur 12. Spontak på det rekonstruerte høvdinghuset på Borg. Foto: Gisle Jakhelln. (Etter Jakhelln 2003:304).

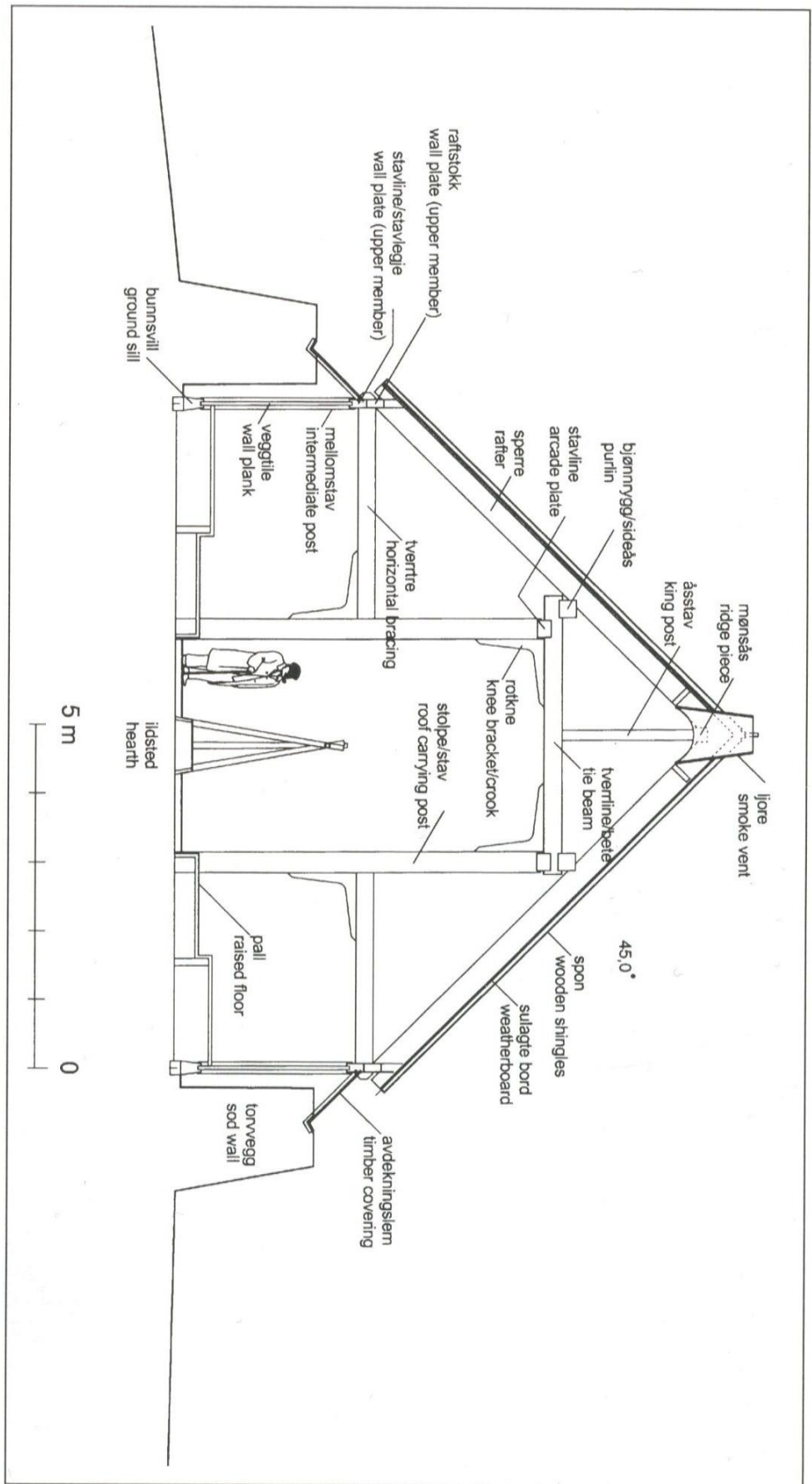
Når det gjelder jernalderhusets konstruksjon er det enighet om at *grindkonstruksjonen* er den mest vanlige formen i Sør-Norge, og er dermed ofte brukt i rekonstruksjonen av slike hus (Komber 1989). Denne konstruksjonen er derimot ikke kjent lengre nord enn Romsdal, og arkitekten valgte derfor å basere seg på en konstruksjon som fremdeles var registrert i den nordlige landsdelen, kjent som *stavlinekonstruksjon*, vist i figur 13 (Jakhelln 1994:60). I takkonstruksjonen ble det brukt en kombinasjon mellom sperre- og åstak. Arkitekten har, som jeg har nevnt tidligere, hatt mye kontakt med andre fagpersoner i denne prosessen, blant andre Jon Bojer Godal som har arbeidet mye med eldre norsk byggeskikk og er ekspert på trevirke som byggemateriale. Ifølge Godal er det rene åstaket yngre enn det kombinerte sperre-åstaket, og det er derfor mer sannsynlig at det har vært sperre-åstak på Borg. Jochen Kombers beregninger viser at det heller ikke er naturlig med et rent sperretak, på grunnlag av forholdet mellom husets og midtskipets bredde (Jakhelln 1994:67). Figur 14 viser arkitektens forslag til rekonstruksjonen.

Med grunnlag i ideen om at dette skulle oppleves som en monumental bygning, samtidig som stavkirkene var en inspirasjon hos arkitekten, ble taket konstruert med en høyde på 8,1 meter og trespon ble valgt som taktekking (se figur 10). Ved å bygge huset i denne høyden, samtidig som man valgte spontak, ville bygningen markere seg i landskapet og bli så monumental som man ønsket (figur 12).

Saltenstavline.
GJ

Figur 13. Saltenstavlina. Tegning av Gisle Jakhelln. (Etter Schjelderup 1998:8), bygningstekniske forklaringer gjort av forfatteren.

Figur 14. Rekonstruksjonsmodell med begrepsforklaring. Tegning av Gisle Jakkheln. (Eter Jakkheln 2005:141).

5.4. Vegger

Under utgraving ble det påvist tydelige spor etter 1,6 m brede torvvegger i huset, i form av lave torvvoller. Utgravingsmaterialet viste dessuten en utvendig dreneringsgrøft og en fundamentgrøft for en indre trevegg (figur 15 og 16). Mellom torvveggen og treveggen var det en luftlomme på ca 20 cm som også er et kjent trekk ved islandsk byggeskikk (Herschend og Mikkelsen 2003:56; Jakhelln 2005:141). Det har vært vanlig også i Norge å bygge en vegg av jord, torv eller stein rundt huset. Disse veggene er tidligere sett på som bærende elementer i huskonstruksjonen, men etter hvert som nye utgravingsmetoder ble tatt i bruk, endret denne oppfatningen seg. Da flateavdekking med maskin ble tatt i bruk på 1980-tallet, og det var mulig å avdekke større sammenhengende områder, viste det seg at husene var langt mer systematiske og regelmessige enn hva arkeologene tidligere hadde forstilt seg. Det fremkom at jernalderhusene hovedsakelig hadde vært trehus, og at den ytre torv- eller steinveggen rundt huset hadde fungert som et isolerende element som gav beskyttelse for vær og vind (Komber 1989:12; 2000:47).

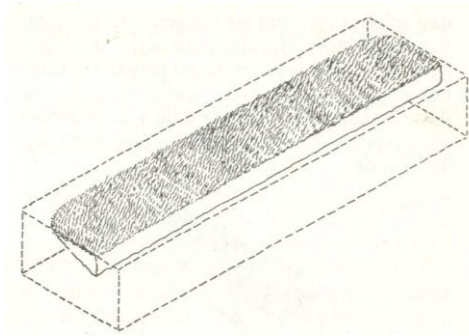

Figur 15. Spor etter torvvegg. Foto: K. Kristiansen. (Etter Herschend og Mikkelsen 2003:57).

Figur 16. Grøft som støtte for indre trevegg. Foto: K. Kristiansen. (Etter Herschend og Mikkelsen 2003:57).

Da den ytre torvveggen skulle rekonstrueres, måtte man se til Island for å hente kunnskap om bygging i torv. På Island vokser det i utgangspunktet ikke andre trær enn bjørk. Denne trearten kan under gode vekstforhold bli rundt 7-13 meter høy, men på grunn av det værharde klimaet vokser den seg ikke lang og rett, men heller krokete og bøyd. Den er derfor uegnet som bærende stolper eller panel i husbyggingen. Treverket som ble brukt i bygninger, var ofte drivtømmer som ble samlet langs kysten. Det tradisjonelle byggematerialet har derfor vært torv og stein (Gestsson 1982:162). Den beste torven finner man i halvfuktige myrer, hvor rotnettene til gresset er tettest. Torven blir skåret på forskjellige måter, men den mest brukte i veggkonstruksjoner kalles *strengur* (se figur 17 og 18). Dette er en alminnelig gresstorv som ble skåret gjennom på langs med et loddrett snitt (Gestsson 1982:163). Utgravningen på Borg viste som nevnt, en tykkelse på 1,6 meter på den ytre torvveggen. Ut fra islandske erfaringer, og ifølge arkitekten Hjørleifur Stefánsson som deltok på seminaret i Lofoten, er det sannsynlig at høyden på torvveggen har vært ca 2 meter.

Figur 17. Strengur. Tegning: H. Ágústsson.
(Etter Gestsson 1982:163).

Figur 18. Vegg bygget av strengur på fundament av stein. Foto:
Marianne Hem Eriksen

Veggene i høvdinghuset består i dag av en indre trevegg på en *svill* (syllstokk). Denne veggen består deretter av stående *veggtiler* i spor på svillen, hvor belastningen fra taket overføres til svillen ved bruk av *mellomstaver*. Det finnes ikke noe arkeologisk grunnlag for bruken av slike mellomstaver, men på grunn av praktiske forhold har arkitekten funnet det naturlig å bruke konstruksjonsformer kjent fra stavkirkene og skjelterhus i distriktet (Jakhelln 1994:64). Etersom det ble bestemt at høyden på huset skulle være 9 meter, måtte også høyden på veggtilene samsvare med takhøyden. Det ble derfor tatt utgangspunkt i de 2,10 meter høye veggtilene i Urnes stavkirke. På utsiden av treveggen er den selvbærende torvveggen satt opp. Mellom treveggen og torvveggen er det et mellomrom på ca 20 cm som samsvarer med observasjonene fra utgravning, og tilsvarer også forhold på Island (Jakhelln 1994:67; 2005:141). Det finnes ingen eksempler på rekonstruksjoner med kombinasjonen torvvegg/tretak her i Norge, noe som førte til at arkitekten måtte finne egne løsninger når det gjaldt for eksempel overgangen mellom tak og vegg. Det er imidlertid antydnet samme løsning til den første kirken på Skálholt i Gissurarkirkja hvíta på Island, av Hörður Ágústsson (1990). Han har imidlertid ikke vist overgangen mellom tak og vegg i sin skisse (Jakhelln 2005:142-143). Det er viktig at torvveggen får nok fuktighet, men det må ikke komme fukt inn mellom torvveggen og treveggen. Taket kunne derfor ikke legges over torvveggen. Løsningen på Borg ble å lage en "lem" med en slags takrenne mellom tak og torvvegg, slik at fukt ikke trenger inn.

5.5. Ildsteder

Fra begge fasene av huset (både Borg I:1a og Borg I:1b) ble det funnet fem ildsteder, hvorav tre tilhører den yngste fasen ifølge Herschend og Mikkelsen (2003:61). Det er uenighet om det ene ildstedet tilhører den eldste eller yngste fasen, og i hovedpublikasjonen (Munch et al. 2003) har forfatterne motstridende meninger. Uenigheten gjelder struktur nr 63 (på plantegningene er det tilhørende Borg I:1b), som er et sirkelrundt ildsted. C14-dateringene viser at det er fra ca 600-900 e. Kr. (Johansen og Munch 2003:35), mens Herschend og Mikkelsen forkaster disse dateringene som troverdige. De argumenterer med at ildstedet skjærer med det ene stolpehullet og kan derfor ikke være samtidig med Borg I:1a. Dette dokumenteres med et foto av et ildsted (dog ikke et sirkelrundt ildsted) (Herschend og Mikkelsen 2003:61-62). Fotodokumentasjonen i kapittel 10 i Borgpublikasjonen viser imidlertid at det ikke skjærer noen stolpehull (Munch 2003b:260).

De tre ildstedene som regnes som sikkert tilhørende den yngste fasen, Borg I:1a, er struktur 367, 89 og 86. Struktur 367 har en noe ujevn form, men er tilnærmet rundt og ligger i rom A, tolket som hovedoppholdsrommet. De to andre ildstedene lå i rom C, tolket som hallrommet. Det ene (struktur 89) var avlangt og ujevnt fylt med varmepåvirket stein og trekull. Dette ildstedet strakk seg helt ned mot det som er tolket som en skillevegg mellom rom B og C (se figur 7). Det var ingen funn av verken brent bein eller aske i dette ildstedet, og Munch (2003b:260) har tolket det som et ildsted som var i bruk til spesielle anledninger og hvor man gjorde rent etter bruk. Herschend og Mikkelsen mener derimot at det har vært i bruk til å varme opp rommet og som en lyskilde, som er et sentralt trekk ved hallen (Herschend 1998:16; Herschend og Mikkelsen 2003:61). Det siste ildstedet (struktur 86) er sentralt plassert i rom C, mellom de to midterste stolpeparene i rommet. Her ble det gjort funn av skjørbrent stein, aske og trekull. Formen på dette ildstedet var ujevn (se figur 7).

Under rekonstruksjonen av bygningen valgte arkitekten å rekonstruere struktur 86 – ildstedet som lå midt i hallrommet – og struktur 367 som lå i boligrommet. I boligrommet har de valgt å legge ildstedet på samme sted som struktur 367. Det er ikke gitt noen begrunnelse på hvorfor de kun valgte å rekonstruere kun det ene ildstedet i rom C, men det kan ses i sammenheng med at det andre ildstedet strekker seg helt ned mot det som er tolket som en skillevegg mellom rom B og C. Dersom det har vært en døråpning ved denne skilleveggen ville ildstedet sperret denne passasjen. Det tredje ildstedet (struktur 63) er ikke rekonstruert i hallrommet, trolig på grunn av at det er plassert midt mellom et stolpepar og dermed ville representert en høy brannfare i huset. Ildstedene er rekonstruert i en rektangulær form, til tross

for at strukturene under utgravningen hadde en ujevn og rund form (Se figur 7) (Jakhelln 2005:140).

I forkant av gjenoppbyggingen av høvdinghuset ble det diskutert hvilken variant av røykåpning som var mest effektiv. Valget stod mellom åpning i gavlen eller i mønet. I Sverige var det gjort erfaringer fra rekonstruksjonene på Eketorp at åpning i gavlen gav god røykventilasjon, men slike løsninger fantes det ikke spor etter her i Norge (Jakhelln 1994:71). Etter slike vurderinger kom man frem til at ljore (åpning) i mønet var den beste løsningen.

Til tross for at ljore i mønet skulle være løsningen med best trekk, har røyk i huset vært et gjennomgående problem. På grunn av den dårlige trekken har røyken blitt i huset og skapt et dårlig inn klima og arbeidsmiljø for de ansatte som tilbringer hele dagen i huset. Spesielt gjelder dette i hallrommet hvor et av formidlingsgrepenes er å koke (og selge) sodd i en stor gryte over bålet, noe som krever mye varme og følgelig mye fyr på bålet over lang tid. En løsning på dette har vært å bruke gassbål i stedet for vanlig bål til denne typen aktivitet. Dette gjorde det mulig å bruke de andre bålene i mindre grad og da kun som lyskilder, og for å skape den rette stemningen. Det har vært prøvd ut forskjellige typer takluker for å bedre røykventilasjonen, med varierende resultat. Erfaringer viser at mye avhenger av vindretning og -styrke. Det er derfor montert en slags spoiler på hver side av de to delene som hver takluke er satt sammen av. Dette er for å lede vinden bort fra taket når den treffer, slik at vinden ikke slår ned i huset. Det viser seg at den type takluke som er i bruk i dag er en godt fungerende løsning, kombinert med bruk av gassbål. Det er vanskelig å se forskjell på det vanlige bålet og gassbålet, og flere ganger har besøkende lagt ved på gassbålet for å få litt mer ”futt” i det (personlig kommentar Tom A. Larsen 2009).

5.6. Gulv

For å kunne bruke høvdinghuset gjennom hele året, stilles det krav til temperaturregulering, ettersom vintrene i Lofoten kan være veldig kalde. Det arkeologiske materialet viste et jordgulv bestående av jord, sot, hvit og rød aske, skjørbrønt stein og trekull (Herschend og Mikkelsen 2003:61). Da huset skulle rekonstrueres ble det bestemt at det skulle være stampet jordgulv i midten og en oppreist pall på sidene (Jakhelln 1994:71). Jordgulv er i utgangspunktet kalde gulv, og det ble det lagt varmekabler under jordgulvet for å holde temperaturen på et akseptabelt nivå. Dette skulle imidlertid vise seg å by på en del problemer, ettersom varmekablene tørket jordgulvet og støvet virvlet opp når større grupper med

besøkende gikk inn og ut av huset. Det ble forsøkt å vanne gulvet for at jorden skulle pakkes mer sammen, men det førte bare til at gjørme festet seg under skoene til de besøkende og ble dratt inn i utstillingsdelen. Tilslutt endte man opp med å støpe betonggulv. Det ble laget en ujevn struktur i betongen for å etterligne det opprinnelige jordgulvet (personlig kommentar Tom A. Larsen 2009).

5.7. Bestemmende faktorer for utformingen av høvdinghuset

Analysen viser hvilke faktorer som har hatt betydning i rekonstruksjonsprosessen på Borg. Jeg ønsket å undersøke om det er samsvar mellom det arkeologiske materialet og de løsningene som ble valgt, og hvilke argumenter som ble brukt for å underbygge andre løsninger. I utgangspunktet var det arkeologisk materiale som skulle legges til grunn for rekonstruksjonen, og det har vært hovedgrunlaget for de valgene som ble tatt. Det er imidlertid også andre faktorer som har spilt inn hvor det arkeologiske materialet ikke har kunnet si noe om konstruksjonen. Litteraturstudier har vært en viktig del av arkitektens arbeid med rekonstruksjonen samtidig som samarbeid og faglige innspill fra andre arkeologer også har vært viktig i prosessen. Når det gjelder huskonstruksjonen som helhet er den basert på både grindkonstruksjonen som er kjent fra jernalder i Sørvest-Norge, men også den nyere saltanstavlina fra Nord-Norge. I rekonstruksjonen av taket blir både stavkirker, ideen om hallen og hogbacksteinene trukket frem som grunnlag, og islandsk byggeskikk blir brukt som grunnlag for rekonstruksjonen av veggene. Arkitekten viser til at denne rekonstruksjonen er en ”begrunnet antagelse” og kun et forslag til hvordan huset kan ha sett ut. Flere løsninger ble vurdert, men tilslutt var det en samlet arkitektonisk løsning som ble bestemmende for rekonstruksjonen (Jakhelln 2005:139).

6. Rekonstruksjon og autentisitet

Den overordnede problemstillingen i denne avhandlingen omhandler forholdet mellom rekonstruksjoner og forståelsen av autentisitetsbegrepet. I dette kapittelet vil den komplekse betydningen av autentisitetsbegrepet diskuteres, og underproblemstillingene i denne avhandlingen vil besvares. Aktuelle spørsmål er: *Hva legges i begrepet autentisitet? Hvilke kriterier må rekonstruksjonen oppfylle for å være autentisk? Kan rekonstruksjoner ha ulike grader av autentisitet? Hvordan fungerer de ulike forståelsene av autentisitet i forbindelse med arkeologiske rekonstruksjoner?* Mot slutten vil jeg trekke frem de ulike faktorene som gjør at autentisitetsaspektet må vike for andre hensyn, hvor turisme og økonomiske forhold spiller en viktig rolle.

Innledningsvis vil jeg utdype begrepene rekonstruksjon og konstruksjon, for så å gå i dybden på det komplekse autentisitetsbegrepet. Dette begrepet kan brukes både på et overordnet, konseptuelt nivå så vel som et materialnivå. Dette vil bringe oss videre mot en bredere forståelse for begrepet og vil være av betydning i diskusjonen omkring rekonstruksjoner og autentisitet.

6.1. Rekonstruksjon og konstruksjon

Jeg har tidligere beskrevet bakgrunnen for begrepet rekonstruksjon og gitt en kort innføring i hvordan begrepet brukes i dag. I dette avsnittet vil jeg utdype betydningen av begrepet og diskutere forholdet mellom rekonstruksjon og konstruksjon. Innledningsvis nevnte jeg at det i 2003 fantes 114 rekonstruksjoner av hus i Skandinavia, i tillegg til flere hundre båter og skip. Det finnes rekonstruerte hus som er bygd kun for å fungere som selskapslokaler, og det finnes hus som skal fungere som en formidlingsarena i en arkeologisk kontekst. Mellom disse to typene rekonstruksjoner kan det være stor forskjell på hvilken grad autentisitetsaspektet er vektlagt, og her mener jeg autentisiteten og det faglige innholdet i rekonstruksjonsprosessen har betydning for hvilket begrep som bør brukes – rekonstruksjon eller konstruksjon.

I en artikkel fra 1999 argumenterer Reynolds (1999:159) for bruk av begrepet *konstruksjon* i stedet for det mer tradisjonelle rekonstruksjon. Han påpeker at ettersom vi ikke kan si noe helt sikkert om hvordan forhistoriske hus har sett ut verken innvendig eller utvendig, kan vi ikke bruke begrepet ”å rekonstruere”. Det blir heller en konstruksjon, hvor valgene som tas er

basert på velbegrunnede gjetninger og antakelser. Etter utgravning er det kun grunnplanen som kan regnes som restene etter det huset som engang stod der, og alt annet som blir oppført over grunnplanen må regnes som en konstruksjon. Knut Paasche har i sin doktoravhandling fra 2011, som handler om scanning og rekonstruksjon av Tuneskipet, trukket frem noen av de samme poengene som Reynolds. Han hevder at en rekonstruksjon er en todelt prosess hvor man skiller mellom den objektive gjenoppbyggingen og den subjektive konstruksjonen. Resultatet av en slik prosess blir en rekonstruksjon. Gjenoppbyggingen er objektiv hevder han, på grunnlag av det fysiske arkeologiske materialet, mens resten av prosessen blir gjort på grunnlag av rekonstruktørens (arkeologens) subjektive tolkninger. Dermed kaller han den andre fasen for konstruksjonsfasen (Paasche 2011:62). Min innvending her er at arkeologisk materiale ikke alltid er så objektivt som man vil ha det til, og at man derfor ikke kan stole på at det viser til en absolutt sannhet om objektet som skal rekonstrueres. Fortolkning av materialet blir gjort kontinuerlig fra utgravning og frem til den aktuelle rapporten eller publikasjonen er ferdig, og i denne prosessen er det rom for mange (feil)tolkninger.

Petersson (2003) har argumentert for bruken av begrepet rekonstruksjon, selv om hun innrømmer at det ikke er mulig å gjenskape det *förflutna*. Derfor ber hun heller leseren om å lese begrepene *rekonstruksjon* og den svenske oversettelsen *gjenskapende for konstruksjon* og *skapende*. Dette begrunner hun med praktiske årsaker; hun har ikke som formål å etablere nye begreper, og bruker derfor disse begrepene fordi de er godt etablert og vanligst å bruke (Petersson 2003:17-18).

I kapittel 2 definerte jeg rekonstruksjon som en gjenoppbygging, gjenoppretting eller omdannelse, men begrepet viser seg å være mer komplekst enn dette. Som vi kan se av de diskusjonene jeg har trukket frem, er det ulike meninger om hva man legger i begrepet, og til en viss grad deler jeg Reynolds' syn på forholdet mellom en rekonstruksjon og en konstruksjon. Deler av en rekonstruksjon inneholder elementer av fortolkning og konstruksjon, men i denne sammenhengen mener jeg at det er mulig å bruke begrepet rekonstruksjon. Det er riktig at vi ikke har den totale kunnskapen om hvordan en bygning eller gjenstand opprinnelig har sett ut, men om vi har gode og kvalifiserte tolkninger som er basert på det arkeologiske materialet, mener jeg det er mulig å bruke begrepet rekonstruksjon. Dersom man kan forholde seg til definerte autentisitetskriterier, noe jeg vil komme tilbake til senere i diskusjonen, mener jeg at man kan definere et hus som en rekonstruksjon eller en konstruksjon ut fra graden av autentisitet. Man kan si at et hus som er gjenreist etter mange hundre eller tusen år ligger i skjæringspunktet mellom et *rekonstruert* og et *konstruert* hus.

Selv om det arkeologiske materialet ikke kan fortelle oss alt om husets oppbygning og funksjon, så kan det likevel si oss noe om form, størrelse og til dels funksjon. Dersom man vektlegger ordet *omdannelse* i definisjonen av rekonstruksjon, ligger det i selve ordet at rekonstruksjonen er endret. Med bakgrunn i den tolkningen passer det forholdsvis godt å bruke begrepet rekonstruksjon. Det er imidlertid viktig å ha i minne at den presenterte tolkningen ikke representerer en absolutt sannhet, men nettopp *en tolkning* – av fortidens hus.

6.2. Autentisitetetsbegrepet

“‘This gem is a fake!’ judges the jeweller. ‘But it came with a certificate of authenticity!’ protests the purchaser” (Lowenthal 1994:38). Overdreven bruk av autentisitetetsbegrepet er med på å svekke betydningen av det, og det brukes i dag på alt som *ser* autentisk ut. Det blir spesielt benyttet i forbindelse med reklame og varehandel, hvor det brukes som betegnelse på noe som skal være originalt. Det er en måte å skille ekte merkevarer fra kopier og etterligninger (Pedersen 2000:30). Det kan også brukes om menneskers autentisitet. Det er

Figur 19. Viktigheten av å være autentisk (Cartoonstock 2011).

viktig å være autentisk – være ekte (se figur 19). David Lowenthal mener at vi prøver å flykte fra de rollene vi spiller i vårt eget liv, fra den personen man *burde* være, til den man egentlig er. Ifølge Lowenthal er ikke dette et nytt fenomen, og trekker frem den britiske poeten Edward Youngs epigram fra 1700-tallet: ”born *Originals*, how comes it to pass that we die *Copies?*” (Lowenthal 1994:39). Man opplever autentisitet ved å spise eksotisk mat på ”etniske” restauranter, å kjøpe reisesuvenirer bekrefter vår autentiske opplevelse fra reiser vi har gjort (Lowenthal 1994).

Dette viser hvordan autentisitetsbegrepet brukes – bevisst og ubevisst – i samfunnet vårt i dag. Det handler ikke nødvendigvis om historiske monumenter eller arkeologiske gjenstander, men om betydningen av autentisitet på et overordnet, konseptuelt nivå. Autentisitet som noe *ekte* fremstår som en viktig verdi i vårt samfunn, og denne verdien gjenspeiles kanskje også i rekonstruksjonene. Man ønsker derfor ikke å sette fokus på tvilen og tolkningene som ligger bak en rekonstruksjon, og viser ikke publikum hva som har foregått i kulissene. Dette kan ha økonomiske årsaker, men kan også gjenspeile autentisitetens sterke rolle i samfunnet. Videre vil jeg diskutere begrepet satt i sammenheng med kulturminnevernet.

Autentisitet og kulturarv

“It is our duty to hand them on [to future generations] in the full richness of their authenticity” står det skrevet i Veneziacharteret fra 1964 som omhandler forvaltning av kulturminner. Dette utsagnet viser til bevaringsarbeidet med historiske monumenter på 1960-tallet. Hensikten med utarbeidelsen av *Veneziacharteret* var å definere veiledende prinsipper for bevaring av slike monumenter på et internasjonalt nivå, slik at alle land kunne bruke disse prinsippene som et rammeverk i deres bevaringsarbeid. I artikkel 9 i Veneziacharteret er det fokus på restaurering, som helst kun skal gjøres unntaksvis. Når det kommer til rekonstruksjoner basert på antakelser, må dette gjøres slik at det kommer klart frem hva som er nytt og hva som er opprinnelig. Det blir tydeliggjort hva som er autentisk og hva som er restaurert, for eksempel når råtten kledning på et hus blir byttet ut med nytt treverk. Det nye treverket blir ikke behandlet for å se autentisk ut og likt resten av bygningsmassen. Prinsippet er at man skal se en klar forskjell mellom det nye og det autentiske. Omfattende arkeologiske undersøkelser er nødvendig både før og under restaureringsarbeid. Her kommer det tydelig frem at dette gjelder bygninger av en nyere art, og ikke arkeologiske rekonstruksjoner som blir behandlet i

denne avhandlingen. Likevel danner dette grunnlaget for den videre diskusjonen om autentisitetsbegrepet.

På 1990-tallet så man igjen behovet for internasjonale veiledende prinsipper innenfor bevaring av kulturarv. Denne gangen gjaldt det kriteriene for å bli nominert til å få verdensarvstatus hos UNESCO. Ettersom autentisitet er et av disse kriteriene, var det nødvendig å diskutere begrepets betydning, da det viste seg å være vanskelig å bruke begrepet utenfor den vestlige kultursfæren. I 1994 ble det derfor arrangert en konferanse i byen Nara i Japan, hvor autentisitetsbegrepet ble diskutert. Det var 45 deltakere som representerte internasjonale organisasjoner og 26 land fra hele verden. Alle arbeidet med bevaring av kulturarv i deres hjemland eller organisasjoner. Innleggene fra denne konferansen ble publisert i en artikkelsamling: *Nara Conference on Authenticity* (Larsen 1995). I forkant av Nara-konferansen ble det arrangert en forberedende workshop i Bergen, hvorpå det også ble publisert en artikkelsamling med artikler vedrørende autentisitetsbegrepet. I etterkant av konferansen i Japan ble det utarbeidet et dokument som skulle fungere som retningslinjer i kulturminnevernet på et globalt nivå; *Nara Document on Authenticity* (1994). Dette dokumentet bygger på Veneziacharteret fra 1964, og skal fungere som en forlengelse av dette charteret. I Nara-dokumentet blir det lagt vekt på de verdiene som legges til grunn i bevaringen av ulike lands kulturarv. En av disse verdiene er autentisitet, og forståelsen av dette begrepet er viktig i alle kulturarvstudier, men må alltid ses i sammenheng med den kulturelle konteksten. Lowenthal (1994) fremhever også at autentisitet alltid er relativt og at det må defineres etter hvilken sammenheng det brukes i. Det siste punktet i Nara-dokumentet fremhever nettopp den store variasjonen innenfor forståelsen av autentisitetsbegrepet.

”13. Depending on the nature of the cultural heritage, its cultural context, and its evolution through time, authenticity judgements may be linked to the worth of a great variety of sources of information. Aspects of these sources may include form and design, materials and substance, use and function, traditions and techniques, location and setting, and spirit and feeling, and other external factors. The use of these sources permits elaboration of the specific artistic, historic, social and scientific dimensions of the cultural heritage being examined” (Nara Document on Authenticity 1994).

Dette punktet trekker frem nettopp flere av de samme autentisitetsaspektene som vil diskuteres senere i oppgaven, og som er nevnt kort i kapittel 2. Det gjelder prosessuell autentisitet som kan sies å omhandle materialer og substans (innhold), tradisjoner og

teknikker (håndverk). Kontekstuell autentisitet kan innebære bruk og funksjon, plassering og miljø. Tilslutt kan visuell autentisitet trekkes frem, som dreier seg om form og design, men som også handler om opplevelsen av autentisitet (*spirit and feeling*). Disse aspektene vil behandles senere, men det vises her at de er sentrale i forståelsen av autentisitetsbegrepet. Dette punktet i Nara-dokumentet mener jeg er nøkkelen til å kunne diskutere autentisitet – også i arkeologiske rekonstruksjoner.

Buddhastatuer og Thesevs' skip

Et eksempel som kan vise hvor komplekst autentisitetsbegrepet er, er tatt fra en religiøs sammenheng og er nevnt av Pisit Charoenwongsa (1995) i hans artikkel fra Nara-publikasjonen. I Thailand er størsteparten av de arkeologiske lokalitetene av en religiøs art, skapt for å tilbe Buddha. For buddhistene er det viktig at Buddha-statuen er hele, i motsetning til statuer av de greske guder og gudinner som gjerne mangler hode, armer eller ben. Det er derfor viktig for buddhistene å tilføye den delen av Buddha-statuen som eventuelt skulle mangle, for å fylle den religiøse/spirituelle tomheten en manglende kroppsdel ville representere (se figur 20). Dette er noe som kan få vestlige akademikere til å reagere. ”Det er ikke autentisk!” Men hvem har rett i en slik situasjon? I følge vår vestlige oppfatning av autentisitet ville det vært på sin plass å stille ut et Buddha-hode – med eller uten andre kroppsdelar – på et museum. For en thai derimot, er ikke Buddha-statuen et museumsobjekt. Det er en skikkelse som skal hedres, og ikke stilles ut på et museum. Jo raskere den får sine manglende kroppsdelar erstattet, jo bedre er det (Charoenwongsa 1995:289). Så hvilken oppfatning er den riktige? Dette viser hvor vidt autentisitetsbegrepet favner, og hvor viktig det er å se det i sammenheng med den enkelte kontekst.

Et annet eksempel som er ofte brukt i diskusjoner om autentisitetsbegrepet er det mytologiske eksempelet om Thesevs' skip (Larsen 2004; Lowenthal 1994). Når form og substans fortsatt er det samme, men originaldeler blir byttet ut, på hvilket tidspunkt slutter et objekt å være autentisk? Plutarks filosofiske dilemma handler om nettopp dette. I følge Plutark ble Thesevs' skip bevart for å hedre hans seier over Minos' okse. Bevaringen av skipet ble gjort ved å bytte ut gamle og råtne deler med nye. Når slutter skipet å være autentisk? Er det når 50 % av delene er skiftet ut, eller ved 51 %? Er det fortsatt det originale skipet selv om over halvparten av materialet er nytt? Dette er også en reell problemstilling for arkeologer i dag. Da Vasaskipet i Sverige ble funnet, viste det seg at mesteparten av trevirket var oppløst i den grad

Figur 20. Ødelagt Buddhastatue. Autentisk for oss, men for buddhistene selv? (Flickr 2011)

at ett kilo tre inneholdt rundt åtte kilo vann. Etter en møysommelig konserveringsprosess som gikk over 17 år, ble vannet erstattet av polyethylenglycol (PEG). I dag er det stort sett moderne PEG vi ser når vi betrakter Vasaskipet. Til tross for dette blir likevel skipet og dets gjenstander sett på som bevarte originaler fra 1600-tallet (Holtorf 2005:119).

Vi kan trekke paralleller til Osebergskipet her i Norge, hvor rundt 90 % av det originale materialet er brukt i gjenoppbyggingen av skipet. Kun 10 % er nytt trevirke (Christensen et al. 1992:72). Her vil sannsynligvis de fleste anerkjenne skipet som autentisk. Når det gjelder sledene og andre gjenstander som ble funnet i Osebergskipet derimot, kan man diskutere hvor mye som egentlig er igjen av det originale materialet. Som konserveringsmetode på begynnelsen av 1900-tallet ble det brukt *alun*, et salt av kalium og aluminiumsulfat som hindrer treverket å krympe samtidig som det bevarer dimensjoner og utskjæringer. I tillegg til alun er det brukt skruer, metallbeslag, innfyllinger, lim og lakk for å holde gjenstandene sammen (Christensen et al. 1992; Kulturhistorisk museum i Oslo 2011). Da kan man spørre seg om hvor mye av det originale treverket som er igjen. Er da disse gjenstandene autentiske og originale?

6.3. Kriterier for autentisitet

Store deler av debatten rundt autentisitetsbegrepet har dreid seg om stående bygninger og spørsmålet om hvordan de skal bevares, men når det gjelder arkeologiske rekonstruksjoner har man ikke de samme forutsetningene for å snakke om autentisitet. Likevel mener jeg vi kan overføre de ulike autentisitetsaspektene som nevnt tidligere, til å diskutere grader og forståelser av autentisitet i arkeologiske rekonstruksjoner. Jukka Jokilehto mener autentisitet betyr noe spesielt og unikt, og ikke er det samme som noe *identisk*, som kan brukes om reproduksjoner, replika, kopier og rekonstruksjoner (Jokilehto 1995:32). Til tross for at noe autentisk kan ha betydning som unikt og spesielt i noen sammenhenger, mener jeg at det er vanskelig å betegne rekonstruksjoner som noe identisk, ettersom det ikke er mulig å si om en rekonstruksjon er identisk som i fortiden. Den vil alltid være formet av arkeologenes fortolkninger av fortiden, og kan være påvirket av flere forhold i vår samtid. Det bør derfor være mulig å kunne diskutere autentisitet i rekonstruksjoner ved å se på de ulike autentisitetsaspektene. Disse aspektene kan forstås som kriterier for autentisitet, og jeg mener at ved å legge disse kriteriene til grunn, kan vi diskutere graden av autentisitet i rekonstruksjoner.

Autentisitet er et ord jeg misliker når det brukes i historiske sammenhenger. For historie dreier seg ikke så mye om "sannhet" som om nyttige og nødvendige illusjoner. Jeg er i fullkomment lykkelig middelalderhumør når jeg spaserer over Ponte Vecchio i Firenze, ... til tross for at mer enn 90 % av murverket på disse stedene stammer [fra] tiden etter 1945 (Eriksen 1996:12).

Som nevnt i kapittel 2 kan vi definere autentisitetsbegrepet som noe ekte, pålitelig eller tilforlataelig. Man kan diskutere om en rekonstruksjon er pålitelig nok til å fremkalle en følelse av ekthet, og om det er nok til å bestemme om det er autentisk eller ikke. Som vi forstår av dette sitatet av professor i idéhistorie Trond Berg Eriksen er det ikke tvil om hans oppfatning av autentisitetsbegrepet. Her er det nok å frembringe følelsen av ekthet for at noe skal oppleves som autentisk, noe Petersson (2003) også tar opp i sin avhandling. Dette kan vi definere som opplevelsesautentisitet eller visuell autentisitet. I norsk kulturminnevern oppleves denne formen for autentisitet som noe problematisk. Prosessuell autentisitet preger i større grad kulturminnevernet i dag (Balto og Dammann 2004:8). Det er imidlertid også utfordringer knyttet til prosessuell autentisitet, som ofte er av økonomisk art. Det kan være

mangel på økonomiske ressurser, materialer eller kyndige håndverkere som gjør det vanskelig å bruke dyre, autentiske byggematerialer og metoder (Edblom 2004:9).

I kapittel 2 ble tre aspekter definert; prosessuell autentisitet, kontekstuell autentisitet og visuell autentisitet. Jeg vil utdype betydningen av disse, og vise hvordan de kan benyttes som kriterier i en diskusjon om autentisitet i rekonstruksjoner.

Prosessuell autentisitet

I arbeidet med å rekonstruere bygninger, båter eller andre gjenstander kan man velge om man vil bruke moderne verktøy og teknikker, eller om man vil forsøke å bruke de verktøy og teknikker man kjenner til fra fortiden. Om man går for det første alternativet vil det sannsynligvis lette arbeidet både fysisk, tidsmessig og ikke minst økonomisk. Dersom man velger det andre alternativet vil det kreve mer ressurser innenfor alle de nevnte områdene. Som Edblom (2004) påpeker i sin avhandling kan det være vanskelig og dyrt å få tak i never, saktevoksende trevirke og massive eikestokker. I rekonstruksjonsarbeid kan det også kreves spesialkompetanse på både råmateriale og håndverk som få håndverkere innehar. Det kan være både vanskelig og dyrt å få tak i slik kompetanse. For de fleste er det sannsynligvis mangel på økonomiske ressurser som utfordrer en eventuell målsetning om å følge fortidens byggeteknikker.

På Norsk Folkemuseum i Oslo ble det i årene 1992-1994 gjennomført et rekonstruksjonsprosjekt basert på en 1600-talls årestue fra Setesdal. Det ble bygget en replika/kopi av en eksisterende årestue som står på museet, hvor hele rekonstruksjonsprosessen skulle gjøres så autentisk som mulig. Byggearbeidet ble gjennomført med gamle metoder og det ble brukt materialer som var vanlige i Setesdal på 1600-tallet; malmfurutømmer og mose til veggene. Stein, never og torv ble hentet fra Valle i Setesdal for å gjøre den så autentisk som mulig (Digitalt museum 2011). Dette rekonstruksjonsprosjektet ble igangsatt i forbindelse med museets 100-års jubileum i 1994, og ble finansiert av Saga Petroleum AS. Om man får finansiering til et slikt prosjekt hvor målsetningen er å gjøre det så autentisk som mulig, og det ikke stilles krav om rask ferdigstillelse og økonomisk inntjening, er det kanskje enklere å oppfylle alle autentisitetskriteriene. Dersom man imidlertid skal rekonstruere et hus som skal fungere som en attraksjon og hvor kravene om inntjening er større, kan spørsmålet om tid og penger gå på bekostning av rekonstruksjonens autentisitet.

Dette blir også nevnt av Edblom (2004:9), hvor hun påpeker at ytterst få rekonstruksjoner har økonomiske ressurser til både virksomhet og vitenskap. Ettersom virksomheten ofte skal være lønnsom og finansiere rekonstruksjonsarbeidet, kan man ofte bli nødt til å fokusere på det som leder til økonomisk inntjening og da blir det mindre tid til det vitenskapelige aspektet ved rekonstruksjonen. Nettopp dette dilemmaet ble trukket frem av Ulf Näsman i 1989 på en konferanse om levendegjørende arkeologi i Sverige. Her bruker han Eketorp på Öland som eksempel på hvordan rekonstruksjoner kan havne i kommersialismens fallgrop. Dette er slikt som alle arkeologer vil komme ut for, nevner han, når beslutningstakerne ved prosjektet ikke er arkeologer. Når økonomisk press og krav om flest mulig besøkende er det viktigste, blir mye akseptert når målet er underholdning for de besøkende (figur 21). De økonomiske og tekniske argumentene vil i slike tilfeller alltid veie tyngst (Näsman 1990:15-16). Dette minner litt om kritikken Glørstad rettet mot museet på Borg i 1995, hvor han som fagperson følte seg overkjørt av ledelsen og kun fungerte som en konsulent (Glørstad 1995:15).

I kapittel 5 har jeg analysert rekonstruksjonsprosessen og sett på hvilke valg som er gjort i forhold til det arkeologiske materialet og hvilke andre faktorer som har hatt betydning for den ferdige rekonstruksjonen. Som nevnt tidligere, var intensjonen på Borg å rekonstruere høvdinghuset så autentisk som mulig, med grunnlag i det arkeologiske materialet. Av

Figur 21. En autentisk utstilling? Forsidebilde til en reklamebrosjyre om museet på Borg (Etter Glørstad 1995:14).

materialer er det brukt tømmer, torv og trespon i gjenoppbyggingen av høvdinghuset. Det ble brukt teknikker og metoder kjent fra islandsk torvbyggeskikk og selve huskonstruksjonen var basert på saltstavlina, kjent fra nordnorsk byggeskikk. Det er imidlertid flere valg i rekonstruksjonsprosessen som har ført til at bygningen ikke har fungert optimalt, og det har vært nødvendig å gjøre avveininger som fraviker fra det arkeologiske utgangspunktet. Disse avveiningene fraviker også fra kriteriene material- og håndverksautentisitet.

Torvveggen som ble oppført på utsiden av høvdinghuset har vist seg å by på betydelige utfordringer. Som nevnt tidligere skulle det være et mellomrom på ca. 20 cm mellom den ytre torvveggen og den indre treveggen, basert på utgravingsmaterialet og eksempler fra Island. Gjennom et samarbeid med to islendinger fikk håndverkerne på Borg innblikk og opplæring i torvbygging, og veggkonstruksjonen i huset ble bygget som planlagt (personlig kommentar Tom A. Larsen 2009). Etter noen år begynte torvveggen å sige inn mot den indre treveggen, og kombinert med tilsig av vann fra taket som frøs til is på vinterstid begynte sopp- og råteskader å utvikle seg. Årsaken til dette kan være manglende kunnskap om bygging i torv, eller det kan være på grunn av feil type torv under byggingen. Det er forsøkt rettet opp ved å montere asfaltplater på treveggene, men etter hvert ble også de angrepet av sopp. Museet har nå besluttet å fjerne hele torvveggen og bygge et skråstilt ”skall” mot veggen som det legges taktorv på. Dette gjør at treverket som utgjør husveggene, får mulighet til å tørke opp og de ødelagte bordene kan skiftes. Den nye torvveggen er bare en slags kulisser, et skall som ikke viser hvordan torvveggen egentlig er bygd opp, men som ser ut fra utsiden som en kompakt torvvegg slik det var i den opprinnelige rekonstruksjonen.

I tillegg til tilsig av vann fra taket og ødeleggelsene forårsaket av torvveggen, er også grunnsvillene etter hvert blitt ødelagt av fuktskader. Grunnsvillene er de stukkene som hele huset hviler på, og de danner en slags grunnmur for resten av konstruksjonen. Under oppføring av huset ble det bestemt at det kun skulle bygges oppå en lav plate av betong, og ikke løftes opp på en sokkel. Høvdinghuset er derfor rekonstruert på et lavere nivå enn terrenget rundt og rammes av mye tilsig av overflatevann. Ettersom det da ikke er ordentlig drenering rundt huset, siger alt vannet ned mot disse svillstukkene og forårsaker fuktskader (personlig kommentar Tom A. Larsen 2009). Etter hvert må antageligvis dette utbedres og moderne materialer og metoder må tas i bruk her også, noe som bidrar til å svekke rekonstruksjonens autentisitet ytterligere.

Stedet hvor høvdinghuset er plassert er utsatt for sterke naturkrefter, der vindkastene kan komme opp i høy styrke i de verste stormene. Likevel hadde høvdinghuset allerede vært gjennom noen høststormer etter ferdigstillelse, men da med en normal vindretning. I oktober 1996, omtrent halvannet år etter rekonstruksjonen var ferdigstilt, rammet en kraftig høststorm Lofoten. Vindkastene ble målt opp mot 108 knop (55,2 m/sek), og knuste store deler av høvdinghuset. Vinden kom fra sørsørøst, en uvanlig retning med denne vindstyrken. Vinden traff derfor huset på tvers, og dreide deretter over på andre siden og rev av taket på den sørvestre halvdel av huset (Jakhelln 2005:144). Huset var bygd etter ny byggestandard når det gjaldt å tåle en viss vindstyrke, men denne vindhastigheten på 108 knop var over både gammel og ny byggestandard. Det var ikke mulig å ta hensyn til slik ekstrem belastning i beregningene gjort i forkant av bygging (Fossum AS til Lofotr AS, brev, 05.11.1996). Undersøkelser i ettertid viste imidlertid også at taket ikke hadde vært festet ordentlig til sperrene og stolpene, og at det manglet avstivende elementer i konstruksjonen (personlig kommentar Tom A. Larsen 2009; Jakhelln 2005:144). På grunn av tidsmangel måtte man ty til enkle og kjente løsninger under reparasjonen av huset. Taket og veggene i huset ble forsterket av skjulte stålkonstruksjoner som går skrått ut fra huset og er festet i betongfundament langs den ytre torvveggen (Jakhelln 2003:305; 2005:144-145).

Fra starten var det et mål å bygge rekonstruksjonen så autentisk som mulig, og det er tydelig at museet forsøkte å oppfylle ønskene om å bruke autentiske materialer og fortidens håndverksteknikker og byggemetoder. I årenes løp har det imidlertid vist seg at andre forhold har veid tyngre enn rekonstruksjonens autenticitet, hvor økonomisk press stod sentralt. Dette er akkurat slik Näsman beskrev, hvor økonomiske og tekniske argumenter ofte vil veie tyngst når kravet om økonomisk inntjening og mange besøkende står sterkt (Näsman 1990:15-16).

Kontekstuell autenticitet

I kapittel 2 beskrev jeg Hoems syn på autenticitetsbegrepet, hvor hun mente at en rekonstruksjon aldri kan være autentisk, fordi omgivelsene rundt rekonstruksjonen alltid vil være i endring. Derfor vil det opprinnelige miljøet ikke være det samme som når konstruksjonen ble oppført. Begrepet kontekstuell autenticitet omhandler nettopp miljøet rundt – og bruken av en rekonstruksjon. På Ullandhaug i Stavanger ble det på 1970-tallet rekonstruert en gård fra folkevandringstid oppå de utgravde hustuftene. Husene ble plassert nøyaktig på deres autentiske sted, i deres opprinnelige gårdsmiljø. Parallelt med

rekonstruksjonsarbeidet pågikk det også en oppføring av høyblokker like ved. Dette skaper en skarp kontrast til kulturlandskapet rundt gården som består av gamle gardfar og beitende sauer (se figur 11). Avstanden til de nye høyblokkene er 100 meter, avstand i tid er 1500 år (Skår 1992:7). Dette er hva Hoem mener med at en rekonstruksjon ikke kan være autentisk, ettersom miljøet hele tiden er i endring. Jeg mener at dersom man skal behandle dette autentisitetetskriteriet på et slikt nivå, kan man knapt nok diskutere kontekstuell autentisitet. Da de fleste rekonstruksjoner er oppført i formidlingsøyemed, er de også en del av et miljø med moderne infrastruktur og bebyggelse. Det må derfor være mulig å diskutere om miljøet rundt er autentisk eller ikke, ut fra hvor stor grad miljøet har endret seg etter den gitte tidsperiode.

Norsk Folkemuseum har hatt til hensikt å bevare bygninger fra ulike steder i landet (Bjorli 2004). Disse bygningene, som gjerne har stått i fare for å rives, har blitt flyttet til museet for å formidle norsk byggeskikk og boskikk. Husene er satt opp i forskjellige tun, hvor tunene er representert med flere hus fra samme sted. Dette er gjort i tråd med den byggeskikken som har vært vanlig på de bestemte stedene. For eksempel er Setesdaltunet organisert som et rekketun, hvor uthusene og fjøset ligger i skråningen ned mot åkrene, og innhusene (bolighus og stabbur) ligger overfor uthusene. Dette er en typisk organisering av en gård fra Setesdal. Et annet eksempel er husmannsplassen. Den er plassert i en bratt skråning med skrin, lite fruktbar jord og dårlige vilkår for dyrking, noe som var vanlig for slike gårder. Slik fortsetter det også med de andre tunene. De er organisert på best mulig måte og så langt det er mulig, plassert i et område tilnærmet likt deres opprinnelige miljø (Bjorli 2004). Dette er et forsøk på å skape størst mulig grad av miljøautentisitet. Denne verneideologien om å flytte hus for å bevare dem, er foreldet, og i dag er det ønskelig å ta vare på bygningene i deres opprinnelige miljø (Roede 2004:37-38). Roede henviser til et brev fra Riksantikvaren i forbindelse med flytting av en hel bygård fra Oslo sentrum til Bygdøy, hvor Riksantikvaren understreker viktigheten av å bevare kulturminner i deres opprinnelige miljø: "...praksisen med å samle sentrale monumenter fra vår bygningskunst til et museum er i dag en foreldet ideologi. En videreføring av Norsk Folkemuseums flytteideologi kan gi publikum inntrykk av at kulturminner kan oppleves med like stor verdi i en produsert kontekst" (Roede 2004:37-38). Her kan vi se at miljøet rundt rekonstruksjonene er av stor betydning når det kommer til autentisitetsspørsmålet. Om Folkemuseet skulle ønske å ha rorbuer fra Lofoten i sin samling av norsk byggeskikk, ville det vært vanskelig å gjenskape et autentisk miljø rundt rekonstruksjonene, ettersom museumstomta mangler beliggenhet til havet, brygger og det maritime miljøet.

I diskusjonen om flytting av vikingskipene til Bjørvika er det fremmet et ønske fra Vestfold fylkeskommune om å få skipene tilbake til deres opprinnelige miljø (Huse 2006). Ettersom Gokstadskipet og Osebergskipet ble funnet i nærheten av henholdsvis Sandefjord og Tønsberg, er det naturlig å flytte skipene tilbake til Vestfold, mener redaktøren av Østlandsposten. Det argumenteres med at det er "...mulig å knytte dokumentasjonssenteret for vikinghistorien nær et autentisk og ekte vikingmiljø" (Østlandsposten 2006). Videre menes det at skipene vil "...komme mer til sin rett ved det åpne hav, istedenfor en trangbodd tilværelse i Bjørvika" (Østlandsposten 2006).

På høvdinggården på Borg er det rekonstruerte huset oppført like ved siden av den utgravde tufta, noe som gjør at landskapet og miljøet rundt er det samme som da høvdinggården var i bruk. Det er riktignok skjedd en del endringer i bebyggelsen rundt, som vi også kunne se var tilfelle på Jernaldergården på Ullandhaug. Landskapselementene rundt Borg er likevel de samme, og jeg mener at rekonstruksjonen derfor har en høy grad av miljøautentisitet. Like nedenfor høyden som høvdinghuset er plassert på, ligger en bilvei. Selv om dette er en moderne, asfaltert vei i dag, er det ikke utenkelig at det har vært en ferdselsåre i jernalderen også, ettersom den går gjennom en naturlig forsenkning mellom to høyder. Til sammenligning med rekonstruksjonene på Ullandhaug er ikke Borg preget av samme utbyggingspress. Ullandhaug ligger ikke langt fra Stavanger sentrum og området består av boligblokker, villaområder og et stort universitetsområde. Dette er med på å svekke graden av miljøautentisitet, ettersom dette ikke samsvarer med det miljøet som preget Ullandhaug i jernalderen. Det er imidlertid bevart et stort område rundt gården som skal gi et inntrykk av hvordan en typisk gård fra folkevandringstiden kan ha sett ut (Skår 1992:8). På Borg er det også moderne bebyggelse rundt rekonstruksjonen, men ikke i like stor grad som på Ullandhaug. Ettersom jeg ikke vil forholde meg til den samme oppfatningen av autentisitet som Siri Hoem, hvor det ikke er mulig å diskutere autentisitet på grunn av at omgivelsene rundt stadig er i endring, mener jeg at miljøet og omgivelsene rundt rekonstruksjonen på Borg oppfyller kriteriet om miljøautentisitet i høy grad.

Når det kommer til bruken av en rekonstruksjon, er det varierende hvilket formål rekonstruksjonen har. Skal det være et selskapslokale med en historisk vri, eller en rekonstruert smie hvor det utøves eksperimenter med gamle teknikker og metoder? På Maurenga utenfor Nannestad i Akershus er det oppført et langhus som skal representere et vikingtids langhus. Dette fungerer kun som et selskaps-, kurs- og konferanselokale, og har vikingtid som et gjennomgående tema i rekonstruksjonen. Målet er å skape en historisk

ramme rundt de aktivitetene som foregår på stedet (Vikingegarden 2011). Her er ikke fokus på historie og arkeologi som fag, men kun på selve opplevelsen av noe som virker historisk. Høvdinghuset på Borg blir benyttet til flere ulike aktiviteter, både som selskaps-, kurs- og konferanselokale, men også i formidling av dagliglivet på høvdinggården. I boligdelen blir det praktisert og vist frem ulike typer håndverk, og i hallrommet arrangeres det gilder eller blir servert sodd. Dette viser til en viss grad hva huset kan ha blitt brukt til. Fjøsdelene derimot er innredet som utstillingslokale, og ingenting tyder på at dette har vært fjøsdelen i huset. Det har vært ønskelig å innrede fjøset som et faktisk fjøs, med husdyr og redskaper (personlig kommentar Lars Erik Narmo 2009). Dette er imidlertid vanskelig å gjennomføre ettersom kjøkkenet ligger like ved fjøsdelen. Strengt krav til hygiene og faren for smitte gjør dette vanskelig.

Når det gjelder kontekstuell autentisitet med fokus på bruk og miljø, er rekonstruksjonen på Borg i stor grad en del av det opprinnelige miljøet. Vi ser at det er stort ønske om å bevare gamle hus i sitt opprinnelige miljø i stedet for å flytte dem til et museum. Det samme gjelder debatten om vikingskipene, hvor det er fremmet krav å få dem tilbake til Vestfold, hvor de ble funnet. Dette viser at miljøet spiller en stor rolle for opplevelsen av det autentiske. Blir rekonstruksjonene tatt ut av sin opprinnelige kontekst, bryter det med oppfatningen av miljøautentisiteten. Når det kommer til bruksautentisitet kan man si at Borg kan betegnes som delvis autentisk. Til en viss grad brukes huset til aktiviteter lik i fortiden, men ettersom nesten halve huset er innredet som en utstilling i stedet for et fjøs, er det begrenset i hvilken grad rekonstruksjonen kan sies å oppfylle kriteriet om bruksautentisitet. Likevel er det stor forskjell på for eksempel huset på Maurenga, som kun fungerer som selskapslokale.

Visuell autentisitet

Som vi kan forstå av Trond Berg Eriksen (1996:12, se sitat side 57) er det ikke nødvendigvis den "sanne" historien som er viktig når det gjelder totalopplevelsen av en historisk lokalitet. Å bringe frem en følelse av autentisitet kan være nok til å oppleve en gjenstand eller en lokalitet som noe autentisk. Holtorf (2005) trekker frem en bygning eller gjenstands *aura* som utslagsgivende når det gjelder oppfatningen av at noe er autentisk. Denne egenskapen er det ikke mennesker som tillegger de ulike gjenstandene eller bygningene, men en egenskap objektet selv innehar gjennom dens tidligere livshistorie. Avstanden mellom fortid og nåtid smelter sammen idet en arkeolog på utgraving innser at den siste personen som rørte ved

objektet levde for flere hundre eller tusen år tilbake. Det er kanskje ved slike tilfeller at auraen til et autentisk funn er mest fremtredende (Holtorf 2005:115). Han hevder også at publikums opplevelse av autentisitet og aura, enten det er på arkeologiske lokaliteter eller på museum, stort sett er den samme enten det er originaler eller gode reproduksjoner og kopier, så lenge de ikke vet at det er kopier (figur 22). Her bruker han et eksempel fra Tyskland hvor det ble funnet en bautastein under bygningsarbeid på 1980-tallet. På stedet hvor bautaen ble funnet ble det satt opp en kopi og den originale steinen ble flyttet til et museum i Stuttgart. Med grunnlag i denne kunnskapen var det liten tvil blant befolkningen at den steinen som stod utstilt på museet var den originale. Realiteten var imidlertid at den originale bautasteinen var altfor tung til å settes i utstillingslokalet på museet. Derfor var originalen plassert i kjelleren og den utstilte steinen var enda en kopi (Holtorf 2005:118-119). Ettersom publikum var overbevist om at den utstilte steinen var original, var opplevelsen av autentisitet den samme som hvis det hadde vært originalen som var utstilt.

Det er en ærlig sak at bautasteinen var for tung til å sette i utstillingsområdet, men da burde publikum bli informert om at den utstilte bautaen kun var en kopi. Er det greit å lure publikum på denne måten? Det kan sammenlignes med de utallige rekonstruksjonene som er tolkninger av et arkeologisk materiale, men som kan fortone seg som vitenskapelige sannheter for publikum. Blir publikum informert om at den aktuelle rekonstruksjonen kun er en av flere mulige tolkninger?

Selv om publikum ikke bevisst blir ført bak lyset, tror jeg mange kan bli bedre til å formidle prosessen bak rekonstruksjonen og de ulike tolkningsalternativene rekonstruktørene blir stilt ovenfor. Selv om den planlagte

Figur 22. Originaler kopier? (Etter Holtorf 2005:126).

hallen på Borre, som nevnt i kapittel 3, kan virke noe kontroversiell i forhold til de andre mer tradisjonelle rekonstruksjonene, bidrar den til at publikum får et annet inntrykk av hvordan en bygning fra jernalderen kan ha sett ut. Dessuten er det mulig at debatten om hallens konstruksjon vil bli presentert på en grundigere måte her enn ved andre rekonstruksjoner, ettersom denne rekonstruksjonen vil skille seg klart ut fra andre.

Innenfor bygningsvern betyr visuell autentisitet at noe ser autentisk ut på overflaten, og ikke nødvendigvis oppfyller kravene om prosessuell autentisitet (Roede 2004). Det er imidlertid i noen sammenhenger nødvendig å bruke fortidens redskap og teknikker for å oppnå samme utseende som i den opprinnelige konstruksjonen. Roede trekker frem et eksempel på at trykkimpregnert skurlast ikke kan erstatte håndteljet malmfuru. Redskapene som brukes setter spor på overflaten og avslører om det er moderne eller gamle teknikker som er brukt. Det er imidlertid umulig å fastslå om det er grunnmurplast eller never som ligger under torva på et torvtak (Roede 2004:40, 42). Som jeg har nevnt tidligere har Edblom (2004) trukket frem økonomi og tilgang til autentiske materialer og dyktige håndverkere som årsak til at rekonstruksjonens autentisitet kan bli nedprioritert. I slike tilfeller kan det fungere som en mellomløsning å fokusere på det visuelle. Nettopp dette ble gjort på Borg etter stormen i 1996 ødela store deler av huset. Det hastet med å få bygd høvdinghuset opp igjen og klart til neste turistsesong. På grunn av denne korte tiden ble det valgt de enkleste og mest kjente løsningene, som innebar bruk av skjulte stålkonstruksjoner strukket ned mot nedgravde betongfundamenter (Jakhelln 2005:144). Disse elementene er skjult og utgjør derfor ingen forskjell på bygningens utseende, og dens visuelle autentisitet opprettholdes. Et lignende eksempel er torvveggen rundt høvdinghuset på Borg, som i utgangspunktet ble rekonstruert prosessuelt autentisk. Da det viste seg at den påførte fuktskader på de innvendige veggene, ble det bestemt å fjerne den massive torvveggen og sette opp en visuelt autentisk torvvegg (se avsnitt om prosessuell autentisitet). Det samme gjelder problematikken rundt jordgulvet og ildstedene inne i huset, her ble det også gjort endringer etter oppføringen, ettersom det viste seg at løsningene ikke fungerte i praksis. Disse endringene samsvarer ikke med kriteriet prosessuell autentisitet, men er visuelt autentiske.

Som jeg beskrev tidligere i dette kapitlet, er det ikke nødvendigvis den ”sanne” historien som gjør at noe er autentisk. For noen kan følelsen av autentisitet være nok til å gi en opplevelse av autentisitet. Jeg mener derfor at visuell autentisitet kan beskrives som en form for opplevelsesautentisitet. Dette er kanskje det autentisitetskriteriet som oppfylles i størst grad på Borg. Museet fokuserer på *levende formidling*, og her står publikums opplevelse

sentralt. I de tilfeller hvor det ikke har vært mulig å oppfylle andre autentisitetskriterier, har museet forsøkt å gjøre rekonstruksjonen så visuelt autentisk som mulig. Forsterkende stålbjelker er skjult, torvveggen gjenoppbygges uten å vise at det ikke lenger er en massiv torvvegg, gulvet inne i huset etterlignes et ujevnt jordgulv og et av ildstedene erstattes med gass. Til tross for at disse elementene ikke oppfyller de strengeste kravene om autentisitet, er de likevel med på å ivareta deler av autentisitetsaspektet på Borg. Videre skal vi se hvordan økonomiske forhold kan påvirke forholdet ytterligere mellom rekonstruksjon og autentisitet – opplevelse og faglig innhold.

6.4. Turisme, formidling og autentisitet

Et aspekt som har vist seg å være svært aktuelt når det kommer til høvdinghuset på Borg, er forholdet mellom rekonstruksjonen som turistattraksjon og dens faglige innhold. Koblingen mellom kulturarv, historiske steder og turisme er blitt omtalt som en *fortidsindustri* (*heritage industry*), hvor det meste fra fortiden kan brukes som produkter innenfor reiselivsnæringen. Samtidig trekker andre næringsinteresser veksler på kulturarven (Olsen 1999:132). Denne koblingen mellom arkeologi og turisme kan ha stor innvirkning på hvordan det faglige innholdet og autentisitetsaspektet blir ivaretatt. Bjørnar Olsen (1997:239) har skrevet om hvordan fortiden brukes i en slik industri, hvor fortid og kultur er blitt varer på et kapitalistisk marked og skal fremstå som profitable og konsumvennlige. Noe av det samme poenget trekker Glørstad frem i sin kritikk av museet på Borg, hvor rekonstruksjonen skulle selges som et høvdingdøkke fra vikingtiden. Det ble laget en salgsvennlig innpakning for produktet, mens innholdet i denne pakken kom i andre rekke (Glørstad 1995:13). Gjermund Wollan (1999) har redegjort for autentisitetsdiskusjonen innenfor turismen og refererer til Daniel Boorstin (1964). Boorstin fordømmer den folkelige turismen som tiltrekkes av turismeindustriens tilgjorte og uekte attraksjoner. Han beskriver disse attraksjonene som *pseudo-begivenheter*, som bidrar til en standardisering av turistopplevelsene, ettersom autentisitetsaspektet forsvinner når kulturen blir kommersialisert (Wollan 1999:287; Boorstin 1964). I motsetning til Boorstins syn på kulturarvturismen, har Dean MacCannell (1976) et mer positivt syn. Han mener at søken etter det autentiske er det moderne menneskets ønske om å finne mening og helhet i tilværelsen, og at det blir en slags moderne pilegrimsreise.

Når det gjelder museet på Borg sine målsetninger, er det tydelig at økonomi og turisme kommer i første rekke før forskningen, som det kommer klart frem av prosjektplanen til

museet før oppstarten (Mikkelsen 1992). Til tross for at museumsledelsen uttrykker et mål om fokus på forskning, virker det likevel som det stadig havner i bakre rekke. I museets strategiske plan for 2006-2016 starter planen med hovedkonklusjonene, hvor turisme, besøkstall og økonomisk inntjening er de mest sentrale punktene (Lofotr Vikingmuseum 2006:3-4). Målgruppene for museet er også presentert, hvor de tilreisende besøkende nevnes først, deretter lokalbefolkning, barn og unge og studenter/forskere (Lofotr Vikingmuseum 2006:5-6). Dette viser igjen hvor satsningsområdet til museet ligger, at det ofte er turismeaspektet som er i forsetet. Museets mål innenfor forskning nevnes etter hvert i planen. Den overordnede visjonen innen forskning er å være "...et av Norges fremste forsknings- og kompetansesenter innen norrøn jernalder og middelalder (med hovedvekt på vikingtid). Forskningsinnsatsen skal være godt synlig og av interesse både i nasjonale og internasjonale forskningsmiljø" (Lofotr Vikingmuseum 2006:11). Til tross for en visjon om å være ledende på forskning innenfor denne perioden, er det likevel vanskelig å sette dette ut i praksis. Museet er konstant avhengig av den økonomiske inntjeningen for å kunne opprettholde det tilbudet som finnes i dag. I en slik situasjon vil forskningen antageligvis aldri komme i første rekke, og dermed vil også det faglige innholdet og autentisitetaspektet gå på akkord med andre økonomiske, funksjonelle og praktiske forhold.

I løpet av mitt opphold på Borg høsten 2009, fikk jeg muligheten til å overvære et av arrangementene som tilbys på museet; *vinterblotet*. Dette var et arrangement i samarbeid med Hurtigruten, hvor gjestene hovedsaklig var utenlandske turister. Arrangementet har fått navn *Hunting the light/Vinterblot* ved Lofotr, og skal forestille et blot hvor det ofres til de norrøne gudene for å sikre at solen og lyset vil komme tilbake (Lofotr Vikingmuseum 2011b). Da gjestene ankom høvdinghuset fikk de utdelt en farget kappe av ull, som var med på å skjule den moderne beklædningen og kanskje gav en større følelse av autentisitet. Rammen rundt opplegget var et vinterblot som ble dramatisert av ansatte ved museet. Dramatiseringen involverte høvdingen og husfrua, samt en *volve* som kunne spå fremtiden. Etter selve ritualet ble det servert mjød og lammestek, og det ble sunget og danset etter maten.

"Året er 900. Mørketiden kommer nærmere dag for dag, og solen forsvinner stadig tidligere. Det er stor bekymring blant høvdingens folk. Vil solen noen gang komme tilbake igjen? Høvdingen og husfruen tilkaller Volven; her må det blotes til gudenes ære med ønske om lysere tider. Hva kan Volven se om fremtiden? Gir hun tegn til at solen vil snu?" (Lofotr Vikingmuseum 2011b).

Dette opplegget har en høy grad av kommersialisme, og kostet 750 kr for hver enkelt gjest. Det er i stor grad tilpasset utenlandske turister, ettersom det foregikk på engelsk. Det faglige innholdet i denne forestillingen kan diskuteres, men kanskje sitter de utenlandske gjestene igjen med en opplevelse av noe autentisk. På den ene siden har museet åpenbart forsøkt å gjenskape blotet så historisk korrekt som mulig, ut fra tilgjengelige kilder, som for eksempel Eirik Raudes saga og Eddadiktningen. Det viser at de er bevisste på å forankre formidlingen og rekonstruksjonen i historiske kilder, selv om det ikke alltid lykkes i like stor grad. På den andre siden bærer likevel arrangementet tydelig preg av at underholdning og opplevelse er viktigst.

Som vi har sett i kapittel 3 har vikingtiden ofte blitt brukt i politisk eller økonomisk øyemed. Det gjelder også på museet på Borg. Til tross for at høvdinghuset hovedsakelig stammet fra merovingertiden, var det vikingtiden som ble valgt som periode til å representere museet. Dette viser hvordan vikingtiden igjen brukes som verktøy for å skape oppmerksomhet og entusiasme, slik vikingtids symboler ble brukt eksempelvis under de olympiske leker på Lillehammer. Den populære oppfatningen av perioden bidrar til at vikingtiden er det som selger best med tanke på turistnæringen.

Det er helt tydelig at økonomi står i forsetet på Borg, men samtidig er museet opptatt av formidling til publikum. Kanskje mer enn de tradisjonelle universitetsmuseene. Dette kan skyldes behovet for egen inntjening, men gjenspeiler antageligvis også et ønske om å formidle den lokale fortiden, noe som kommer tydelig frem her.

En utfordring ved arkeologiske rekonstruksjoner er nemlig hvordan de formidles til publikum, og hvilket inntrykk de besøkende sitter igjen med i ettertid. I slike sammenhenger er forholdet til autenticitet viktig og utfordrende. Wollan (1999) definerer tre ulike inndelinger av autenticitet innenfor turismen. Ettersom møtet med ”det andre” (for eksempel en annen kultur) eller fortiden kan oppleves på flere ulike måter av turistene, mener han at autenticitet kan deles inn i objektiv, konstruktivistisk og eksistensiell autenticitet (Wollan 1999:286). Objektiv autenticitet handler om møtet mellom turistene og originale gjenstander eller faglig godkjente kopier, mens en konstruktivistisk autenticitet dreier seg om en sosial konstruksjon av virkeligheten (symbolsk autenticitet). Dette er for eksempel slik vikingtiden aktivt ble brukt i tysk propaganda under andre verdenskrig, hvor man understreket germanernes kulturlikhet (Myhre 1994). Den eksistensielle autenticiteten derimot, er knyttet til turistenes opplevelse, hvor de kommer i en eksistensiell tilstand etter møtet med ”det andre” (Wollan

1999:286). Denne eksistensielle autentisiteten mener jeg har stor betydning for rekonstruksjoners attraksjonsverdi. Den autentiske opplevelsen som de besøkende sitter igjen med, bidrar til å øke denne verdien. På Borg er det sterkt fokus på opplevelsesverdien, og museet har levende formidling som en av de viktigste formidlingsområdene. Innenfor dette området inngår gilder, sagaspel, vikingmarked og vikingleirskole, samt deltakende aktiviteter og opplevelser for publikum (Lofotr Vikingmuseum 2006:13-14).

Den viktigste informasjonskanalen for de besøkende på Borg er omvisningene inne i høvdinghuset. Guiden står fritt til å legge opp omvisningen etter hva den enkelte synes er interessant eller ønsker å fokusere på. Han/hun har derfor mulighet til å styre hvilke opplysninger som blir delt med de besøkende. I opplæringsmanualen til guidene på museet er det fyldig informasjon om museet, historien, det faglige grunnlaget og hvilke krav som stilles til en guide. Det blir lagt vekt på at guiden ikke skal gi inntrykk av at det som fremstilles på Borg er bastante fakta (Lofotr Vikingmuseum, Borg, Lofoten [Lofotr] Opplæringsmanual [OM] 2006:17); heretter referert til som (Lofotr GM 2006). Guiden blir oppfordret til å svare så godt han/hun kan på spørsmål fra publikum, men skal ikke være redd for å innrømme at noen av spørsmålene er vanskelige. Et alternativ er å oppfordre publikum til å tenke gjennom ting, reflektere over problemstillinger og vise dem alternative tolkninger. Det poengteres i opplæringsmanualen at det ikke finnes noen fasit, og at rekonstruksjonen er basert på begrunnede tolkninger gjort av forskere (Lofotr OM 2006:17). I slike rekonstruksjoner er det en fare for at den blir oppfattet som en sannhet, noe som gjør guidens oppgaver enda viktigere, å være åpen og ærlig om de ulike tolkningsmulighetene, og gjerne åpne for samtale rundt autentisitetsaspektet.

Lise Mariann Bolstad Alsli leverte i 2009 en masteravhandling som omhandlet barns oppfatning av autentisitet. Hun hadde gjort en kvalitativ undersøkelse av denne problemstillingen på tre ulike museer/opplevelsessentre, hvorav Borg var et av dem. Til tross for at en kunne ønske bedre dokumentasjon av undersøkelsene (intervjuene), var det likevel noen interessante poenger som kom frem gjennom samtalene med barna i forbindelse med undersøkelsen på Borg. Gjennom samtaler med ”Hilde” (12), ”Linn” (11) og ”Jørn” (10) viste det seg at barna var fullt klar over at det rekonstruerte huset kun var en tolkning, basert på hvordan arkeologene trodde huset kunne ha sett ut i vikingtiden (Alsli 2009:56-57). Dette kan tyde på at guidene på museet formidler nettopp rekonstruksjonen som en *tolkning* og ikke en sannhet.

På et slikt anlegg som Borg er det en utfordring hvordan man skal balansere mellom de økonomiske interessene og det faglige innholdet. Ettersom turisme står som en viktig inntektskilde her, er det desto viktigere å ikke la økonomi overstyre det vitenskapelige aspektet. Vi har sett at rekonstruksjonens autenticitet har måttet vike for andre funksjonelle og økonomiske hensyn, og det er viktig at dette ikke overdrives. Videre er det likevel tydelig at museet ønsker et fokus på det faglige innholdet, og hvordan dette formidles til publikum. Det kan tyde på at i alle fall noen besøkende får informasjon om at rekonstruksjonen kun er en tolkning ut fra hvordan arkeologene tror huset kan ha sett ut. Forhåpentligvis formidles også dette til alle besøkende.

6.5. Avslutning

I introduksjonen til denne avhandlingen la jeg frem en hovedproblemstilling og relevante spørsmål knyttet til problemstillingen og avhandlingens tema. Temaet har dreid seg om arkeologiske rekonstruksjoner og spørsmål knyttet til deres autenticitet. Den overordnede problemstillingen omhandlet forholdet mellom arkeologiske rekonstruksjoner og forståelsen av autenticitetsbegrepet. For å kunne svare på dette var det nødvendig å stille følgende spørsmål:

Hva legges i begrepet autenticitet?

Hvilke kriterier må rekonstruksjonen oppfylle for å være autentisk?

Kan rekonstruksjoner ha ulike grader av autenticitet?

Hvordan fungerer de ulike forståelsene av autenticitet i forbindelse med arkeologiske rekonstruksjoner?

Gjennom kapittel 6 har jeg diskutert begrepet autenticitet og kommet frem til at forståelsen av dette begrepet varierer mellom ulike kulturer, verdensdeler og kontekster. Definisjonen av autenticitet som noe ekte eller pålitelig, har vist seg å være passende til en viss grad, alt etter hvilken sammenheng begrepet brukes. Det har vist seg at begrepet kan forstås i en langt mer utvidet forstand, som for eksempel i en religiøs sammenheng, hvor Buddha-statuen må kompletteres med sine manglende kroppsdeler for å fremstå som autentiske. Begrepet kan brukes på flere ulike nivåer; både materielt og på et overordnet, konseptuelt nivå. I denne avhandlingen har jeg stort sett fokusert på det materielle, men det finnes også et annet viktig

perspektiv på autentisitet, nemlig *den autentiske opplevelsen*. Dette er et perspektiv som ofte blir vektlagt når det gjelder formidling av rekonstruksjoner, og særlig når det kommer til rekonstruksjon som turistattraksjon.

Jeg presenterte tre ulike autentisitetsaspekter i kapittel 2, hvorpå jeg brukte disse som kriterier for autentisitet i kapittel 6. Disse er med på å bestemme i hvilken grad en rekonstruksjon kan betegnes som autentisk, og jeg har brukt kriteriene for å belyse problemstillingen gjennom eksempelet mitt på Borg. De tre kriteriene var:

Prosessuell autentisitet

Kontekstuell autentisitet

Visuell autentisitet

For at man skal kunne diskutere autentisitetsaspektet i arkeologiske rekonstruksjoner mener jeg at de bør oppfylle deler av disse kriteriene, og videre gir det også et svar på om rekonstruksjoner kan ha ulike grader av autentisitet. En rekonstruksjon bør i størst mulig grad bygges med kjente teknikker fra fortiden og samme type materialer. Dersom rekonstruksjonen baseres på en utgravd bygning og bygges på samme sted som denne, og at man tilstreber samme bruk som i fortiden, mener jeg den oppfyller kriteriet kontekstuell autentisitet. Dersom det av ulike årsaker ikke er mulig å følge disse kriteriene, bør en rekonstruksjon i det minste være mest mulig visuelt autentisk. I tillegg mener jeg det bør legges til et fjerde kriterium, som omhandler rekonstruksjonens faglige og vitenskapelige verdi. Dette legger grunnlaget for de tre øvrige kriteriene, som bør baseres på den tilgjengelige arkeologiske og historiske kunnskapen. I et eksempel som Borg, bør rekonstruksjonen i størst mulig grad baseres på det arkeologiske materialet, noe som var målsetningen i dette tilfellet. Men i hvilken grad er rekonstruksjonen på Borg autentisk? Det er tydelig at prosjektledelsen var opptatt av å følge kriteriet om prosessuell autentisitet, hvor det skulle benyttes samme type materialer og teknikker som sannsynligvis var brukt i tiden da høvdinghuset ble bygget. Huset ble også plassert like ved den opprinnelige tomten, og inngikk dermed i samme miljøkontekst som høvdinghuset fra jernalderen. Da det viste seg at de valgte løsningene ikke fungerte til det formålet rekonstruksjonen hadde, var det nødvendig å gjøre endringer som avvek fra det prosessuelle aspektet. Torvveggen ble byttet ut med en visuell autentisk torvvegg, og slik ble det ene autentisitetskriteriet byttet ut med et annet.

Rekonstruksjonen på Borg har fungert som eksempel for å belyse problemstillingen i denne avhandlingen. Sentrale spørsmål knyttet til rekonstruksjonsprosessen på Borg ble stilt for å kunne vise hvordan autentisitetsaspektet ble behandlet gjennom denne prosessen.

Er det samsvar mellom det arkeologiske materialet og de løsninger som er valgt?

Hvis ikke, hvilke argumenter er brukt for å underbygge disse valgene?

Har autentisiteten måttet vike for andre hensyn?

Hvordan er rekonstruksjonen i dag i forhold til den opprinnelige målsetningen?

I analysen ble det vist at det arkeologiske materialet ble brukt som utgangspunkt for rekonstruksjonen, og det var åpenbart en intensjon om å gjøre høvdinghuset så autentisk som mulig. Det ble avholdt seminar som omhandlet jernalderens byggeskikk, hvor målsetningen var å diskutere ideer og forslag til hvordan rekonstruksjonen skulle utformes. Samtidig var flere arkeologer og håndverkere involvert i prosessen med å utarbeide et rekonstruksjonsforslag. Dersom det arkeologiske materialet ikke kunne vise til mulige løsninger, ble valgene basert på kvalifiserte tolkninger. Etter hvert som rekonstruksjonen ble tatt i bruk viste det seg at noen av løsningene ikke fungerte i praksis. Det ble da gjort endringer som fravek fra noen av autentisitetskriteriene. Rekonstruksjonen som turistattraksjon har stått sentralt gjennom hele prosessen og frem til i dag. Etersom økonomi og inntjening har vært avgjørende for museets overlevelse, har autentisitetsaspektet måttet vike for funksjonelle og økonomiske hensyn, og slik synes det faglige innholdet å bli nedprioritert. Til tross for at autentisitetsaspektet har måttet vike for andre hensyn på Borg, mener jeg likevel at høvdinghuset på Borg i stor grad kan karakteriseres som autentisk. Prosessen bak rekonstruksjonen har involvert flere fagpersoner innenfor arkeologi og byggeskikk, og det har alltid vært det arkeologiske materialet som har ligget til grunn for rekonstruksjonen. Selv om det er gjort avveininger fra autentisitetsaspektet underveis, er det likevel erstattet med visuelt autentiske løsninger.

Dette bringer meg tilbake til hovedproblemstillingen, som omhandler forholdet mellom rekonstruksjoner og forståelsen av autentisitetsbegrepet. Dette har vært et komplekst tema å behandle. Det finnes mange måter å være autentisk på, og mange forståelser for autentisitet. Det er også mange andre faktorer som spiller inn i forhold til rekonstruksjoners autentisitet og formidlingen av disse. For bak slike rekonstruksjoner ligger som oftest et ønske om å formidle en historie til publikum, og nettopp det danner grunnlaget for etableringen av museer som det

på Borg. Det er imidlertid ikke alltid mulig å kombinere en målsetning om å være ledende både innenfor turistnæring og i forskningsmiljøet – samtidig som man skal finansiere seg selv slik museet på Borg er avhengig av. I slike tilfeller kan man lett havne i kommersialismens fallgrop, slik Näsman beskrev situasjonen på Eketorp. Da kan ofte det faglige innholdet og rekonstruksjonens autenticitet havne langt nede på prioriteringslisten. Det må være en fin balanse mellom det faglige innholdet, rekonstruksjonens autenticitet, turisme/økonomiske interesser, opplevelse og formidling.

For å ivareta rekonstruksjonenes autenticitet må faglig integritet ligge i bunn. Men arkeologer må kanskje også løfte blikket og se at glede og entusiasme over fortiden er like viktig som om torvveggene er av kompakt torv eller om rekonstruksjonen er forsterket med skjulte stålbjelker. Fortiden er forbi, enten vi vil eller ikke. Den kan ikke gjenskapes helt korrekt, fordi selv ikke arkeologer kan presentere den ”sanne historien”. Det aller viktigste rekonstruksjonen kan gi, er kanskje en opplevelse av autenticitet – *samtidig* som man formidler til publikum at fortidens historier er preget av våre tolkninger.

”Blant dem som lever uten historie – de blir stadig flere – må vi kanskje først bygge opp evnen til å se og glede seg over fortidskonstruksjoner før vi kan vente at de skal dele vår entusiasme for det vi ønsker å bevare” (Eriksen 1996:15-16). Dette sitatet oppsummerer hva jeg mener er sentralt i arbeidet med arkeologiske rekonstruksjoner. Dersom vi klarer å engasjere, skape interesse og nysgjerrighet, vil folk også se verdien av å ta vare på sporene fra fortiden. Da er det kanskje vel så viktig å skape en interessearena som å opprettholde det vitenskapelige aspektet – det autentiske.

7. Oppsummering

I denne avhandlingen har jeg behandlet autentisitetsaspektet ved arkeologiske rekonstruksjoner. Fokus har vært på betydningen av autentisitet og hvordan de ulike forståelsene av begrepet påvirker rekonstruksjonene. Rekonstruksjonsprosessen ved høvdinghuset på Borg i Lofoten har blitt brukt som eksempel for å belyse problemstillingen. Det er vist at det er mange faktorer som spiller inn når det gjelder å rekonstruere så autentisk som mulig. Økonomiske og funksjonelle hensyn veier ofte tyngst, som mitt eksempel viste, hvor museet er avhengig av egen inntjening for å få hjulene til å gå rundt. Selv om autentisitet er en viktig målsetning i starten av et prosjekt, kan det være vanskelig å oppfylle fullt ut. Imidlertid er det kanskje formidlingen ved disse rekonstruksjonene som er det viktigste, hvor man skaper en arena for engasjement, interesse og nysgjerrighet. Da er det kanskje ikke så viktig om torvveggene er rekonstruert helt autentisk, eller om bygningen har skjulte forsterkninger av moderne materialer. Denne avhandlingen viser viktigheten av en balansegang mellom disse aspektene. Faglig innhold, formidling og økonomi er faktorer som spiller inn ved de fleste rekonstruksjoner, og en balanse mellom disse er vesentlig for å lykkes ved slike anlegg. Rekonstruksjonens autentisitet og vitenskapelige aspekt skal ikke ha mindre betydning enn økonomiske interesser. Men det bør heller ikke gå på bekostning av økonomi og formidling, da det kan føre til nedleggelse av prosjektet og ingenting å formidle. En jevn fordeling av ressurser innenfor disse tre områdene kan være nøkkelen til en god rekonstruksjon, som skal fungere både som turistattraksjon og en arena for interesse og læring.

Et av målene i denne avhandlingen var å sette fokus på dokumentasjonen i rekonstruksjonsprosjekter. Høyere krav til dokumentasjon av prosessen kan være til stor nytte for andre aktører som ønsker å ta del i den kunnskapen som opparbeides ved slike prosjekter. Det er også ønskelig med en økt bevisstgjøring omkring autentisitetsbegrepet i forbindelse med arkeologiske rekonstruksjoner, og forholdet mellom økonomi, formidling og autentisitet. Kanskje kan arbeid som denne avhandlingen bidra til å øke fokuset på nettopp dette området. Problemstillingene som er diskutert her kan være de samme som arkeologer i dag møter i arbeid med arkeologiske rekonstruksjoner. Kanskje kan det føre til en økt publisering av arbeid som omhandler kritisk tenkning om prosessen med å rekonstruere og autentisitetsaspektet ved disse rekonstruksjonene.

Bibliografi

- Ágústsson, Hörður
1990 *Skálholt Kirkjur*. Hið íslenska bókmenntafélag, Reykjavík.
- Ahrens, Claus.
1990 *Wiederaufgebaute Vorzeit. Archäologische Freilichtmuseen in Europa*. Karl Wachholtz Verlag, Neumünster.
- Alsli, Lise Mariann Bolstad
2009 *Bare juks? En kvalitativ studie om barn og autentisitet i museum*. Masteravhandling, seksjon for arkeologi og kulturhistorie, NTNU, Trondheim.
- Balto, John Arne og Åse Dammann (red.)
2004 *Fortidsminneforeningens årbok 2004*. Fortidsminneforeningen, Oslo.
- Bjorli, Trond
2004 Fra stue til gårdstun. I *Museum i friluft*. Redigert av Trond Bjorli, Inger Jensen og Espen Johansen, ss. 12-31. Norsk Folkemuseum, Oslo.
- Boorstin, Daniel J.
1964 *The image: A guide to pseudo-events in America*. Harper, New York.
- Brendalmo, Jan
2006 *Kirkebygg og kirkebyggere. Byggherrer I Trøndelag ca. 1000-1600*. Unipub Forlag, Oslo.
- Charoenwongsa, Pisit
1995 Authenticity: Does It Really Matter Much? I *Nara Conference on Authenticity*, redigert av Knut Einar Larsen. Ss. 287-292. Tapir Forlag, Trondheim.
- Christensen, Arne Emil, Anne Stine Ingstad og Bjørn Myhre
1992 *Osebergdronningens grav. Vår arkeologiske nasjonalskatt i nytt lys*. 2. utgave. Chr. Schibsteds Forlag A/S, Oslo.
- Christensen, Tom
1994 Lejrehallen. I *Kongehallen fra Lejre – et rekonstruksjonsprosjekt*. International workshop 25.-27. november 1993 på Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter, Lejre, om rekonstruksjonen af vikingehallen fra Gl. Lejre og et vikingetidsmiljø, redigert av Anne-Christine Larsen, ss. 17-26. Teknisk Rapport Nr. 1. 1994. Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter. Lejre.
- Coles, John
1973 *Archaeology by Experiment*. Charles Scribner's Sons, New York.
- Edblom, Lena
2004 *Långhus i Gene. Teori och praktik i rekonstruksjon*. Studia Archaeologica Universitatis Umensis 18, Umeå Universitet.
- Eriksen, Marianne Hem
2010 *Between the real and ideal. Ordering, controlling and utilising space in power negotiations – Hall buildings in Scandinavia, 250-1050 CE*. Masteroppgave, institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo.
2011 Hallen og landskapet: monumentalitet, liminalitet og transformasjon. *Nicolay – Arkeologisk tidsskrift* 113, ss. 11-18. Oslo.
- Eriksen, Trond Berg
1996 Kan fortiden bevarer? I *Rapport fra Forum for Friluftsmuseer 1994*. Redigert av Lars Roede. Norsk Folkemuseum, Oslo.
- Fossum, Anita, Ola Rønne, Margrete F. Simonsen og Kjell Erik Sønsterud
1995 "Vikinglandet". *Nicolay – Arkeologisk tidsskrift* 67, ss. 26-28. Oslo.

- Gansum, Terje
2008 Hallene og stavkirkene – kultbygninger i en overgangstid. I *Facets of Archaeology. Essays in Honour of Lotte Hedeager on her 60th Birthday*, redigert av Konstantinos Chilidis, Julie Lund og Christopher Prescott. Oslo arkeologiske serie, vol. 10. ss. 199-213. Unipub Forlag, Oslo.
- Gestsson, Gísli
1982 Brugen af sten og tørv i de islandske huse fra landnamstid til nyere tid. I *Vestnordisk byggeskikk gjennom to tusen år. Tradisjon og forandring fra romertid til det 19. århundre*, redigert av Bjørn Myhre, Bjarne Stoklund og Per Gjærder, ss. 162-172. AmS-skrifter 7, Arkeologisk museum i Stavanger.
- Glørstad, Håkon
1995 Da dinosaurene døde ut, kom vikingene. *Nicolay – Arkeologisk tidsskrift* 67, ss. 4-19. Oslo.
- Gustin, Ingrid
2004 *Mellan gåva och marknad. Handel, tillit och materiell kultur under vikingatid*. Lund Studies in Medieval Archaeology.
- Hansen, Hans-Ole.
1964 *Mand og hus*. Rhodos Internationalt Forlag for Videnskab og Kunst, København.
- Hansson, Ann-Marie
2003 Plant remains from Borg I:1. I *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1, redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl, ss. 87-101. Tapir Academic Press, Trondheim.
- Herschend, Frands
1990 Att rekonstruera förhistorien utan att någon slår sig. I *Levandegörande arkeologi – hur och varför. Metodkonferens 1989*, s.20-24. RAÄ og SHMM Rapport 1990:3. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
1995 The Origin of the Hall in Southern Scandinavia. I *The Home: Words, Interpretations, Meanings and Enviroments*, redigert av David E. Benjamin, ss. 203-226. Avebury, Aldershot.
1998 *The idea of the good*. OPIA 15. Uppsala.
- Herschend, Frands og Dorthe Kaldal Mikkelsen
2003 The main building at Borg (I:1). I *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1, redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl, ss. 41-76. Tapir Academic Press, Trondheim.
- Hodder, Ian
1992 *Theory and practice in archaeology*. Material Cultures. Routledge, London.
- Hoem, Siri
2004 Autentisk nostalgi. Hva forteller de historiske reproduksjonene om fortida? I *Fortidsminneforeningens årbok 2004*. Ss. 47-54. Oslo.
- Holtorf, Cornelius
2005 *From Stonehenge to Las Vegas. Archaeology as Popular Culture*. AltaMira Press, Walnut Creek, CA.
- Holtorf, Cornelius og Tim Schadla-Hall
1999 Age as Artefact: on archaeological authenticity. I *European Journal of Archaeology* 1999:2.
- Jakhelln, Gisle
1994 Rekonstruksjonsforslag til høvdinggården på Borg, Vestvågøy i Lofoten. I *Kongehallen fra Lejre – et rekonstruktionsprosjekt*. International workshop 25.-27. november 1993 på Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter, Lejre, om rekonstruktionen

- af vikingehallen fra Gl. Lejre og et vikingetidsmiljø, redigert av Anne-Christine Larsen, ss. 57-74. Teknisk Rapport Nr. 1. 1994. Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter. Lejre.
- 1997 Høgsetet på Borg. En tolkning av høgsete – ondvege. I *Fortidsminneforeningens årbok*, 1997, ss. 101-124. Oslo.
- 1999 Det forhistoriske langhuset og andre stolpekonstruksjoner i det nordlige Norge. I *Grindbygde hus i Vest-Norge*. NIKU Temahefte 30, NIKU-seminar om grindbygde hus. Bryggens Museum 23.-25.03 1998, redigert av Helge Schelderup og Ola Storsletten, ss. 65-77. NIKU, Oslo.
- 2003 Lófotr – the Viking Museum at Borg. Reconstruction of the chieftain's house. I *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1, redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl, ss. 301-305. Tapir Academic Press, Trondheim.
- 2005 Høvdingsetet på Borg: Konstruksjonsspor er nødvendig, men ikke tilstrekkelig for tolkning. I *Konstruksjonsspor og byggeskikk. Maskinell flateavdekking – metodikk, tolking og forvaltning*. AmS-Varia 43, redigert av Mari Høgestøl, Lotte Selsing, Trond Løken, Arne Johan Nærøy og Lisbeth Prøsch-Danielsen, ss. 137-146. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Johansen, Olav Sverre
- 2003 Borg. The local setting. I *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1, redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl, ss. 25-32. Tapir Academic Press, Trondheim.
- Johansen, Olav Sverre og Gerd Stamsø Munch
- 2003 Introduction and summary. I *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1, redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl, ss. 11-18. Tapir Academic Press, Trondheim.
- Jokilehto, Jukka
- 1994 Questions about 'authenticity'. I *Conference on Authenticity in relation to the World Heritage Convention*, redigert av Knut Einar Larsen og Nils Marstein. Preparatory Workshop, Bergen, Norge 31.jan.-02.feb. 1994, ss. 9-33. Tapir Forlag
- 1995 Authenticity: a General Framework for the Concept. I *Nara Conference on Authenticity*, redigert av Knut Einar Larsen. Ss. 17-34. Tapir Forlag, Trondheim.
- Jørgensen, Lars
- 2002 Kongsgård – kultsted – marked. Overvejelser omkring Tissøkompleksets struktur og funksjon. I *Plats och praxis. Studier av nordisk förkristen ritual*. Vägar til Midgard 2, redigert av Kristina Jennbert, Anders Andrén og Catharina Raudvere, ss. 215-248. Nordic Academic Press, Lund.
- Kleppe, Else Johansen
- 1994 Ullandhauggarden. I *Kongehallen fra Lejre – et rekonstruktionsprosjekt*. International workshop 25.-27. november 1993 på Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter, Lejre, om rekonstruksjonen av vikingehallen fra Gl. Lejre og et vikingetidsmiljø, redigert av Anne-Christine Larsen, ss. 75-86. Teknisk Rapport Nr. 1. 1994. Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter. Lejre.
- Komber, Jochen
- 1989 *Jernalderens gårdshus. En bygningsteknisk analyse*. AmS-Varia 18, Arkeologisk museum i Stavanger.
- 1998 Det nordiske bronsealderhusets form og konstruksjon. Den teoretiske bakgrunn for rekonstruksjon av bronsealderhuset på Forsand, Sørvest-Norge. *Bronsealder i Norden – Regioner og interaksjon. Foredrag ved det 7. nordiske*

- bronsealderssymposium i Rogaland 31. august – 3. september 1995.* (Red.) Trond Løken. AmS-Varia 33. Arkeologisk museum i Stavanger.
- 2000 Noen aspekter på vikingtidens arkitektur. I *Frá haug ok heiðni*, tidsskrift for Rogaland arkeologiske forening, nr. 3, 2000, ss. 47-53. Stavanger.
- 2003 Rekonstruksjoner og nasjonal identitet. I *Snartemofunnene i nytt lys*. Universitetets kulturhistoriske museer, skrifter nr. 2, redigert av Perry Rolfsen og Frans-Arne Stylegar, ss.223-238. Universitetet i Oslo.
- Larsen, Knut Einar
- 1995 *Nara Conference on Authenticity*, redigert av Knut Einar Larsen. Tapir Forlag, Trondheim.
- 2004 ”...hele deres rikdom av autentisitet”. I *Fortidsminneforeningens årbok 2004*. Ss. 15-26. Oslo.
- Larsen, Knut Einar og Nils Marstein (red.)
- 1994 *Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention*. Preparatory Workshop, Bergen, Norway 31 January – 2 February 1994. Tapir Forlag.
- Lovata, Troy
- 2007 *Inauthentic archaeologies: public uses and abuses of the past*. Left Coast Press. Walnut Creek, California.
- Lowenthal, David
- 1994 Criteria of Authenticity. I *Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention*. Preparatory Workshop, Bergen, Norway 31 January – 2 February 1994, redigert av Knut Einar Larsen og Nils Marstein. Tapir Forlag.
- MacCannell, Dean
- 1976 *The tourist. A new theory of the leisure class*. Schocken, New York.
- Meldgaard, Morten og Marianne Rasmussen
- 1996 Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter i Lejre – 30 års forsøg med fortiden. *Arkæologiske eksperimenter i Lejre*. (Red.) Morten Meldgaard og Marianne Rasmussen. Rhodos Internationalt Forlag for Videnskab og Kunst, Lejre.
- Munch, Gerd Stamsø; Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl (Red.)
- 2003 *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1. Tapir Academic Press, Trondheim.
- Munch, Gerd Stamsø
- 2003a The Borg project. I *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1, redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl, ss. 21-24. Tapir Academic Press, Trondheim.
- 2003b Borg as a pagan centre. I *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1, redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl, ss. 253-263. Tapir Academic Press, Trondheim.
- Myhre, Lise Nordenborg
- 1994 *Arkeologi og politikk. En arkeo-politisk analyse av faghistoria i tida 1900-1960*. Varia 26, Universitetets oldsakssamling, Universitetet i Oslo.
- Møllerop, Odmund
- 1992 Bakgrunnen for rekonstruksjonsarbeidet. *Gammel gård gjenoppstår. Fra gamle tufter til levende museum. Jernaldergården på Ullandhaug*. AmS-Småtrykk 26. Redigert av Anne-Kari Skår, s. 13-22. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Näsman, Ulf
- 1990 Populärarkeologi – förmedling och levandegörande. I *Levandegörande arkeologi – hur och varför. Metodkonferens 1989*, s.10-19. RAÄ og SHMM Rapport 1990:3. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Näsman, Ulf og Else Roesdahl

- 2003 Scandinavian and European perspectives – Borg I:1. I *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1, redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl, ss. 283-299. Tapir Academic Press, Trondheim.
- Nielssen, Alf Ragnar
2003 Viking Age chieftains in Lofoten – the old Norse sources. I *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk skriftserie 1, redigert av Gerd Stamsø Munch, Olav Sverre Johansen og Else Roesdahl, ss. 273-282. Tapir Academic Press, Trondheim.
- Nilsen, Gørill
2003 *Brytninger mellom lokal og akademisk kulturminnekunnskap – En analyse av fortidsforestillinger i Nord-Troms og Lofoten*. Avhandling til graden Doctor Artium. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Institutt for arkeologi ved Universitetet i Tromsø.
- Olsen, Bjørnar
1997 *Fra ting til tekst. Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Olsen, Kjell
1999 Reiser til fortiden. I *Turisme. Stedet i en bevegelig verden*. Redigert av Jens Kr. Steen Jacobsen og Arvid Viken, ss.132-141. Universitetsforlaget, Oslo.
- Paasche, Knut
2011 *Tuneskipet. Dokumentasjon og rekonstruksjon*. Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo.
- Pedersen, Ragnar
2000 Autentisitet og kulturminnevern. En diskusjon om kulturminnevernets verdigrunnlag. I *Dugnad*, 1/2 2000, volum 26, ss. 21-45, Oslo.
- Petersson, Bodil
2003 *Föreställningar om det förflutna. Arkeologi och rekonstruktion*. Nordic Academic Press. Lund.
- Reynolds, Peter J.
1999 The Nature of Experiment in Archaeology. I *Experiment and Design. Archaeological Studies in Honour of John Coles*, redigert av A.F. Harding, ss. 156-162. Oxbow Books, Oxford.
- Ritchie, Anna
1993 *Viking Scotland*. B. T. Batsford, London.
- Roede, Lars
2003 Kopi og original – flytting og autentisitet. I *Museer i fortid og nåtid. Essays i museumskunnskap*. Redigert av Arne Bugge Amundsen, Bjarne Rogan og Margrethe C. Stang. Ss. 117-141. Novus Forlag, Oslo.
2004 Flytting – forkastelig eller forsvarlig? I *Fortidsminneforeningens årbok 2004*. Ss. 36-45. Oslo.
- Rolfsen, Perry
2003 Snartemosverdet – kopier og NS-propaganda. I *Snartemofunnene i nytt lys*. Universitetets kulturhistoriske museer, skrifter nr. 2, redigert av Perry Rolfsen og Frans-Arne Stylegar, ss. 81-131. Universitetet i Oslo.
- Roesdahl, Else
1989 *Vikingernes verden. Vikingerne hjemme og ude*. Gyldendal, København.
- Rygh, Oluf
1898 *Norske Gaardnavne. Forord og indledning*. W.C. Fabritius & Sønners Bogtrykkeri, Kristiania.

- Rygh, K. (Red.)
1905 *Norske Gaardnavne*. Bind 16, Nordlands amt. Av O. Rygh, bearbejdet av K. Rygh. W.C. Fabritius & Sønner A/S, Kristiania.
- Røde, Gro (Red.)
1996 *Veiviseren til Lofotens historie*. De offentlige museene i Lofoten. Lofotrådet, Leknes.
- Schenck, Tine
2009 Eksperimentell arkeologi – forsøk på en utredning. I *Nicolay – Arkeologisk tidsskrift* 107, ss. 5-13. Oslo.
- Schjelderup, Helge
1998 Grindbygde hus i Vest-Norge. I *Grindbygde hus i Vest-Norge*. NIKU Temahefte 30, NIKU-seminar om grindbygde hus. Bryggens Museum 23.-25.03 1998, redigert av Helge Schjelderup og Ola Storsletten, ss. 6-9. NIKU, Oslo.
- Schmidt, Hartwig
2000 *Archäologische Denkmäler in Deutschland – rekonstruiert und wieder aufgebaut*. Sonderheft 2000 der Zeitschrift *Archäologie in Deutschland*. Stuttgart: Konrad Theiss Verlag.
- Schmidt, Holger
1999 *Vikingetidens byggeskik i Danmark*. Jysk Arkæologisk Selskab, Moesgård Museum, Højbjerg.
- Sletvold, Ola
2001 Vikingene i norsk turismeutvikling. I *Turisme. Tradisjoner og trender*, redigert av Arvid Viken. Gyldendal, Oslo.
- Skår, Anne Kari
1992 Besøk en 1500 år gammel jærgård! I *Gammel gård gjenoppstår. Fra gamle tufter til levende museum. Jernaldergarden på Ullandhaug*. AmS-Småtrykk 26. Redigert av Anne-Kari Skår, ss. 7-11. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Solberg, Bergljot
2003 *Jernalderen i Norge. 500 før Kristus til 1030 etter Kristus*. J.W. Cappelens Forlag a.s., Oslo.
- Steinsland, Gro
2005 *Norrøn religion. Myter, riter, samfunn*. Pax Forlag A/S, Oslo.
- Söderberg, Bengt
2005 *Aristokratisk rum och gränsöverskridande: Järrestad och sydöstra Skåne mellan region och rike 600-1100*. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
- Wollan, Gjermund
1999 Kulturarvturisme og autentisitetens etikk. I *Turisme. Stedet i en bevegelig verden*. Redigert av Jens Kr. Steen Jacobsen og Arvid Viken, ss. 285-296. Universitetsforlaget, Oslo.

Upublisert materiale

- Mikkelsen, Dorthe Kaldal
1992 *Plan for Vikingmuseet på Borg*. Vestvågøy: Vestvågøy Museum.

Oppslagsverk

Kunnskapsforlaget

2008 *Kunnskapsforlagets blå ordbok. Fremmedord og synonymer* 2008. Kunnskapsforlaget, Oslo.

Websider og elektroniske dokumenter

Brunvatne, Stefan

2011 Kulturarv i Vestfold. Elektronisk dokument.
<http://kulturarvvestfold.no/Artikkel/Forside/Gildehallen-forberedes-bit-for-bit/10004069.php> (Besøkt 10.03.2011)

Cartoonstock

2011 <http://www.cartoonstock.com/directory/a/authenticity.asp> (Besøkt 01.06.2011)

Digitalt museum

2011 Elektronisk dokument. <http://www.digitaltmuseum.no/things/sagastua-kopi-av-arestua-fra-k/NF/NF.015> (Besøkt 08.04.2011)

Flickr

2011 http://farm3.static.flickr.com/2006/1796268130_9f99347cd5.jpg (Besøkt 07.06.2011)

Fossum, Anita

2011 Kulturarv i Vestfold. Elektronisk dokument.
<http://kulturarvvestfold.no/Artikkel/Prosjekter/Vikingtid-som-verdensarv/10003919.php> (Besøkt 06.05.2011)

Huse, Gøril

2006 Nettavisen. Elektronisk dokument.
<http://www.nettavisen.no/innenriks/article703349.ece> (Besøkt 06.06.2011)

ICOM

2011 Elektronisk dokument. <http://icom.museum/who-we-are/the-vision/museum-definition.html> (Besøkt 08.05.2011)

J&J Trading corporation

2011 <http://www.jandjtc.com/Gallery/index.html> (Besøkt 18.05.2011)

Kulturhistorisk museum i Oslo

2011 Elektronisk dokument. <http://www.khm.uio.no/bevaring/konservering/alun/> (Besøkt 08.04.2011)

Lofotr Vikingmuseum

2006 Strategisk plan 2006-2016. Elektronisk dokument.
<http://www.lofotr.no/pdf/Strategiplan%202006-2016.pdf> (Besøkt 03.06.2011)

2011a Elektronisk dokument. http://www.lofotr.no/Vikingfestival_41.html (Besøkt 08.05.2011)

2011b Elektronisk dokument. http://www.lofotr.no/Hunting_the_light_491.html (Besøkt 30.05.2011)

Nara Document on Authenticity

2011 [1994] Elektronisk dokument.
http://www.international.icomos.org/naradoc_eng.htm (Besøkt 08.04.2011)

The Venice Charter

2011 [1964] Elektronisk dokument. http://www.icomos.org/venice_charter.html (08.04.2011)

Vike, Vegard

2005 Levendegjøring av historie. Elektronisk dokument.
http://www.1308.no/index.php?option=com_content&view=article&id=59:levendegjoring-av-historie&catid=40:artikler&Itemid=71 (Besøkt 08.06.2011)

Vikingegarden

2011 <http://www.vikingegarden.no/> (Besøkt 08.06.2011)

Yara

2011 <http://www.yara.no> (Besøkt 18.05.2011)

Østlandsposten

2011 [2006] Elektronisk dokument. <http://www.op.no/leder/article2483567.ece>
(Besøkt 13.04.2011)

Appendiks

Appendiks 1:

Oversikt over rekonstruerte hus i Skandinavia i 2003 (Etter Petersson 2003)

NORGE	SVERIGE	DANMARK
<i>Vikingegarden Maurenga</i> Vikingtids gårdsmiljø ved Nannestad (2001)	<i>Fjäle i Ala</i> Bolighus og stall fra tidlig middelalder (1980-tallet)	<i>Bornholms Middelaldercenter</i> Gård med hus og smie (1997)
<i>Bronseplassen i Høvåg</i> Bronsealdergård med langhus (1993)	<i>Gervide i Sjonhem</i> Bolighus og stall fra eldre jernalder (1988)	<i>Frederikssund Vikingeboplads</i> Grophus, planklagt vei, anløpsbrygge (1994)
<i>Gol Middelalderpark</i> Rekonstruksjon av Gol stavkirke. Vikingtids langhus er også oppført i parken (1994)	<i>Lojstahallen</i> Langhus fra folkevandringstid (1932)	<i>Broholmhuset</i> Hus bygd med steinalderredskap (1879)
<i>Fantoft stavkirke</i> Oppført med forbilde i Fortun stavkirke som trolig var fra midten av 1200-tallet, og som brant ned i 1992 (1993)	<i>Stavgard</i> Gård fra yngre jernalder (1976)	<i>Gudme Jernaldercenter, Skelmosen</i> Langhus fra jernalder (1997)
<i>Hemseheimen, Eventyrgarden Huso Fjellgard</i> Høvdinghus etter et tusen år gammelt vikinghus, langhus fra jernalderen	<i>Vikingabyen på Gotland</i> Langhus, smie, uthus, skipssetting, labyrint og stokkebåt (1990)	<i>Hollufgård bronsåldershus</i> Langhus fra bronsealder (1983)
<i>Lofotr, Vikingmuseet på Borg</i> Vikingtids høvdinghus/hall, samt naust (1995)	<i>Hedenhösland i Furuviksparken</i> Steinalderby (1990-tallet)	<i>Næsby Jernalderlandsby</i> (1973)
<i>Jørundgard Middelaldercenter</i> Middelaldergård med 16 hus og stavkirke (1994)	<i>Vikingahuset Orhall, Orbaden</i> Vikingtids langhus	<i>Albertslund Vikingelandsby</i> Grophus og langhus fra vikingtiden (1992)
<i>Jernaldergården Ullandhaug</i> Folkevandringstidsgård (1972)	<i>Årsunda Viking</i> Vikingtids gård med langhus, fjøs, smie og forrådshus (1996)	<i>Brøndby Middelalderlandsby</i> Middelalderby (1998)
<i>Landa fortidslandsby på Forsandmoen</i> Hus fra bronsealder til folkevandringstid (1994)	<i>Båthuset i Gällö</i> Naust til et rekonstruert vikingskip (1988)	<i>Gladsaxe kommunes Historiske Værksted</i> Jernalderhus (1969)
<i>Vikinggården på Bukkøy, Avaldsnes</i> Gård med langhus, naust (1996)	<i>Bäckedals folkhögskola</i> Hytter fra jegersteinalder, treskipet vikingtidshus, middelalderhus (1996)	<i>Trørødskolen Jernalderværksted</i> Jernalderhus (1989)
<i>Dolmsundet opplevelsespark, Hitra</i> Langhus fra jernalderen (2001)	<i>Norderön</i> Vikingtids langhus (2001)	<i>Dall Hede Historisk Værksted</i> Grophus fra jernalder og vikingtid, ovner og smieområde (1980)
<i>Smie ved Borre Nasjonalpark</i> Vikingtids smie (1997)	<i>Ålgklanens viste, Glösa</i> Steinalderhytte (1995)	<i>Ertebølle Stenaldercenter</i> Boplass fra sein jegersteinalder (1997)
<i>Sønsteby Bronsealdergård</i> Gård fra bronsealder ved Svelvik (1996)	<i>Eketorps borg</i> Ringborg med mur og bebyggelse (1978)	<i>Fyrkathuset, Fyrkat Vikingecenter</i> Trelleborgshus (1982)

<i>Hringariki</i> Langhus fra eldre jernalder (2005)	<i>Högsrum</i> Middelalder ryggåsstue (1999)	<i>Giver Historisk Værksted</i> Grophus og langhus fra jernalderen (1988/1994)
<i>Stiklestadir</i> Langhus (2008/2009)	<i>Kulthult</i> Gård fra vikingtid (1997)	<i>Hobro Vikingegård, Fyrkat</i> Vikingecenter Gård fra vikingtid med flere hus (1995)
	<i>Salvestaden</i> Bybebyggelse fra middelalder (1997)	<i>Sebbersund</i> Vikingehandelsplads Grophus fra vikingtid (2000)
	<i>Skäftekärr</i> Jernalderby (1999)	<i>Trælborg Jernalderboplads</i> Grophus (1998)
	<i>Stenåldershuset i Tingby</i> Langhus fra steinalder (1998)	Guldager Jernalderlandsby Jernalderby med flere hus (1971)
	<i>Storebro vikingaby</i> Vikingtids by som ble oppført på 1990-tallet, men gikk konkurs et par år senere	<i>Ribe Vikingecenter, Lustrupholm</i> Storgård fra vikingtid, uthus, markedsplass og tidlig bybebyggelse (1992)
	<i>Västraby stenåldersgård</i> Langhus fra bondesteinalder (1995)	<i>Vester Vedsted Historisk Værksted</i> Smie, tekstilhus og fiskehytter (1988)
	<i>Vuollerim 6000</i> Hus fra steinalder	<i>Bork Vikingehavn</i> Vikinggård, naust (1990-tallet)
	<i>Bovigården i Boarp</i> Langhus fra bronsealderen (2001)	<i>Dejbjerg Jernalder</i> Jernaldergård (1996)
	<i>Forntid i Nutid i Skånes Djurpark</i> Sommerhytte fra jegersteinalder, vinterhytte, langhus fra bronsealder (1982)	<i>Hjerl Hede Frilandsmuseum</i> Steinalderboplass, bronsealderhus, langhus fra jernalder, romansk steinkirke (1955-1986)
	<i>Forntidshuset i Ekestad</i> Gård fra jernalderen (1993)	<i>Lindholm Historisk Værksted</i> Jernalderhus med tilhørende miljø (1989)
	<i>Fotevikens vikingareservat</i> Bylignende bebyggelse omkranset av en voll (1996)	<i>Nørre Nissum Jernalderboplads</i> Jernalderhus (1995)
	<i>Båthus til Viksbåten</i> (1994)	<i>Lejre Forsøgscenter</i> Boplass fra steinalder, by fra jernalder (1964)
	<i>Trelleborgen i Trelleborg</i> Ringborg fra vikingtiden (1994)	<i>Danmarks Oldtidscenter, Frejlev</i> Steinalderby (1993)
	<i>Forn-Åker</i> Hus fra jegersteinalder	<i>Middelaldercenteret i Sundby</i> Middelalder handelsgate, hus, torg, gård (1989)
	<i>Föreningen Tören</i> Hus fra vikingtid med forbilde i norske stavkirkekonstruksjoner	<i>Egetofte Naturskole, Jernaldergården</i> Langhus fra jernalderen, grophus (1987)
	<i>Gunnes gård</i> Gård fra vikingtid (1988)	<i>Haderslev Museum, Historisk Værksted</i> Bulhus fra 1500-tallet (1915)
	<i>Hogslaby järnåldersby</i> Historisk verksted	<i>Hjemsted Oldtidspark</i> Jernaldergård med tilhørende miljø (1996)
	<i>Vikingabyen Storholmen</i> Vikingby med grophus og smie (1996)	<i>Jels, Den Arbejdende Vikingeby</i> Jernalderby med langhus og grophus (1996)

	<i>Körunda järnåldersgård</i> Langhus og smie (1998)	<i>Landsbyen Købing</i> – <i>Middelaldercenteret i Nordborg</i> Befestet middelalderby (1994)
	<i>Kung Olofs mynthus i Sigtuna</i> (1992)	<i>Ny-Hedeby Vikingeby</i> (1969)
	<i>Byskebyn</i> Steinalderboplass (1968)	<i>Starup skole Jernalderboplads</i> Grophus (1992)
	<i>Gene fornby</i> Jernaldergård med langhus og smie (1991)	<i>Vingsted Historisk Værksted</i> Gård fra jernalder (1976)
	<i>Mannaminne friluftsmuseum,</i> stavkirke	<i>Trelleborghuset, Slagelse</i> Hus fra vikingtid (1942/1980)
	<i>Murbergskyrkan</i> Middelalderkirke i stein (1925-29)	<i>Trelletorp Vikingelandsby</i> Ulike typer hus fra vikingtiden (1999)
	<i>Nämforsen stenåldersboplats</i> (1990)	<i>Heltborg museum, jernaldergård</i> (1994)
	<i>Styresholm Medeltidscentrum</i> Gård, smie og brygge (1999)	<i>Historisk Center Kællinghøl</i> Langhus fra jernalderen (2001)
	<i>Nya Lapphyttan</i> Jernfremstillingsplass fra middelalder (1994)	<i>Hvolris Jernalderlandsby</i> Langhus fra jernalderen (2001)
	<i>Vallby vikingagård</i> Langhus (1990)	<i>Eshøjhuset</i> Langhus fra bronsealder (1993)
	<i>Ale Vikingagård</i> (2001)	<i>Helgenæs Præstegård</i> Grophus fra vikingtid (1996)
	<i>Ekehagens forntidsby</i> Hytter fra jegersteinalder, langhus fra bondesteinalder, langhus fra bronsealder og langhus fra jernalder (1983)	<i>Historisk Værksted Åstedet,</i> <i>Randers</i> Jernalderboplass med grophus (1990-tallet)
	<i>Hornbore by</i> Vikingtids by med smie, vevstue, fjøs, langhus, naust og grophus (1997)	<i>Moesgård Museum, Oldtidsstien</i> <i>med rekonstruksjoner</i> Kulthus fra steinalderen, langhus fra jernalderen, bolighus fra vikingtid, grophus fra vikingtid, stavkirke fra vikingtid, teglovn fra middelalder (1968-1997)
	<i>Vitlycke bronsåldersgård</i> To langhus (1986)	